

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VIII ■ Nr. 1 (74) ■ Ianuarie 2017

Mausoleul de la Mateiaș, Câmpulung

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte) și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Monumentele Marelui Război

Gheorghe PĂUN

Am reluat titlul unui impresionant album editat de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, conținând fotografii și scurte descrieri a peste 400 de construcții comemorative ridicate de-a lungul și de-a latul țării în memoria celor care au pierit în Primul Război Mondial.

Monumente ale întregirii neamului, monumente ale României Mari.

Și mai sunt prin țară monumentele Independenței – amintind de Războiul de la ’77, de Războiul al Doilea Mondial.

Cu toate, avem, se pare, peste 4.500 de asemenea *memoriale* în România. Cruci mai simple sau mai sofisticate, statui și busturi și grupuri, soldați cu arma la picior sau în atac, aruncând grenade sau doar mărșăluind, generali, figuri legendare, vulturi străjuind de deasupra, cu aripile desfăcute, căști, arme, piese de artilerie. Există și un număr de mausolee, veritabile muzee multe dintre ele, construcții impresionante, cu osuare și opere de artă – este și cazul Mausoleului de la Mateiaș, de lângă Câmpulung Muscel, prezent în stânga acestor rânduri.

Toate seamănă între ele printr-un „detaliu”: au *liste.* Liste de eroi. Liste de morți. De români morți pentru România.

Fiecare monument are în spatele lui un cimitir, unul virtual, împrăștiat prin țară și prin împrejurimile ei. Așteptând Învierea, pentru a reveni acasă...

În Cicăneștiul *meu* sunt trei cruci cu liste de eroi. Una a fost ridicată în 1920, e în centru, lângă „școala de la monument”, amintește trei localnici „eroi morți în Răsboiul Independenții 1877-1978” și 29 de localnici morți în Primul Război. A doua se află lângă Biserica din Urechești, cu patru morți din Primul Război și 18 din Al Doilea, iar a treia cruce, ridicată în 1988 (semnificativ anul!), se află în cimitirul din centrul comunei și-i amintește pe cei 49 de „Eroi din com. Cicănești căzuți pe front în campania 1940-1944”. Numele săpate în marmura celor trei cruci sunt pomenite în monografia comunei, realizată de istoricii Spiridon Cristocea și Marius Păduraru (Ed. Ordessos, Pitești, 2009), *Comuna Cicănești, județul Argeș. File de istorie.*

Oameni tineri, mai toți bărbați nenuntiți, și-au lăsat părinții-casele-grădinile, gândurile de viitor, și au plecat peste Dunăre, peste Carpați, peste Prut, pentru a întări granițele Țării, pentru a stăvili hoardele pustiei, pentru a elibera frații. Cei care s-au întors povestesc – bunicul meu din partea mamei s-a întors, rănit la Odessa, și mi-a povestit. Cei care au înroșit pământul tranșeelor și din fața tranșeelor, și zăpezile din lagărele de prizonieri, au ajuns pe liste. Ei tac – vorbesc listele în locul lor.

O parte au numele trecute și pe crucile părinților, prin cimitire. Pe cruci sunt poze, adolescenți imberbi sau abia ieșiți din adolescență, cu cămașă albă, țărănească, sau în uniformă, serioși și frumoși sunt toți, și toți au ochii mari, limpezi, dar sub cruce nu e nimic, oasele le sunt împrăștiate, peste Dunăre, peste Carpați, peste Prut. Fratele tatei, Gheorghe, a plecat spre Răsărit și nu s-a mai întors, nimeni nu știe de unde s-a urcat la cer. Au rămas în comună icoane și troițe pictate de el – și numele lui pe o cruce și în certificatul meu de naștere, o poză, câteva scrisori...

Nu știu câți locuitori avea comuna în 1877, în 1916, în 1940. Acum are vreo două mii, sigur atunci avea mult mai puțini. Nu știu nici câți eroi sunt în total pe listele de pe cele peste 4.500 de monumente. Nu vreau să estimez, nu vreau să caut informația prin cărțile de istorie. *Dureros de mulți* – asta știu și asta e suficient. *Vieți, sânge, oameni...*

Mă întreb uneori ce poate fi – pustiu? întuneric? gheață? – în mintea și în sufletul celor care fac rău țării, României, cu vorba și cu fapta, căci adesea vorbele sunt fapte, denigrând, „demistificând”, micșorând, murdărind, punând în discuție granițe, unitate, integritate, cozi de topor devenite topoare, plătiți sau nu de globalizatorii hoți de identitate (și de *pământ și apă*, vorba poetului, cu furtul de pământ și apă devenit acțiune prozaică în ultima vreme) să se hlizească în derâdere la auzul cuvintelor *neam, patrie, patriotism, român.* I-aș duce, în tăcere, fără să-i vadă cineva, nu pentru a-i pedepsi, ci pentru a încerca să-i trezesc, să-i vindec, la Cicănești și i-aș pune să citească listele de eroi, listele de morți de pe cele trei cruci. Silabisind numele de botez, cel cu care-i strigau părinții, frații, vecinii, pe vremea când încă nu deveniseră eroi... Poate astfel pustiul din mintea și sufletul lor se mai subțiază. Poate așa întunericul, gheața...

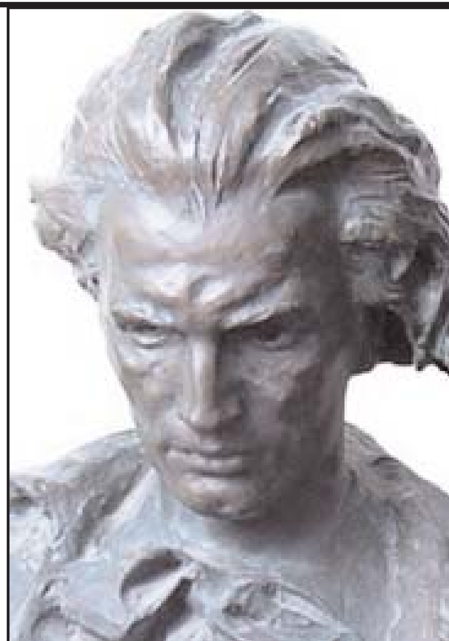
Începând din acest număr, până în decembrie 2018, prima pagină a revistei va găzdui imaginea unui monument al Întregirii, al României Mari. Din Argeș și din toată țara, poate și din afara ei, dacă vom avea posibilitatea.

Spre amintire și spre pomenire, căci *multe* sunt de amintit și *mulți* sunt de pomenit!... Spre întărirea Țării.

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Pe noi însă, care nu considerăm nici viața ca un tren de plăceri, nici țara ca lucrul nimănuia, nici poporul făcut numai pentru a munci spre a putea cumpăra cu grâul produs de el luxul declasaților și trebuințele oamenilor cu patru clase primare și cu exigențe aristocratice; pentru noi e dureros a vedea cum ni se ia cel din urmă ban fără nicio compensare, fără a ni se da în schimb nici administrație națională, nici justiție acătării, nici instrucție solidă, nici arte, nici științe. Pentru noi e dureros să plătim diletantismul politic, diplomatic, literar al reputațiilor uzurpate ale demagogiei noastre cu banii care, bine întrebuințați, ar fi în stare a înzeci și a însuti cunoștințele noastre și puterea noastră de producțiune.

Nu suntem noi aceia care să ne jucăm de-a reacțiunea, să ne bazăm în argumentarea noastră pe dogmele dreptului divin, pe ficțiuni istorice, pe umbra cugetată a unor stări de lucruri anterioare. Fii ai secolului al nouăsprezecelea, ne simțim îndreptățiți în cercetările noastre decât la două lucruri: a cita fapte exacte și a le da o formulă generală.

E deci exact că populația autohtonă a țării creștea uimitor de repede de la 1844 până la 1859, că încă la 1859 numărul nașterilor era aproape îndoit cu al deceselor. E exact asemenea că de atunci datează epoca Unirii și a revoluției sociale din România, a declasării generale cum zicem noi; e tot atât de exact că de la 1866 încoace populația scade, scade mereu, că azi am ajuns la decreștere absolută. Și trebuie a se lua bine seama că străinii se-nmulțesc și scăderea e reprezentată numai prin elementul românesc.

Câtă mizerie guvernamentală, câtă corupție, cât cinism trebuie să fie în clasele dirigente ale unei națiuni care cred a putea minți bunastare, înflorirea, civilizația în fața umbrei din ce în ce mai mari a morții fizice a poporului român? Ce suflet de chelner al Americei dunărene trebuie să aibă cineva ca să-și închiză ochii față cu rele patente, cu mizerii strigătoare la cer? Și să nu zică că nu erau oameni care prevăzuseră aceasta. Le prevedea Barbu Catargiu, le prevedea Marțian. Unul a murit asasinat pentru că reprezenta tradiția în partea ei cea sănătoasă față cu înnoiturile descreierate; altul a murit pentru a nu vedea înstrăinându-se parte cu parte bunul și toate puterile vitale ale moștenirii istorice a poporului nostru.

Meritul consistă în excedentul valorii producțiunii peste consumațiune.

Se va zice că am făcut mari progrese. Să presupunem aceasta fără a o admite. Aceste progrese sunt lipsite de orice merit, căci au costat mult mai mult decât au produs, ba costă însăși viața fizică a populațiunilor.

Simulacre, forme goale ale culturii străine fără niciun fel de fond, bășici de săpun care, plesnind, nimeni n-ar simți lipsa lor decât bugetofagii, iată progresul făcut! Nici instrumentele de muncă agricolă nu s-au îmbunătățit, nici meseriile vechi nu s-au perfecționat, nici meseriașii nu s-au înmulțit, nici din școli nu ies oameni practici și capabili a se hrăni fără ajutorul bugetului, nici clerul n-a înaintat pentru a substitui *convingerea* morală și religioasă vechii și *naivei* credințe dogmatice, nici literatura nu e superioară celei de la 1850, ci, din contra, inferioară, nici vrun progres se vede în activitatea științifică. Plagiatori de texte străine fără sentiment de demnitate, iată cine ocupă catedrele universitare, destinate iubirii dezinteresate de adevăr, setei de știință.

Dar acesta-i otelul patrioților de meserie și al străinilor privit cu ochii noștri. Patria adevărată, patria lui Matei Basarab e săracă și ignorantă. Dacă măcar sănătatea ei fizică și morală n-ar fi adânc atinsă de corupția păturilor de populație străină și semistrăină așezate deasupră-i!

(*Timpul,* 20 mai 1881)

Când epoca patriotismului de porunceală va dispărea în întunericul veacului, precum se cuvine să ne așteptăm, când ramura bătută de unde a ilustrului poet va prinde adânci rădăcini și la umbra ei s-o adăposti numai suflarea senină a țării legale, atunci generația timpului, deschizând cronica neamului la pagina veștejită consacrată individualităților politice de o neagră memorie, va ceti c-un sentiment amestecat de indignare și amărăciune cam cele ce urmează:

În primăvara anului de la Hristos 1881 se păru că și elementele naturii pactizară cu silințele ce-și dădeau puținii bărbați cu simțiminte naționale care reușiseră ca reprezentanți ai națiunii a exercita un control asupra guvernanților și a le dovedi degradarea morală a administrațiunii. – Ploi torențiale și continue dăsfundară pământul; semănăturile suferiră mult; comunicațiile se întrerupseră; terasamentele drumurilor de fier dederă pe față o dată mai mult slăbiciunea cu care se construiseră; tunele se surpară; multe poduri fură luate de apă, comerțul, și cu dânsul toate ramurile de activitate ale țării, căzură într-o piroteală generală. – Și chiar așa trebuia să se întâmple, căci nimic din toate acestea nu era ceva anormal, ci consecuența inevitabilă a administrațiunii de pe atunci.

Toți aveau conștiință de necesitatea de a se repara și consolida linia ferată. Pentru aceasta *douăzeci milioane lei* fură acordate guvernului. Cu toată destinațiunea categorică trecută în legea prin care se încuviință creditul, nimic pentru ameliorarea liniei nu se lucră. Ceva se făcu: banii se cheltuiră. Trecură luni, trecu un an, ziarele protestară, se ceru de deputații independenți prezentarea socotelilor; la toate se răspunse cu amânări cărora le da concurs mutismul obicinuit al gazetei oficioase de pe atunci.

La întrebarea continuu repetată: „Ce se făcuse cu acele 20 de milioane” publicistica independentă era unanimă în a răspunde: „S-au cheltuit de miniștri în risipe inutile și în daruri deghizate”, însă vocea acesteia era acoperită de zgomotul asurzitor al declasaților plătiți din iubitul buget proporțional cu insultele și vociferările lor.

Alături cu sleirea resurselor, prestigiul țării față cu pretențiunile bancherilor străini devenise mai umilitor decât al unui bătrân prodig sau fanfaron desculț. Se văzu atunci, fapt unic în istoria statelor independente, milioanele Regatului român sechestrate la Berlin de către un sindicat de bancheri lacomi și perfizi. Guvernul, care profita de toate ocaziunile spre a se tămâia cu gloria fictivă a întemeierii creditului, căzu la învoială cu samsarii nemulțămiți și se oferi a le asigura pe 40 de ani un procent cu mult superior taxei medii cu care atunci se cotau efectele statului.

Noi plătim și azi cu greutatea aurului slăbiciunea controlului părinților noștri: da, părinții noștri au fost vinovați, ei au permis ca niște financiari improvizați să dispună după plac de viitorul generațiilor de azi; da, ei au îngăduit ca niște datorii ce expirau peste 10-20 ani să le preschimbe în altele, superioare și în procent, și în capital, și în durată. Voi, iubiți lectori de astăzi, munciți ca să plătiți indolența autorilor voștri de acum 30 de ani; ca să răsplătiți osanalele cântate pe altarul bugetului acoperit cu fițuici emise pe termen fix și perpetuate în urmă *ad infinitum* de cei ce siliți erau în situațiuni să arate că evaluările înfiate întrec c-o pătrime încasările, iar în ziare înălțau până la ceruri prosperitatea financiară. Dacă de mizeriile acestea ar fi suferit numai predecesorii noștri ne-am mulțămi să controlăm că a fost un timp când tributul turcesc își schimbase numele, dar sub o altă formă era plătit de țară de 30 de ori mai sporit unor bancheri străini; dar din nenorocire consecuențele funeste se gustă de noi; posteritatea noastră chiar ne va blestema.

Iată limbagiul cu care urmașii noștri vor zugrăvi starea în care ne găsim astăzi.

(*Timpul,* 21 mai 1881)

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

ISSN: 2068-9489

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com
Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: Tipografia Argeș Expres
argesexpres@yahoo.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Despre aer condiționat și cărți de credit

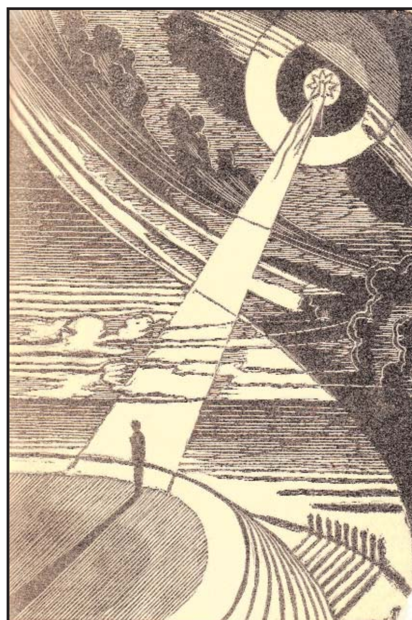
Mihai NADIN

Când am ajuns în America (1980), am refuzat până și gândul unei cărți de credit, nemaivorbind de sugestia de a folosi un sistem de aer condiționat. (Am refuzat și alte oferte, precum supa la conservă sau un prânz ieftin la McDonalds, dar ăsta e un alt subiect.) Numai că asta a fost demult și în altă parte a acestui imens conglomerat numit Statele Unite (care numai unite nu sunt!).

Acum trăim în Texas. Fără aer condiționat viața în Texas, mai ales vara, e greu de suportat. Firește, a fost viață în Texas și înainte de inventarea, în Texas, firește, a aerului condiționat. Casele au fost concepute în acele timpuri cu un sistem natural de aerisire, care a făcut viața dacă nu agreabilă cel puțin posibilă. Astăzi, texanii trăiesc în case prost concepute, dar care, cu ajutorul tehnologiei (evidentă în fiecare bucătărie, în piscine, în „camera media", în studioul cu mașini de antrenat etc.), sunt plăcute. Totul interconectat: poți vâna de acasă, din odaia cu aer condiționat, prepelițe sau cerbi, aflați la mii de kilometri distanță, în preria fierbinte. Universitatea la care predau nu are nicio fereastră care se poate deschide – nici vara, nici toamna, nici iarna. Clima e artificială. Deci, vrând-nevrând, am acceptat aerul condiționat (sau m-am supus dictaturii sale).

În America de astăzi, mai totul se plătește pe credit: un automobil nou, vacanța în Insulele Baleare sau în cine știe ce colț al lumii, o casă nouă, sau doar un pateu la McDonalds. Într-adevăr, bani se văd foarte rar. În acest context, nu m-a mirat să aflu despre experimentul suedez: o societate fără bani. Cafenelele refuză cash-ul, la gară, în stațiile de autobuz nici urmă de *korona* (moneda suedeză), la piață până și florăresele lucrează numai cu cartea de credit. Cerșetorii au cerut, în mod oficial, acces la mașinile care citesc cărțile de credit.

Firește, atacurile în bănci și asupra convoaielor care transportă bani nu mai sunt o temă actuală atunci când nu mai trebuie să ții banii în bancă și nu mai trebuie să-i transporți. Cheltuielile legate de administrarea banilor au fost reduse. Dar au apărut alte probleme: fiecare tranzacție e înregistrată. Deci, se știe precis unde te afli, ce cumperi, când… Iar dacă nu ai bani în mână, cheltuiești ca și cum ai avea rezerve financiare nelimitate...

Cei mai în vârstă, care au acceptat metafora banilor – o bucată de hârtie tipărită, acceptată ca mijloc de plată – au probleme în adaptarea la o economie fără bani. Metafora nouă, o bucățică de plastic cu cifre și coduri pe ea, aduce cu sine o grămadă de operații electronice. Telefonul celular ajută, dar în același timp obligă la învățarea unor comenzi noi. Limba simplă a bancnotelor și a monedelor a fost înlocuită cu o limbă pe care unii nu mai au poftă să o învețe. Cu bani știa toată lumea cum se operează. Mai rău: pierderea celularului sau furtul cărții de credit nu mai e același lucru ca paguba banilor pierduți sau furați.

Suedezii nu sunt singuri în încercarea de eliminare a monedelor și a bancnotelor. E mult mai ieftin să ai bani fără… bani. În Norvegia și în Danemarca aproape 80% din comerț e pe credit. Belgia se grăbește în aceeași direcție. Logica e clară. Singurul lucru care m-a făcut să mă mai gândesc la anii în care am refuzat până și gândul unei cărți de credit a fost mentalitatea, moștenită din România natală, pe care o căram cu mine: *un om de treabă nu trăiește pe credit.* Dar în America în care trăiesc acum, datoria publică e de peste 20 de trilioane (puțini știu cum se scrie numărul ăsta). Dacă nu trăiești pe credit, rămâi în urmă. A fi de treabă înseamnă a pierde în jocul vieții.

Deci, totul e clar: în curând lumea va trece pe credit. Faptul că banii sunt prea scumpi și prea greu de manipulat îi face pe bancheri să ne forțeze să trăim pe cărțile de credit. În plus, suntem mai ușor de controlat. Ce se întâmplă când avem o pană de electricitate? Aerul nu mai e condiționat. Dar nici creditul nu mai e posibil. O cititoare a uneia dintre revistele de largă circulație din Statele Unite a lecturat planurile pentru un viitor fără bancnote la lumina unei lumânări. După o furtună zdravănă, au rămas toți în întuneric. Ce fac membrii societății când electricitatea nu mai e disponibilă? Ce fac cei care depind de telefonia celulară? De Internet? Ce facem cu toții într-o lume în care terorismul și alte forme de violență ne fac vulnerabili?

Apropo de credit: după Crăciun, datoriile americanului de rând au crescut de la 154.000 de dolari la 160.000. Pe credit. Minunea vieții fără bani continuă...

Vân(z)are de fericire

Gabriela CĂLUȚIU-SONNENBERG

Întâmplător sau nu, decernarea Premiului Nobel pentru literatură unui muzician american adulat printre altele și pentru titlul de succes *Vânare de vânt* a coincis cu alegerile prezidențiale din SUA, eveniment care, printr-o ironie a sorții, pare a se fi desfășurat sub același motto al vânării, dar de data aceasta al unei fericiri mai mult sau mai puțin iluzorii. Ambele acțiuni sunt neconvenționale, de parcă ar da startul unei reașezări a modului nostru de a concepe lumea, distanțându-ne de formatul tradițional în care gândeam până la această oră (premiile literare nu se mai acordă numai literaților, demnitarii publici nu mai sunt obligatoriu și politicieni de profesie, războaiele nu se mai văd cu ochiul liber etc.).

Efectul acestor răsturnări se va vedea în viitor; cauzele, în schimb, le putem căuta ca-ntotdeauna în trecut. În particular, pe cazul meu concret, trecutul recent, trăit acum două luni în Parcul Național Yosemite, îmi aduce puțină lumină, oferindu-mi o cheie de descifrare a conexiunilor aparent întâmplătoare ale mecanismului de funcționare a societății americane. Și, din moment ce se știe că mai toate tendințele care se manifestă în SUA au obiceiul să treacă oceanul către noi, consider că e util să aruncăm o privire asupra situației încă de pe acum, ca să știm la ce să ne așteptăm.

Yosemite, așadar, este un simbol sacru al măreției naturii continentului nord-american și indirect este o întruchipare a mândriei naționale a cetățenilor SUA, popor eminamente patriotic. Filmul documentar vizionat în sala de proiecție a centrului de informare pentru turiști m-a convins încă o dată de măreția peisajelor pe care le văzusem pe viu, dar mi-a furnizat și informații prețioase despre modul în care se mișcă pârghiile națiunii celei mai puternice a lumii la ora actuală.

Realizatorii reportajului insistă mult pe motivul pentru care s-au instituit vestitele Parcuri Naționale ale Americii, mai precis, pe nevoia de a proteja ceva valoros. Așa sunt americanii, se simt responsabili și chiar obligați să protejeze ceea ce este de valoare! Elanul pe care-l depun în protejarea naturii este același cu elanul pe care-l investesc în propagarea culturii lor, o cultură a binelui proclamat drept scop, un concept absolut și general în care toți cred cu tărie nezdruncinată.

Dreptul suprem al americanilor, asigurat prin Constituție alături de viață și libertate, este acela de a-și urmări sau căuta propria fericire. Tocmai acest drept e pomenit frecvent în acel film în care se evidențiază că precursorii Parcurilor Naționale au urmărit instituirea unui spațiu larg în mijlocul naturii fabuloase, pentru a permite oamenilor să-și caute împlinirea în armonie cu universul. Din păcate, practica arată că la imperativul găsirii fericirii, omul obișnuit face față doar arareori sau deloc (acest lucru nu se spune în film).

Surprinde analogia făcută în acel documentar între ceva prețios în plan palpabil, fizic, geografic și ceva prețios sub aspect cultural, moral. Amestecând un pic merele cu perele, producătorii sugerează nevoia de a proteja elementele de unicitate ale naturii, nu pentru că ele există, ci pentru că pot fi utile omului. Cu alte cuvinte, acea sălbăticie neatinsă primește de la autoritățile americane dreptul de a exista, nici mai mult nici mai puțin, în virtutea dreptului fiecăruia, garantat prin Constituția SUA, de a-și clădi fericirea sa personală. Nu e tocmai logic, dar... este.

După ce auzi în câteva rânduri această asociație neobișnuită de idei, începi să te obișnuiești cu ea și, măgulit fiind – doar suntem cu toții oameni! – o accepți. Cu toate acestea, ideea că finalitatea oricărui lucru, indiferent cât ar fi el de colosal, este aceea de a servi într-un fel sau altul omului e ușor hazardată și, mda, de ce să nu recunoaștem... tipic americană. Eu o consider un filon definitoriu al mentalității multor occidentali.

Pentru mine, ca european, patosul cu care e propagată ideea în filmul respectiv m-a frapat. Cred că și noi căutăm instinctiv aceeași fericire, dar o facem mai mult pe cont propriu, nu așa, în mase, dirijat. Pentru urechea mea poate prea sensibilă, se insinuează transparent umbra unei obligativități de a fi fericit.

Întrebarea pe care însă nu pot să nu mi-o pun este în ce măsură e posibil să ne „provocăm" fericirea, vânând-o ca pe un bun material sau, chiar mai mult, cumpărând-o, nu neapărat cu bani, ci prin fapte bune sau atitudini corecte, răsplătite pe plan moral de o entitate universală, de undeva de deasupra capetelor noastre, de un fel de zeitate a binelui și a dreptății (concepte răspândite și propagate de cultura apuseană).

→

Glose la *Miorița*

Horia BĂDESCU

Trăim într-o lume din ce în ce mai ruptă de propria natură, din ce în ce mai indiferentă la paradigmele viețuirii și identității, din ce în ce mai năucă și mai gregară, surdă la semnalele din adâncurile ființei care-i certifică umanitatea, bruiate de o virtualitate în care bâjbâie după mirajele unui mâine fără repere. O lume căreia kantianul „cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine" nu-i mai spune nimic. De altminteri, cine mai are timp și dorință în megalopolisurile contemporaneității să ridice ochii spre cer, adică să îndeplinească acel act prin care omul și-a afirmat umanitatea? Mi se pare simptomatic și aberant ca în era aventurii cosmice privirea junelor generații să fie robită universului reductiv și mincinos al telefoniei mobile și internetului. Cui să-i mai pese de acele creații care dau seamă despre specificitatea spirituală a unui popor, despre modul singular al acestuia de a se situa și de a fi în lume? Dacă nu e indiferență, e aruncarea în derizoriu, al cărui cult e practicat cu delicii în contemporaneitatea sastisită de narcisism. Cui îi mai pasă de „mioara năzdrăvană", cum numea Mircea Eliade Miorița, și de fabuloasa ei frumusețe? Și totuși...

Problemele pe care le ridică simbolistica baladei, a mitului, decurg deopotrivă din trama epică, din modul în care își află rezolvarea o situație tensionată, dramatică, o situație limită, de viață și de moarte, dar și din înțelesurile pe care le reclamă orizontul metafizic instituit.

S-a glosat copios pe ideea defetismului și fatalismului specifice structurii sufletești a românului, a lipsei de reacție în fața unei amenințări capitale, a acceptării și renunțării. Nume mari din varii domenii ale culturii noastre, de la Alecsandri până în modernitate, au evidențiat lipsa revoltei împotriva destinului, pasivitatea, defetismul (Liviu Rusu), „dragostea de moarte" care induce non-acțiunea (Lucian Blaga), identificate ca specifice spiritualității românești. Până și ilustrul francez Jules Michelet a citit *Miorița* în aceeași cheie, ca mărturie a „unei prea ușoare renunțări" care „din nefericire, este o trăsătură națională". Din aceeși perspectivă descinde și „neantul valah" al zavragiului Cioran. Desigur, există și reacția folcloriștilor care, în marea lor majoritate, resping pesimismul acestei viziuni, pe baza argumentelor furnizate de o cercetare comparativă în raport cu ritualurile funerare și credințele care interferează cu motivele baladei și marchează „preistoria acesteia", după expresia lui H.H. Stahl. Ori viziunea jubilatorie a „traciștilor" Densușianu și Dan Botta. Dar ceea ce s-a încetățenit în conștiința modernității este ideea pasivității și defetismului, argument forte pentru detractorii românității.

Ceea ce uimește, însă, în îndelungata istoriei a exegezelor asupra *Mioriței*, este cvasitotalitatea eludării a două evidențe care fac inutilă de la bun început orice discuție despre defetismul păstorului și anulează implicit trimiterile la raporturile românilor cu Istoria. Pe de o parte, așa cum am subliniat de atâtea ori, ignorarea timpului verbal, a condiționalului care exclude non-rezistența („de-o fi să mor"!), iar, pe de altă parte, ignorarea faptului că dispozițiile testamentare pe care păstorul le comunică mioarei sale, în loc, vezi Doamne!, să se ocupe de confruntarea iminentă, fac parte din psihologia thanatică a lumii vechi, din firescul morții și din obișnuința de a pune la punct ceea ce rămâne în urmă, cu mult înainte de a-ți fi venit sorocul. Fiindcă, scria Eliade: „Că se apără sau nu, că va învinge sau nu, nu are importanță. Oricare ar fi rezultatul luptei, păstorul știe că în cele din urmă va trebui să moară." Precum toate momentele esențiale ale existenței, cel al marii treceri incumbă, cu atât mai mult, o conduită pe măsură, o punere în acord a plecării din această lume cu viețuirea care continuă aici. Nu știu de voi muri, dar dacă se va întâmpla, iată ce trebuie să faceți voi, cei apropiați mie, pentru a-mi păstra amintirea, pentru a-mi perpetua nevăzuta prezență!

Cât despre nunta cosmică, problema nu constă în întrebarea dacă substituirea ritualului thanatic prin cel cosmico-nupțial apare numai în *Miorița* sau nu, ci, admițând frecvența acestei substituții pe care o sesiza Constantin Brăiloiu în universul folcloric, de ce românii recurg la această viziune în atât de multe cazuri? Putem relua și aici întrebarea pe care Mircea Eliade o punea legat de excelența estetică a *Meșterului Manole,* în raport de circulația mult mai largă a motivului zidirii și pe care o reiterează și în cazul *Mioriței:* „...pentru care motiv cutare cultură sau cutare popor au conservat, elaborat și îmbogățit [aceste simboluri]"? Și este evident aici faptul că, tocmai frecvența viziunii vine în sprijinul organicității ei.

Mircea Eliade conchidea: „Dar cu toate că numai acest exemplu și ar fi fost de-ajuns să-l lămurească asupra sensului *adeziunii* naționale la universul mioritic, Brăiloiu ajunge la o altă concluzie", aceea că nunta cosmică, „apoteoza atât de admirată, nu este un miracol unic de artă, ci, dimpotrivă, un loc comun" în folclorul românesc, o contaminare a ritualului nunții postume, prin care se urmărea pacificarea celui dispărut. Dar tocmai definirea ca loc comun a acestui „miracol de artă" îl situează ca paradigmă a spiritualității românești! Ciudată orbenie a reputatului folclorist în fața evidenței! A evidenței pe care Adrian Fochi, în fabuloasa sa antologie, care prezintă aproape o mie de variante(!) de pe întreg arealul locuit de români, o întărea cu o concluzie la fel inconturnabilă și semnificativă: *viziunea nunții cosmice aparține exclusiv folclorului românesc* (s.n.)! Asta în condițiile în care motivul epic al baladei se extinde și în areale vecine.

Și dacă „Mesajul cel mai profund al baladei îl constituie voința păstorului de a schimba sensul destinului său...", cum afirmă Mircea Eliade, calea aleasă, nuntirea cosmică, „loc comun" al modului nostru de viețuire, îl singulariza pe acesta în orizonturile altitudinare ale spiritualității omenești. Departe de a exprima un mod de a fi vetust și plebeu, *Miorița* propune o aristocratică viețuire întru spirit, o „boierire" a morții, ca să folosesc adjectivul lui Caragiale.

Ne aflăm aici în zona ontologiei, în orizontul a ceea ce am putea numi tautologic destinul thanatic, expresie a relativității existenței noastre, căruia i se adaugă în subsidiar, ca un fel de radiație remanentă, relativitatea destinului istoric, atât de evidentă în *Meșterul Manole.*

Trecerea de la stadiul „dorinței prelungirii unei post existențe simbolice prin intermediul instrumentelor specifice meseriei sale [a păstorului] (stadiu mai vechi al baladei) la acela al substituirii prin obiecte cosmice a realității ceremonialului funerar popular", despre care vorbește Eliade, nu este altceva decât proiecția metaforică a conștientizării relativității destinale individuale și istorice, cea de a doua potențând sentimentul de insecuritate existențială, care impunea evadarea din imediat în nemărginirea cosmică, într-un alt timp, cu o dimesiune mult mai vastă. Nuntirea cosmică transforma sfârșitul într-un nou început, asigura mirelui însoțirea cu veșnicia uraniană și cu sacralitatea universului.

În general, în mitologia românească, riturile au o sacralitate care depășește sacralitatea creștină, cum observa pe bună dreptate Eliade. Ea derivă din particularitățile spiritului românesc, din acea viziune precreștină păstrată în festivul ortodoxiei populare care conectează umanul la misterul universului. Al unui univers nici ostil, nici terifiant, ci apropiat și armonios, în care omul se simte inclus, nu exclus.

Dar cosmosul, zice Eliade, „nu este sacru prin el însuși". Numai că sacralitatea lui, aflată în afara oricărei religii, izvorăște din misterul infinității și eternității sale, care i se revelează omului încă înainte de nașterea zeilor și care cheamă până și nașterea acestora. Rădăcinile arhaice ale *Mioriței* se întind până la această străveche trăire a cosmicității. Sacralitatea nuntirii, ca participare la actul creației, derivă din sacralitatea universului însuși. Ea sanctifică deopotrivă umanul și cosmosul.

Într-un anume fel, această viziune a nuntirii thanatice la nivel cosmic are ceva din seninitatea elenică. În ea, aventura existențială nu este nici absurdă, nici deznădăjduită sau tragică, ci așezată în calmul șartului lumii, al mersului firesc al acesteia. „Așa i-a fost scris" nu este defetism și renunțare, ci înțelegere. Anistorismul românesc, despre care vorbea Blaga, nu se justifică prin viziunile celor două mituri fundamentale ale noastre. Nu este vorba de neparticipare la istorie, la inacțiune, în fond istoria noastră nu este mai puțin participativă la Istorie decât a altora, dacă participativitatea nu înseamnă numaidecât conquistă, ci evadarea din fața terorii acesteia în stabilitatea ordinii cosmice. Relativism existențial și istoric transcens prin viețuire și lucrare în spirit.

Cu nimic mai prejos decât marile mituri europene, ca și *Meșterul Manole, Miorița* aduce spiritualității continentale o dimensiune care întoarce umanitatea spre realul său, spre ființa profundă, obstruată de fantasma nesigură a realității entropice, pragmatice și pedestre.

Am optat cu bună știință pentru adjectivul „prețios" și nu „valoros" când am descris ceva ce contează pentru americani, pentru simplul motiv că ei se străduiesc să pună preț în sens propriu aproape fiecărui lucru, inclusiv conceptelor mai greu de cuantificat. E un mod de a ierarhiza și ordona tot ce îi înconjoară. Chiar dacă încercarea de a „prețălui" totul, cântărindu-l în bani, poate provoca surpriză sau chiar repulsie, nu e așa de meschină cum pare. Pur și simplu e expresia nevoii omului de a dispune de o orientare clară într-o lume complexă. Reflectarea fără echivoc a valorii tuturor lucrurilor într-o unitate de măsură universală, general valabilă, nu e în fond nimic altceva decât reflecția dorinței noastre oneste de a trăi într-o lume echitabilă, transparentă pentru toți.

Am spus „orientare" și mă-ntreb dacă e doar o întâmplare că acest cuvânt înglobează cuvântul „orient". Popoarele de la Răsărit sunt cele care includ arta negocierii în cultura lor. La bazar sau iarmaroc, Levantul e originea îndoielii, sediul târguielii, opusul Occidentului. Ar fi naiv să credem că asistăm la o apropiere între Est și Vest, dar e cert că votul de neîncredere acordat *establishmentului* occidental, deși nu are nimic de-a face cu apucăturile nărăvașe ale târgoveților bizantini, permite ca puterea lumii să se concentreze în mâinile comercianților, industriașilor și actorilor macroeconomiei. Oamenii de afaceri dirijau deja din umbră destinele planetei; acum par să treacă la cârmă și oficial.

Problema conceptelor mai greu de evaluat, cum este inefabila fericire, este că scapă din schema acestei scări de valori, neputând fi stocată în unități de măsură fixe. Puțini își dau seama de acest lucru, continuând să pedaleze inerțial în plutonul majoritar, acumulând mai departe unități de „bine", „sănătos", „prosper", pe care le confundă cu „fericire".

(Continuare la pag. 13)

Homo sapiens

Despre traducere - o minusculă hermeneutică a interfețelor

Radu PINTEA

Greu de găsit cuvântul potrivit. E o adevărată caznă să-l dibuiești prin glosare demult uitate sau să-l pescuiești din stocul uzat prin zilnică și normală folosință, să-l scoți la lumină și să-l așezi în acel loc numai al lui, de unde poate transmite cu strălucire întreaga menire ce i-a fost hărăzită de cei dintâi care i-au zămislit și fasonat sunetul din mădularul limbii. Anevoie de aflat cifra justă, aptă a reflecta justa proporție. Ca să nu mai vorbim de nota muzicală care e musai să sune bine față de tovarășele sale înșirate pe portativ ca un stol de rândunele gureșe.

Dar dacă în cazul matematicii și muzicii mineritul după justa valoare e mai simplu, deoarece se ocupă de proporții raționale, prima, iar cea de-a doua cu pure senzații armonice sonore, scormonitul după cuvântul cel bun poate fi iadul pe pământ pentru cel care se încumetă a fi cronicar destoinic aplecat asupra tâlcuirilor sufletului, ale drumurilor și rosturilor trecătorului său ambalaj de carne în efemera-i zăbovire pe acest pământ.

Cu atât mai complicată e truda tălmacilor atunci când se apucă să descâlcească anumite lucruri pe care alte seminții au a le spune public, azi, când chiar această noțiune nu se mai referă la o strigare în gura mare în mijlocul unui iarmaroc aglomerat sau într-o cârciumă la încurcă–drum, ci sunt astfel meșteșugite, ba chiar înadins făcute, să fie auzite pe întregul glob pământesc.

În ce scop? Răspunsuri există. Pot fi chiar într-un spectru larg, de la cele sofisticate și misterioase ca Giulgiul din Torino sau Tăblițele de la Tărtăria sau, la celălalt capăt de scală, de o simplitate absolută, gen: „Uite-așa, de-al dracu'! Fiindcă pot și fiindcă vreau!"

Nu despre tălmăcire în general ne vom ocupa aici – a făcut-o Leon D. Levițchi într-o admirabilă și capitală carte dedicată meșteșugului traducerii din limba engleză.

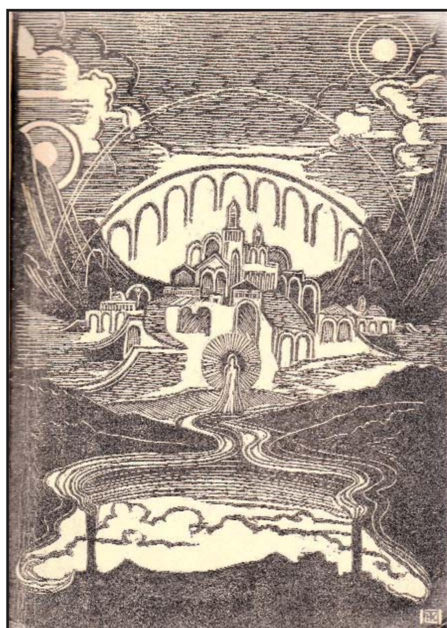
Pe o *anume* tălmăcire vreau să pun lanterna. Cum, mânată de la spate de infinitele *meniuri* din paginile virtuale de pe internet, din telefonia mobilă și din calculatoristică, de muzica ușoară și reclamele comerciale, într-o proporție care ar trebui să îngrijoreze OMS, toată lumea cunoaște sau recunoaște azi limba engleză, cam toată lumea ar traduce expresia *pushing the envelope* prin varianta sa cea mai directă: *împingerea plicului.* Mai ales că ea pare a fi cât se poate de autentică, în sensul că *sună bine* în mediul corupției și al mitei generalizate ridicate nu la rang penal, ci la rang de principiu de eficiență – de unde izul persistent (enervant de persistent, ca să fim mai exacți) de autenticitate, de adecvare. Iar asta nu numai în România, ci în toată lumea „civilizată", unde această practică poartă diverse nume care etichetează același nărav.

Și totuși, deși traducerea *ad litteram* pare corectă, ea nu e nici pe departe aproape de adevăr.

Primul care a folosit expresia a fost scriitorul american Tom Wolfe în *The Right Stuff.* Așa numeau tinerii piloți de încercare ai forțelor aeriene tentativele lor repetate de a zbura tot mai sus, de a ajunge cu avioanele în stratosferă, care, privită drept o autentică „anvelopă" protectoare pentru globul pământesc, se cuvenea să fie asediată și „împinsă" prin zbor cât mai mult cu putință, până la limita de rezistență a mașinii sau a celui închis ca într-o conservă în carapacea-i fusiformă și argintie.

Însă cel care i-a dat expresiei sensul cu adevărat geopolitic cunoscut azi de toată lumea este un alt scriitor american, James Albert Michener, dar, surprinzător, nu în cartea sa *Space,* dedicată și ea programului spațial al Statelor Unite, ci într-o altă carte a sa, *The Bridge at Andau,* în anul înăbușirii Revoluției ungare de către Armata Roșie, în anul în care primul sputnik (realizat tot în URSS) fusese cu succes lansat în cosmos, ca prim obiect făcut de mâna și mintea omului care părăsea „anvelopa" casei pe care piloții din *The Right Stuff* și *Space* abia reușeau s-o împingă. Rușii reușiseră primii s-o străpungă și să se elibereze, iar orgoliul american n-a putut înghiți una ca asta. Adevăratul context în care expresia a apărut este cel al Războiului Rece, când se punea problema controlului, a zonelor de influență de tip *până aici, noi – de aici, voi.* Și, după cum a arătat istoria, efectiv „precum în cer așa și pre pământ". Unsprezece ani mai târziu, în 1968, Armata Roșie intra în Praga.

Pe atunci, „anvelopa" era mult mai rigidă și se numea Cortina de Fier. Ulterior, brusc, asemenea ceasurilor moi din picturile lui Dali, aceasta zonă de influență a Vestului a devenit mai membranoasă, mai cauciucată, aptă de a se mula, de a se suge sau de a se umfla după caz, pentru a urmări mult mai nuanțat profilul de influență al URSS-ului asupra lanțului de țări din Estul Europei și, prin întreținerea unei contrapresiuni ideologice neobosite, să încerce diminuarea razei cu originea la Kremlin. Sub presiunea istoriei, Cortina de Fier devenise *balon*, o membrană de gumilastic zbârnâitor, tot mai întins de vectorii puterilor mondiale în încrâncenata și nedomolita lor încleștare pentru control. Comercial, fizic, mental, real sau iluzoriu sau de orice natură cineva l-ar putea concepe.

Pentru ca Paganini-ul finanțelor, George Soros, să facă în a sa *Noua paradigmă a piețelor financiare,* de o manieră exhaustivă, analiza în raze X a celebrului *balon* american – în latura financiară a spectrului. Metaforă de rară și perfect adecvată perfecțiune: la fel ca un balonaș de săpun umflat cu o frunză de ceapă verde, ispititoarea și gonflabila creație sintetică a ingineriei financiare era la fel de ușoară, de rapid umflabilă, de subțire, ieftină și multicoloră textură, cu aceeași plutire hipnotică și același brusc sfârșit în câțiva stropi aproape invizibili de emulsie. Nimic mai mult, nimic mai puțin.

În limba română există nu una, ci două (2) tălmăciri desăvârșite ale acestei expresii nu doar esențialmente specifice spiritului american, ci reprezentând chiar emblema însăși a acestuia – dar ce zic două?! Chiar trei (3): 1) „a întinde coarda (adică prea mult…)", 2) „a sări calul", 3) „a băga sula în coaste". Desigur, după cum cititorul și-a putut da seama imediat, toate nu sunt altceva decât expresii mai colorate ale verbului generic, înfășurător pentru toate cele trei enumerate, „a exagera".

Poate a sosit ceasul să lăsăm deoparte baloanele sau bulele pline de proiecte, scenarii, statistici și grafice, toate în bloc morbide, și să revenim la simpla contemplare a lucrurilor simple în angrenarea lor, chiar dacă nu simplă, dar cel puțin firească, de zi cu zi, așa cum de la Facere se tot întâmplă, dar beneficiind de astădată măcar de avantajul cunoașterii complete a tuturor cazurilor istorice de genocid – singurul cuvânt care nu are nicio altă interpretare. Iminența unei astfel de situații ar trebui să ne facă mai atenți unde punem următorul pas.

Apetitul pentru tehnologie e uriaș. E peste tot prezent. Freamătă. Tropăie. Vâjâie. Duduie. Mai ales la foarte tânăra generație, cea care a deschis ochii pe niște mici ecrane și mici butoane și nu pe cărți. E oare ceva sănătos, cum sunt toate lucrurile viguroase? Ori complet nociv? Acest foarte tânăr cuplaj pare insațiabil. Accelerat, tot mai accelerat, lucrurile se îndreaptă spre limita lor. Deja vectorul tehnologic pare a fi îndreptat tot mai amenințător în contra omului însuși, mai înainte ca sistemul său imunitar să fie suficient de pregătit pentru supradoze, megadoze, hiperdoze. Însă, ne place sau nu, am intrat cu toții în era digitală. E aici, e peste tot. Războiul Rece nu mai e, dar miliardele de puncte calde – numim astfel prietenoasele interfețe grafice ale utilizatorilor de laptopuri, tablete sau telefoane mobile – nu lasă nicio urmă de îndoială asupra situației de front, asupra locului exact care se poate numi fără a greși *front.* Toată lumea, fără excepție, e deja „cucerită" de minusculele ecrane sensibile la atingere care, într-un grad nemaiatins vreodată în istoria Iadului și a Raiului, ispitesc comunicarea; sau cel puțin iluzia ei.

Iată înfăptuită sub ochii noștri profeția acestui Everest al literaturii, James Albert Michener, vizionarul care a născut conceptul de Radio Libertatea și ulterior Radio Europa Liberă, cel care, pornind de la o figură de stil pescuită din mediul exclusivist al piloților militari, a transformat-o în crez și vector purtător al spiritului american.

În 1997, James Albert Michener a murit. Iar locul acestui mare vizionar nu a mai putut fi luat de nimeni, fiindcă nimeni nu era în stare să vadă atât de departe, de profund, de clar și de uman cum a făcut-o el. Doar o minte cu adevărat aleasă ca a lui, cineva de anvergura sufletească și de căldura sa umană ar fi putut să detecteze eroarea capitală pe care o face politica externă a SUA atunci când confundă cucerirea tehnologică (care e pe bază de *substanță* prelucrată superior) cu subjugarea *spiritului* (de natură imaterială).

Neînțelegerea sau disprețuirea acestei inecuații, a naturii incompatibilității de atitudine, de rost între abordarea doar din unghi militar a planiglobului geopolitic, față de metoda convingerii *de la sine,* în voia vremii, prin predarea de bună voie a mentalului, la început a celui individual apoi și a celui colectiv, unor alte comandamente decât celor pur naționale, proasta interpretare, de veche școală de război, a asimetriei și nu în ultimul rând o decriptare desuetă a noțiunilor de „cucerit" și „cuceritor" în aceste vremuri de superconductibilitate a informației, toate acestea duc la întreținerea, dezvoltarea sau crearea artificioasă a noi focare de conflict, cu accentuat caracter fundamentalist, pe principii conceptual opuse, profund antagonice, care prin definiție se autoexclud sau în orice caz urmăresc anihilare reciprocă.

Juxtapunerea pur secvențială a valurilor de agresiune, începând cu cea informatică, mercantilă și în cele din urmă militară nu va duce la extinderea anvelopei de dominare a întregii planete, ci va da naștere unui roi nesfârșit de erezii (cu consecințele lor cu tot), care vor întuneca și mai mult fruntariile deja congestionate la extrem. Departe văzătorul Michener, de acolo de unde este, va urmări cotropit de deznădejde etapele acestui asediu de subjugare, curbare, răsucire și extrudare a spiritului prin constrângeri de natură materială, materie care ar trebui să fie tocmai suport pentru elanul componentei eterice a celui dintâi.

Citatul din *The Bridge at Andau* inserat în cartea de amintiri a lui Richard E. Cummings *Securitatea contra Europa Liberă*, apărută în 2011 ca un sugestiv și poli(seman)tic memento în limba română, funcționează în oglindă perfect, ca orice vector, atunci, pe vremea Cortinei de Fier, ca și acum, în zilele Cortinelor Informatice/ Dezinformatice, și pentru unii și pentru alții, independent de istorie sau de vreo interpretare a ei.

Credeți-mă, nu poți să predici ungurilor sau bulgarilor sau polonezilor timp de șase ani să iubească libertatea ca apoi să spui că ungurii și bulgarii și polonezii trebuie să lupte pentru libertate numai prin cuvinte. Pentru un om în lanțuri astfel de cuvinte nu sunt numai cuvinte, ci arme cu care să-și sfarme lanțurile și să-și dobândească libertatea. (James Albert Michener, *The Bridge at Andau*, New York, Random House, 1957, pp. 252–253)

→

Psaltirea, carte de cult și învățătură

Florian COPCEA

***Psaltirea* reprezintă sufletul viu**, etern și statornic al spiritului, „o vistierie obștească de învățături" (1). Ea s-a impus ca o capodoperă imnică de natură exegetică, ca „un nepreţuit dar ceresc", cum constata Țichindeal (2), capabilă, dincolo de textul ei scripturistic, să întemeieze o unitate apofatismică (3) între Viață și Text, o armonie dumnezeiască între cetate și idealul creștinilor de a semăna în sufletul lor „semințele cele înțelegătoare" (cf. Luca, 8:18) ale înțelepciunii davidiene.

Carte a *Vechiului Testament* (*Septuaginta*), *Psaltirea,* având la origine textul ebraic, este o esență substanțială (spunea Nicolae Iorga în *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688,* București, 1925) a „tot sufletul omenesc în întoarcerea lui asupra sa însuși și în avântul plin de sfială și de temere către puteri mai mari decât dânsul".

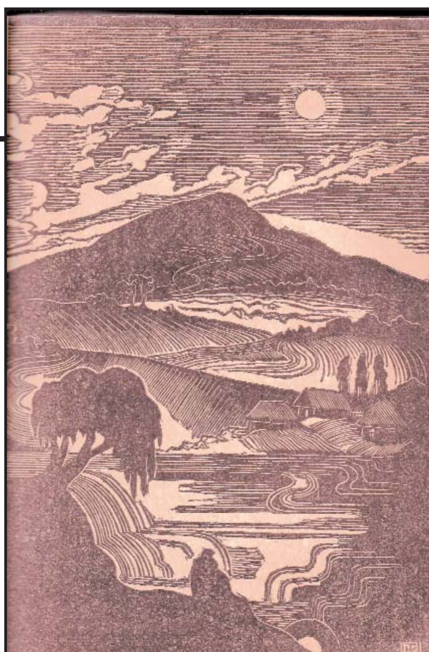
Sfântul Vasile cel Mare consideră că *Psaltirea,* în sens hristologic, este „vocea Bisericii", canonul de necontestat al rugăciunii creștine, valoarea psalmilor fiind profetică, în măsură să stoarcă lacrimi „chiar și din inimi de piatră".

În *Omilia la Psalmul I* (vezi Sfântul Vasile cel Mare, *Tâlcuire duhovnicească la psalmi,* Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009), descoperim această edificatoare afirmație: „Cartea Psalmilor cuprinde ce este folositor în toate: profețește adevărul, ne aduce aminte de faptele istorice, dă legi pentru viață, ne învață cele pe care trebuie să le facem".

În concepția Sfântului Părinte, „imnurile scripturistice" (despre care face referiri și Tertulian în Apologeticum), „sunt pline de armonie, iar cei care le practică își cultivă sufletele; pe cei cu apucături sălbatice îi îmblânzesc și tot ele adună poporul laolaltă într-un singur glas de cer". (*Comentar la psalmi,* în *Izvoarele Ortodoxiei,* București, 1939) În viziunea lui Vasile cel Mare, psalmul este rugăciune, adică „cuvânt către Dumnezeu", de o incontestabilă valoare morală, spirituală și estetică și care „însănătoșeste trupul bântuit de toate relele" al celui care îl rostește cu credința în Duhul cel Sfânt: „Psalmul tămăduiește rănile vechi ale sufletelor și aduce grabnică însănătoșire celui de curând rănit; îngrijește pe cel ce a fost lovit de boală și păstrează sănătos pe cel care nu este atins de ea; într-un cuvânt, îndepărtează cu totul, pe cât e cu putință, patimile care iau în stăpânire în felurite chipuri viața oamenilor, și face aceasta cu potrivită călăuzire și cu dulceață, sădind în suflet gând plin de înțelepciune".

Cartea psalmilor a reprezentat de la începuturi o „citire ființială a Scripturii", fapt care l-a determinat pe Arhim. Emilianos Simonpetritul (4) să aibă, într-adevăr, o trăire eshatologică: „Hristos este începutul și cauza tuturor celor ce sunt. *Întru început era Cuvântul* (In. 1,1). El este înainte de tot începutul. Cel ce Se naște acum este fără de început, are o naștere veșnică. Psalmistul (David – n.n.) vede în mod prorocesc nașterea temporală a lui Hristos, dar are deja în minte și nașterea din Tatăl cea mai înainte de toți vecii. Cu tine este începutul în ziua puterii tale. Care este ziua puterii lui Hristos? S-ar putea spune că este a Doua Venire, când vrăjmașii vor fi zdrobiți definitiv. Eu însă aș spune că ziua puterii lui Hristos este alta. Desigur, în Hristos nu există zi, ci o nesfârșită veșnicie. Toată viață lui Hristos înainte de întrupare și după întrupare și înălțarea Sa este ca o singură zi. Toată viața Lui este o minune, o zi a puterii. Dar dacă vrem să căutăm o anumită zi în viața Lui, ca zi prin excelență a puterii, am spune că aceasta este ziua întrupării Sale. De ce? Pentru că a săvârșit marea minune."

→

Cuvintele rostite în eter pe frecvețele celor două posturi de radio, pe întinderea a 40 de ani, trebuia să fie atomii unui gaz special menit să întrețină contrapresiunea în țările aflate dincolo de Cortină (și viitoare membrană sau bulă) prin combustia care trebuia să țină nestinsă în inima ascultătorilor flacăra sacră a libertății. Impusă însă cu de-a sila, din afară, orice „libertate" sau „eliberare" va fi imediat resimțită sub numele său adevărat, ca fiind ceea ce de fapt și este: nimic altceva decât tot o altă dictatură care tocmai a detronat-o pe cea de mai înainte, o altă dictatură deghizată la alt salon de cosmetică, dar cu nimic mai brează. Iar reculul nu va intârzia să apară sub forme ascunse, asimetrice, nebănuite. Spun că oamenii au libertatea ca, din patimă, curiozitate sau fiindcă pur și simplu așa au ei chef, să se facă singuri pe sine sclavi ai francizei triumfătoare a tehnologiei – *nano*tehnologiei în cazul nostru. Dar se vor răscula fiecare în felul său specific, ba chiar unic, dacă se simte confruntat cu orice tentativă, oricât de subtilă, de nivelare sau „standardizare" a chefului lor sau lipsei lor de chef de a alege sau de a nu alege ceva, orice, la un moment dat – oricare și oricând ar surveni sau nu acest chef.

Omul, în ciuda încercărilor insistente de degradare și erodare mediatică sistematică a staturii sale prometeice, pe temeiurile obscure ale eresurilor zilelor noastre, este și înseamnă mai mult decât doar suma algebrică a organelor sale interne componente, oricât de cinică, de ipocrită sau meschină ar lăsa teza contrară să dea de înțeles că nici pomeneală de așa ceva.

Nicidecum monopolul tehnologiei nu poate legitima vreun pas militar doar pe acest temei și nu poate justifica impunerea niciunui altfel de *mono*-pol, fie el explicit sau implicit, indiferent de natura sa în baza unei discriminări de orice tipologie.

Orice proces asimetric nu va rezista, fiindcă nu este natural; el este rezultatul unor tendințe hegemonice care, la adăpostul blândeții și toleranței mediului, s-au erijat în a avea pretenții de conducător.

Citatul profetic din Michener, ridicat pe catarg încă o dată la jumătate de secol de la apariția cursei *pentru o anvelopă cât mai presurizată,* este suficient de grăitor în sine pentru a-i mai face hermeneutică oricât de schematică. În același timp și fără voia celor cu compasul în mână deasupra hărții lumii, cuvintele se îndreaptă, ca mustrare de oracol, tocmai spre cei care până acum și-au ascuns la adăpostul armurii cu nobil sunet intențiile amânate timp de o jumătate de veac de armistițiu, înghețate parcă în timp, gata însă de a tranșa, odată pentru totdeauna, răfuiala asupra spațiului vital al Europei, prin impunerea unei *pax americana* pregătită printr-o îndelung răbdătoare perioadă de largă și intensă diseminare pe cale auriculară, vizuală, iar azi digitală a limbii, obiceiurilor, culturii, cutumelor, emblemelor, simbologiei, valorilor, atitudinilor și chiar a ticurilor Lumii Noi, care și-a propus pesemne să civilizeze după chipul și asemănarea ei Lumea Veche.

Reflux fatal sau amarnică răsplată pentru vechi și nescociorâte păcate? Îndemnul lui Andrei Șaguna din urmă cu 170 de ani, „fă și taci", reprezentând atunci condensat la extrem doctrina sa de andurantă în niște condiții tulburător de asemănătoare celor de azi, pare cu atât mai actual și de bun-simț într-o lume dezlățuită în a se „înlănțui" digital la rețeaua planetară în care orice șoaptă este amplificată, tălmăcită, răstălmăcită, împroșcată și reșapată în toate nuanțele posibile și azvârlită să răsune în giganticul amplificator terestru plin de cacofonia asurzitoare a „comunicărilor" simultane astfel într-un mare concert al disonanțelor fără contrapunct sau măsură, în care doar statisticile nude mai pot măcar schița dacă nu desena profile semiinteligibile ale lumii așa cum este și cum va deveni chiar în timpul vieții noastre sub ochii noștri. Din cauza vitezei, a presiunii și a debitului (parametri al căror uz ar fi trebuit să se limiteze doar la evaluări din teoria gazelor și a fluidelor), omul a ajuns să-și contemple traiectoria în timp real, să se compare pe sine cu propriile sale modele sau cu alte avataruri pe care tot el le-a inventat spre a vedea mai limpede și mai departe ce și cum, să-și optimizeze din mers toate așteptările și să-și trâmbițeze idealurile utopice în toate laturile zării.

Tălmăcirea cea mai fidelă, cel puțin în limba română, a expresiei *to push the envelope* în actualul context de reactivare a *bulelor* sau *baloanelor* de dezvoltare sau influență (la care s-a referit explicit și sincer Donald Trump într-un recent discurs al său) este *a sări calul.* Orice nouă tentativă de stricare a echilibrului dintre vectorii concurenți pe oricare dintre „membranele" diverselor bule naționale, orice încercare de *a băga sula în coaste* uneia sau alteia dintre părți, anticipând că ea va face cutare sau cutare lucru, va *întinde coarda* și, deoarece e vorba de o coardă virtuală, nu există niciun reper cunoscut care să avertizeze că, unde sau când ai întrecut măsura. Poate că *a întrece măsura* e cea mai justă din tot florilegiul de interpretări. Dacă e cu sula în coaste, oricine ar putea-o face și ar avea și o justificare pentru că a făcut-o.

Faptul că *balonul* american a revenit pe tapet în aceste zile, în contextul bolșevzării digitale aproape complete a planetei, adaugă paradigmei o nouă valență de acceptare și asumare a invaziei nanotehnologice, indiferent dacă miliardarul blond de peste Atlantic atenționa la balonul american financiar sau la cel geopolitic – între cele două existând un omomorfism axiomatic care ne scutește de demonstrație.

Toate aceste „lumini de trafic" ar trebui să ne obișnuiască până la urmă într-un fel sau altul, mai devreme sau mai târziu, cu întreaga situație și să ne pună să ne uităm în jur după vreun biet creștin care să-și ia pe umerii lui întreaga răspundere de a decreta dacă „chestia" asta e de bun augur sau nu.

„Nu e pace sub măslini." Sub meri sau nuci sau scoruși – nici atât. Și nici nu va fi. Echilibrul vectorial însă în zona de contact va rămâne o veșnică și ardentă aspirație, indiferent dacă soluția lui emană dintr-o profundă aspirație umanist pacifistă ori din calcul meschin, dar realist, de refulată și întunecată, temporar amânată, sau (bine) temperată lăcomie după cât mai multă supremație și cât mai deplin control.

Fierul sau guma nu au de la sine nicio putere și nicio însemnătate mai mare decât cea oferită de om pentru eșafodarea propriilor sale construcții și așteptări. Pe orice arc de triumf din lume ar trebui să se dăltuiască puținele, tămăduitoarele versuri ale acestui haiku: „Iarba verii e tot ce-a mai rămas din visele războinicilor uciși."

Notă de încheiere: Mai nou, noțiunea de *bulă* sau *balon* a trecut la un alt nivel, mai gazeificat: iterația *cloud,* care înseamnă *nor* și se referă la spațiul de stocare virtual pentru diverse funcții, servicii, utilitare și aplicații pe suport digital. Încă un pas spre aglutinarea regnurilor, către caramelizarea lor, într-un cuvânt, către reconversia digitală a tuturor produselor și serviciilor intelectuale de pe mapamond. În mira gazeificării: omul. În contra acestor redutabile tendințe trebuie luate contramăsuri, atâta timp cât procesul se mai află încă sub controlul minții umane neasistate de o Unitatea Centrală de Prelucrare a Datelor (celebră după prescurtarea din limba engleză: CPU) sintetică, iar iterația *pax technologica*, rezultând pe cale de consecință dintr-o asemenea cohabitare hibridă, ar face, prin comparație *cu pax americana* din iterația imediat anterioară, ca ultima să pară ceai de tei.

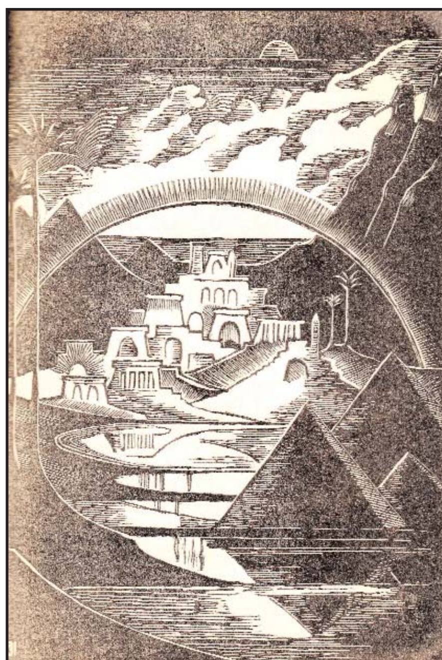

Homo sapiens

În accepțiunea Sfântului Vasile cel Mare, psalmii reprezintă sublimul poeziei și au darul de a slăbi mânia sufletului, de a înfrâna pornirea către patimi; ele aduc „liniștea sufletelor și devin răsplătitorul păcii, potolitorul gălăgiei și al valului gândurilor".

Sfântul Atanasie cel Mare, la rândul său, a emis această aserțiune care consolidează temeiul canonului biblic patristic: „Cine citește Psalmii, acela – lucru minunat – rostește cele scrise ca pe niște cuvinte ale sale, îi cântă ca și cum ar fi scriși de dânsul sau despre dânsul, îi citește și îi înțelege ca și cum ar fi alcătuiți de dânsul. Cuvintele Psalmilor servesc pentru cei ce cântă ca o oglindă în care el își privește sufletul său și rostind cuvintele le simte ca izvorând din ființa sa."

Din aceste motive, în substanța psalmilor, noi, și cei dinaintea noastră – părinții apostolici, am descoperit extaza, cugetarea sacră, frumusețea canonică a formelor acestora fiind continuu „oximoronică".

De-a lungul zecilor de ediții „tâlcuite" pe care le-a avut în istoria creștinismului, *Psaltirea* (pătrunsă chiar înainte de Iisus în cultul liturgic al Bisericii), a redimensionat „taina evlaviei" și a „răscumpărării". Evident, valoarea profetică a psalmilor, în sens hristologic, rezidă în transfigurările mistice, spirituale și ascetice, deloc utopice, ci încifrate, ale textului veterotestamentar în care coexistă doi vectori hermeneutici: alegoric și istoric–literar.

Copiștii și tipografii motivându-și substituirile operate în „deschiderea zăgazurilor" (George Ivașcu) și depărtarea relativă de textul-sursă, spre a se realiza o „mai bună înțelegere a pasajelor grele", cum le justifică intervenția episcopul Romanului, Melchisedec, au păstrat mesajul, astfel încât prin cuvântul Creatorului omul să intre, fără zăbavă, în comuniune cu Dumnezeu.

Patrologii sunt unanimi în a susține că există arhetipuri, în Ortodoxia Răsăriteană, și înainte de ,,regele liricilor" (5) – David, adică din perioada precreștină. Putem argumenta, menționând imnurile delfice compuse de atenianul Limenios în jurul anilor 138 î.Hr. – 128 î.Hr., în cinstea lui Apollo (apărător spiritual al orașului Delfi) și a Muzelor. Imnografia creștină a căpătat valențe organiciste și în vremea lui Tacit (56-120), Pliniu cel Tânăr (61-114), Origen (185-254) și Eusebiu de Cezareea (263-340). De asemenea, capadocianul Sfântul Grigore de Nazians (335-395), „adversar al arianismului", cum este calificat în epocă, scrie în versuri iambice poemul *Hristos paschon* în care este apărată „ideea trinitară" și respinge „erezia sabelianismului".

În consecință, ***Cartea psalmilor,*** „vistierie obștească de învățături bune" (Sfântul Vasile cel Mare, *Comentar la psalmi*), face parte intrinsecă din textul paleoebraic al Sfintei Scripturi. În general, se spune că Psalmii aparțin lui David, treisprezece dintre ei fiind localizați în anumite perioade ale vieții acestuia, ceilalți până la 151 sunt atribuiți lui Iditum, fiilor lui Core, ai lui Asaf Prorocul, Etam, Eman Israiliteanul, Moisi și Solomon. Literatura ecleziastică reține, bazându-se pe ontologia poetică a arheității, că psalmilor lui David le este specific cazul dativ. Observația, fără a-l demitiza pe David, cel care cu „mâinile mele au făcut organul și degetele mele au alcătuit psaltirea" (Ps. 151), presupune un comentariu expres, în măsură să susțină, epidermic, deosebirea dintre cântarea de psalm a acestuia și ceilalți cântăreți și protopsalți. Vom apela, pentru o mai bună înțelegere, la Înainte cuvântarea volumului *Tâlcuirea Psaltirei* a monahului-filosof Eftimie Zigadinul (în românește adusă de Mitropolitul Veniamin Costache, 1768 – 18 decembrie 1846), editată de Institutul Albinei în 1850, la Iași: „Însemnează că noi, luând aminte cu de-amănuntul toate suprascrierile Psalmilor ce se arată acum, nicăieri n-am aflat psalm al lui David cu caz genitiv, ci totdeauna cu dativ. Psalmii lui David (adică făcuți de David) precum și la Iditum și Asaf și la celelalte nume, din nou, cu dativ se scriu; poate însă că unii să fi scris așa în vremile vechi, pe când tâlcuia Kir Eftimie. (...) Sfântul Grigorie al Nyssei, în tâlcuirea suprascrierii Psalmilor 32, 90 și 93 și a altora, obștească pricină dă pentru ce, la evrei, mulți psalmi sunt nesuprascriși: anume pentru că psalmii cei de acest fel prorocesc despre Hristos. Iar ei, iudeii, neprimind venirea lui Hristos și taina înomenirii, au scos suprascrierile unor psalmi ca aceștia; că așa zice – Sfântul Grigorie – în tâlcuirea suprascrierii Psalmului 32: *Pentru cei nesuprascriși, această pricină o am înțeles, cum că sunt cu adevărat la dânșii în Evanghelie, că au pus ei dogma ca, de va mărturisi cineva pe Hristos, să fie lepădat din adunare; deci câte din suprascrieri au înțeles ei că cuprind vreo dovadă a tainei, pe acelea nu le-am primit, pentru aceasta au pus și însemnat cuvântul prin amănunțime – cu acrivie – asupra lor, adăugând că la evrei sunt nesuprascriși (măcar că suprascrierile ce le-au pus la psalmii cei 70 și până acum se află).* Vezi și pricina psalmilor cei nesuprascriși ce o zice puțin mai-nainte Eftimie. Însemnăm aici, în partea de adăogire, că trei psalmi se numesc începătorie (= așezare a literelor alfabetului; dar și învățătură elementară), ori începători și alfabetici, iar Ioan Litiniu zice că: *Psalm alfabetic este la evrei și Psalmul 33, adică: Bine voi cuvânta pe Domnul în toată vremea.* Pentru aceasta și 22 de stihuri cuprinde, câte sunt și literele evreiescului alfabet; și vezi la Psaltirea cea din nou tipărită a lui Litinu. Același încă zice că psalm alfabetic este la evrei și acest 36: *Nu râvni celor ce viclenesc,* încât toți psalmii alfabetici ai lui David sunt șase, pentru că la stihurile lor se scriau cele 22 de litere ale alfabetului evreiesc, adică: Psalmul 110, al cărui început este: *Mărturisi-mă-voi Ție, Doamne, cu toată inima mea, în sfatul celor drepți și în adunare;* cel 111: *Fericit bărbatul cel ce se teme de Domnul;* și cel 118: *Fericiți cei fără prihană.* Că, la cei doi psalmi, era scris alfabetul evreiesc la stihurile lor o dată, după Origen și Hrisostom, iar la Fericiți cei fără prihană este scris de opt ori, după Origen, și vezi acolo. Iar la Teodorit, după litere se află și Psalmul 144, adică: *Înălța-te-voi, Dumnezeul meu, Împăratul meu.*"

Concluziile formulate de exegeți, e drept, extrem de variate, ne îndreptățesc să acceptăm ideea că creștinismul a preluat, pe temeiul autorității istorice, Cartea psalmilor ca pe un „dreptar situat dincolo de orice necesitate a actualizării, întrucât nu cunoaște învechirea" (6), care a avut o influență indubitabilă asupra spiritualității și a culturii mondiale culte.

Convertirea la creștinism a generat, într-o unitate comprehensibilă, „așezarea ființei lumii în națiuni", cum consemnează Mihai Eminescu în manuscrisul 2306, și a accentuat în special latura misionară a acestuia, „încercând să traducă textul Sfintei Scripturi și să-l facă accesibil tuturor neamurilor" (7). Prin urmare, „cartea sfântă a Bisericii" este un depozitar genetic în care se naște formă din formă, adevărul din cuvânt, cuvântul din Dumnezeu. Thomas Hopko în *The Bible in the Orthodox Church* (8) consideră, și nu poate fi contrazis, că *Sfânta Scriptură* este un fenomen teandric, rezultatul osmozei dintre divin și uman. În memorabila schiță filosofică *Archaeus*, Mihai Eminescu, asemenea lui Heidegger, constată kerygmatic: „oamenii sunt probleme ce și le pune spiritul Universului, viețile lor – încercări de dezlegare". Și tot Eminescu, în manuscrisul 2262: „În fiecare om Universul s-opintește. Omul e o întrebare? Fiecare om e-o-ntrebare pusă din nou spiritului Universului."

Aceste „dialectici metafizice" susțin învățătura apostolică a Sfântului Ioan Gură de Aur (cf. 1, 1-5; 1, 1-4) potrivit căruia omul, prin intermediul *Sfintei Scripturi,* ar trebui să vadă, să audă, să guste și eventual să atingă Cuvântul Vieții, care este Însuși Dumnezeu, fundamentul și scopul întregii existențe.

Un alt exponent al epocii de aur a literaturii creștine, Sf. Niceta de Remesiana (338-420 d.Hr.), a ajuns la această axiomă, în pofida învățăturilor greșite ale ereticilor și schismaticilor vremii sale, dând dovada unei gândiri profund luminate, unicitatea Ființei omenești, tot una cu însuși Dumnezeu, fiindcă, nu-i așa?, Dumnezeu este cel care cercetează, cum ne explică și Sf. Vasile cel Mare, cu dreptatea rărunchii și inimile oamenilor. În omilia sa la Psalmul XIV, unde dă un verdict despre adevăr („...cel ce grăiește adevăr în inima sa, care n-a viclenit cu limba sa"), identifică la cuvântul adevăr două sensuri: *primo* – înțelegerea pe care o avem despre lucrurile care privesc viața fericită; *secundo* – cunoștința sănătoasă pe care o avem despre orice lucru care privește viața de aici, ambele variante, în concepția marelui teolog capadocian fiind capitale pentru „dobândirea mântuirii". Fără ezitare, el comentează: „Poate că textul acesta al psalmului ne arată că nu se cuvine să vorbim oricui despre adevăr, adică despre cele tainice, ci numai celui apropiat; cu alte cuvinte, să nu spunem tainele credinței noastre tuturor, la întâmplare, ci numai celor ce se împărtășesc cu sfintele taine. Iar dacă Domnul nostru este adevăr, atunci fiecare dintre noi avem întipărit și oarecum pecetluit acest adevăr în inimile noastre. Iar când vorbim despre adevăr, să nu viclenim în inimile noastre cuvântul Evangheliei atunci când îl vestim prin predica semenilor noștri."

O implicație directă a acestei constatări îl convinge pe Sfântul Vasile cel Mare să aprecieze drept fundamentală *Psaltirea* pentru viața creștină. Omiliile sale – 14 la număr – reprezintă, dincolo de interpretarea hermeneutică a psalmilor, sensul hristologic al unei scrieri biblice „insuflată de Dumnezeu și folositoare", care evidențiază realitățile aflate mai presus de cugetarea omenească.

Sf. Vasile cel Mare ne oferă o interpretare istorică și filologică a psalmilor, (predominanți fiind cei din versiunea *Septuagintei*) în măsură să instituționeze rolul *Psaltirei* de „dascăl al virtuții", de călăuzitor către viața autentică: „Știu că Dumnezeu există, dar ce este ființa Lui, socotesc mai presus de înțelegere".

Note

1. Vasile cel Mare, *Tâlcuire duhovnicească la Psalmi.* Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009.
2. Dimitrie Țichindeal.
3. Termen introdus în teologia occidentală de Christos Yannaras, *Heidegger și Areopagitul,* Editura Anastasia, București, 1996.
4. *Tâlcuiri la Psalmi,* Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2011.
5. A. de Lamartine.
6. Daniel, Patriarhul BOR, în *Cuvânt înainte la Sf. Vasile cel Mare, Tâlcuire duhovnicească la Psalmi.* Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009.
7. Julion Trebolle Barrera, *The Jewish Bible and the Cristian Bible. An Introduction to the Hystory of the Bible.* Translated from the Spanish by Wilfred G.E. Watson, Brill Erdmans, Leiden, 1998.
8. *Saint Vladimir's Teological Quarterly,* vol. 14, nr. 1-2, New York, 1970.

Mitteleuropa – călătoria noastră iniţiatică (II)

Dragoş VAIDA, Constanţa VAIDA HALIŢĂ

Regiunea Mitteleuropa, termen lansat în 1916 într-o carte a lui F. Naumann, de care noi am dat nepregătiţi, nu are un contur determinat. În majoritatea studiilor, Austria şi Cehia fac parte din regiune. Într-o accepţiune mai largă, tradiţional, se consideră că regiunea este formată din Austria, Croaţia, Cehia, Germania, Ungaria, Polonia, Slovacia, Slovenia şi Elveţia, la care se adaugă România şi uneori Benelux. Organizaţia Naţiunilor Unite a definit termenul de Europa Centrală şi de Sud-Est ca fiind regiunea compusă din două ţări mari, Germania şi Polonia, şi România fiind inclusă uneori, din cinci ţări mici, Slovacia, Austria, Elveţia, Ungaria, Cehia, şi din Liechtenstein [1], [2].

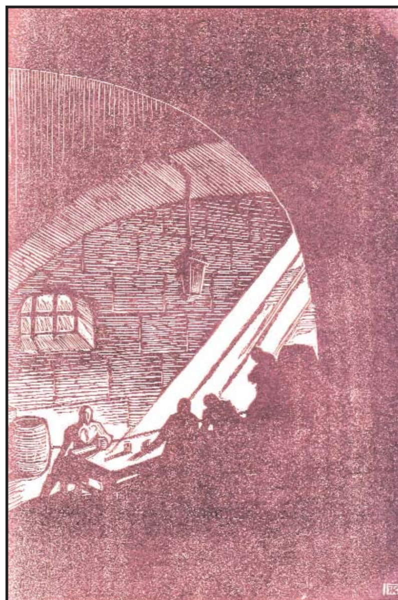
A fost un neajuns considerabil faptul că o parte importantă din Europa postbelică a fost, n-am spune negociată, nici măcar croită, ci pur şi simplu ignorată, de exemplu, la Ialta, dar şi după aceea, de persoane, de lideri, care ştiau prea puţin despre ţările enumerate, provenind din alte orizonturi de civilizaţie şi cultură sau din comunităţi cu alte proiecte decât uniunea europeană. Absenţa unei concepţii privind reaşezarea Europei a lăsat în afară premisele care ar fi fost necesare pentru o dezvoltare normală, democratică, în fluctuanta noastră Mitteleuropa. În această *lipsă de viziune* rezidă probabil sursa conflictelor ireconciliabile, de mai târziu şi de acum, din societăţile noastre dezbinate. Ţările din fostul pact de la Varşovia au fost şi au rămas o lume *nezidită*, strâmbă de la bun început, violentă, o lume a bănuielilor devorante şi a dezamăgirilor amare. Cât despre Europa, după război, s-a conturat o subregiune nouă în Mitteleuropa, neprevăzută şi din nou prea puţin înţeleasă, formată de ţări, din punct de vedere geografic în centru, din punct de vedere cultural în Vest şi, din punct de vedere politic, în Est, vezi Milan Kundera [3, p. 221-222], [5].

Nu ne ferim să o spunem, vedem că Mitteleuropa este o parte a continentului nostru despre care cetăţeanul din Occident este prea puţin informat. În învăţământul preuniversitar oferit, Mitteleuropa rămâne, pentru mentalul colectiv, o rudă mai săracă, aproape o *gaură neagră.* Într-adevăr, cât ajunge în acest mental din contribuţia culturală enormă a acestei regiuni reprezentată, de pildă, prin celebrul poet Rainer Maria Rilke (1875, Praga, Imperiul Austro-Ungar – 1926) sau de matematicianul Kurt Friedrich Gödel (1906, Brünn, în prezent Brno, Cehia – 1978). (nota 1, nota 2)

Încercaţi să înglobaţi aceste nume şi multe altele asemenea lor, precum Ştefan Zweig sau Klimt (nota 3), într-o filosofie a culturii Mitteleuropa şi veţi vedea cât de greu este să descifraţi mesajul complex, nuanţat, uneori abscons, al acestei culturi, cu atât de numeroase înrudiri şi neaşteptate trimiteri! De altfel, notăm că mulţi dintre marii scriitori, artişti şi intelectuali ai Vienei, de la finalul interesantului secol al XIX-lea, printre aceştia Klimt, Karl Kraus, Oskar Kokoschka şi Sigmund Freud, erau invitaţi de familia Wittgenstein, în care se găsea marele filosof Ludwig Wittgenstein (1889, Viena – 1951, Cambridge), la serile muzicale organizate la care participau Johannes Brahms, Gustav Mahler sau Bruno Walter (ne-a rămas puternică amintirea repetiţiei lui Bruno Walter cu *Eroica,* prezentată de Paul Sava).

În ceea ce ne priveşte, gândul ne-a purtat natural către Cartierul general al membrilor Cercului de la Viena (nota 4), de la Cafeneaua Arkaden, care acum nu mai există şi care se situa într-o clădire din 1863, vizavi de Biserica Votivkirche şi de Universitate. Pe acel loc găsim acum Cafeneaua Votiv. La Arkaden, K. Gödel se întâlnea cu filosoful german Rudolf Carnap (1891-1970), care a activat în Europa până în 1935, membru al Cercului de la Viena, reprezentant ilustru al pozitivismului logic. Această cafenea era un loc de popas şi pentru românii care studiau la Viena. Aici Sextil Puşcariu s-a întâlnit cu aceştia, la prima descindere la Viena. Fraţii Gödel locuiau într-un bloc de apartamente, aproape de cafenea, acum Hotelul Atlanta, pe Wahringerstrasse 33, în care a stat şi a pictat Modigliani.

Astăzi, în timp ce liderii încearcă să ne facă să credem că neajunsurile pe care le trăim provin dintr-o *prea puţină Europă,* văzând totul legat de *moneda unică,* multă lume îşi caută refugiul, *edificarea,* în cultură, în orînduielile zilelor de altădată cu care voim să ne conectăm. Poate ca ecou al unor nevoi de acest fel au apărut cărţi fermecătoare, precum *Mitteleuropa,* Collection Blanche, Gallimard, 2015, a lui Olivier Barrot, sau *Je dirai malgré tout que cette vie fut belle* [4], din 2016, a lui Jean d'Ormesson, pe scurt Jean d'O, de la Académie Française. În paralel, am spune că se manifestă şi un anumit gust pentru o atmosferă mai încărcată, crepusculară, cu tensiuni existenţiale, fascinantă, cum găsim în opera lui Ştefan Zweig (1881, Viena – 1942, Petrópolis, Brazilia) şi pe care am găsit-o în nuvela *Jucătorul de şah* a acestuia, citită în biroul nefolosit, puţin *nouveau style,* al unui unchi îndepărtat, cu multe opere ale lui Zweig. Uitându-ne la aceste cărţi, descoperim şi noi câte ceva privind această parte a Europei, puţin cunoscută, deşi leagăn de mare cultură, fără de care Europa ar fi greu înţeleasă. Pentru început, am aflat că, după mamă, familia ilustrului istoriograf şi critic Barrot provine din Basarabia, pe care a părăsit-o la începutul secolului XX.

Citim acum cartea lui Jean d'Ormesson (n. 1925, Paris). Scriitor, eseist, cronicar şi filosof francez, Jean d'O (nota 5) provine dintr-o familie aristocratică, fiu al lui André d'Ormesson, ambasador al Franţei şi prieten cu Léon Blum. Misiunile părintelui îl poartă pe Jean în Bavaria, între 1925 şi 1933, apoi în România, ceea ce îl face să spună „Sunt un fiu al Bavariei şi al Mitteleuropa" (p. 40), parte a continentului nostru cu un specific neîndoielnic şi, în acelaşi timp, cu aerul unui oriunde, din cauza mozaicului de popoare. Din cei trei ani de copilarie în ţara noastră, d'Ormesson păstrează amintiri vii. „Limba română, destul de aproape de portugheză, este fiica Romei antice", scrie d'Ormesson. În carte mai citim că „Toată lumea în 1933 vorbea limba noastră la Bucureşti, nu numai fiindcă franceza domnea încă în Europa, din vremea Tratatelor din Westfalia, de la Frederic al II-lea al Prusiei, prieten al lui Voltaire, de la Marea Caterina, prietenă a lui Diderot, din vremea preceptorilor, guvernantelor, actriţelor şi a bucătarilor francezi din secolul XIX, dar mai ales fiindcă România era o ţară nu slavă, cum se crede prea des, ci latină" (p. 42). Din şederea în ţara noastră, viitorul academician îşi aduce aminte de prieteniile tatălui, de Gheorghe Tătărescu (Guţă), Nicolae Titulescu (p. 44), ca şi de Marta Bibescu şi Elena Văcărescu. Cartea face referinţe la o pleiadă de oameni de cultură, Anna de Noailles, cu prietenul ei Marcel Proust (nota 6), Tristan Tzara, Brâncuşi, Mircea Eliade, Emil Cioran sau Eugène Ionesco.

Referinţe

[1] Lonnie Johnson, *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends,* Oxford, Oxford University Press, 1996.

[2] Peter Jordan, „Großgliederung Europas nach kulturräumlichen Kriterien" [L'Europe vue selon des critères spacioculturels], *Europa Regional,* Leibniz-Institut für Länderkunde (IfL), Leipzig, vol. 13, nr. 4, janvier 2005, pp. 162-173.

[3] Milan Kundera, „Un Occident kidnappé ou la tragédie de l'Europe centrale", *Le débat,* nr. 27, 1983, pp. 3-23.

[4] Jean d' Ormesson, *Je dirai malgré tout que cette vie fut belle,* Collection Blanche, Gallimard. 2016 (premiul J.J. Rousseu pentru autobiografii).

[5] Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor,* Colecţia a Treia Europă, 2002, Polirom.

Note

1. Gödel a obţinut două teoreme de incompletitudine celebre, publicate în 1931, la 25 de ani, după terminarea doctoratului la Universitatea din Viena. Prima teoremă spune că în orice sistem de axiome (recursiv consistent), suficient de puternic pentru a descrie aritmetica elementară, există propoziţii adevărate privind numerele naturale care nu pot fi însă demonstrate cu ajutorul axiomelor sistemului. Pentru demonstraţie, Gödel a dezvoltat o tehnică cunoscută ca *numerotare Gödel.* În această tehnică, expresiile sunt *codificate* ca numere naturale. *Cultura digitală* pe care o dezvoltăm noi azi îşi găseşte rădăcinile în *aritmetizarea* imaginată de Gödel.

2. John von Neumann (1903-1957) a venit cu *ideea programului memorat* în acelaşi spaţiu ca şi datele *şi procesat* în cursul execuţiei, vezi A.W. Burks, H.H. Goldstine, J. Von Neumann: *Preliminary discussion of the logical design of an electronic computing instrument,* I, Princeton N.J., Institute for Advanced Study, 1946. J. von Neumann si-a prezentat ideile la Cambridge în 1935, fiind reflectate ulterior în concepţia maşinii Turing din 1936. Pasul realizat după John von Neumann a fost de natură matematică, *datele* fiind concepute nu numai ca mulţimi amorfe, ci ca structuri echipate cu *operaţii* şi cu *relaţii.* Între *aritmetizarea demonstraţiilor* întrodusă de K. Gödel şi ideea descrisă privind programul memorat şi generat vedem o înrudire.

3. Se consideră că la Ravenna, în renumita Bazilica San Vitale, Klimt a descoperit mozaicurile de inspiraţie bizantină şi că aceasta l-a ajutat la lucrările de la Peleş.

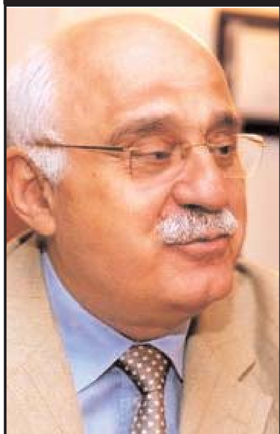
4. Cercul de la Viena (Wiener Kreis) a fost o grupare apărută la începutul secolului XX, într-un seminar al lui Moritz Schlick. Participau, pe lângă iniţiator, Hans Hahn, Otto Neurath, Rudolf Carnap, Herbert Feigl, Richard von Mises, Karl Menger, K. Gödel. Veneau în vizită Alfred Tarski, Hans Reichenbach, W. Van Orman Quine, Alfred Jules Ayer, Oskar Morgenstern, Frank P. Ramsey, Ludwig Wittgenstein sau Karl Popper. Cercul a promovat neopozitivismul.

5. A studiat literele şi filosofia la École Normale Supérieure. Ormesson începe o carieră de jurnalist. În 1950, cu sprijinul lui Jaques Rueff, prieten cu tatăl şi preşedinte al Consiliului Internaţional de Filosofie şi Ştiinţe Umane de pe lângă UNESCO, este numit secretar general al Consiliului al cărui preşedinte devine în 1992. Între 1974 şi 1979, ca director general, conduce celebrul ziar de dreapta *Le Figaro.* Academia Franceză îl primeşte pe Jean d'O în rândurile ei în 1973 şi acesta devine decanul de vârstă al celebrului for în 2009, după moartea lui Claude Lévi-Strauss. L-am văzut în exerciţiul funcţiunii în 2010, pe tot parcursul ceremoniei, cu ocazia primirii în Academie a lui Simone Veil, care, după discursul de recepţie de mai mult de o oră, a fost condusă solemn de un şambelan pentru a ocupa fotoliul lui Racine, dacă îmi aduc bine aminte, în vecinătatea lui Valéry Giscard d'Estaing, VGE. Din 1995, Ormesson este membru de onoare al Academiei Române. În 2010 primeşte Premiul „Ovidius" de la Neptun, acordat de USR.

6. Celebrul romancier a fost refuzat la Gallimard, de André Gide, o gafă literară de proporţii. Ormesson îşi aduce aminte că, în vizită cu nepotul său în Maroc, la un moment dat a trebuit să-şi caute un hotel în oraşul Quarzazate. Când a dat de un hotel, l-a prevenit pe director că nu făcuse o rezervare, că se afla împreună cu nepotul şi l-a întrebat dacă poate fi cazat. Acesta i-a răspuns „O, bineînţeles, domnule d'Ormesson, cu plăcere. Am avut deja în tinereţe oaspete pe domnul Gide, cu nepotul său." Pentru vederile sale largi, lui Ormesson un grup de prieteni i-a dat titlul de *homosexual de onoare.*

Istoria de lângă noi

Avram Iancu - avocatul drepturilor unei Nații

Mircea DUȚU

Într-un evocator și frumos discurs rostit cu ocazia sărbătoririi Centenarului nașterii lui Avram Iancu (1824–1872), în cadrul Baroului de Cluj, la 2 septembrie 1924, Dem. I. Dobrescu, pe atunci președintele Uniunii Avocaților din România, propunea explorarea și cinstirea vieții, activității și idealurilor eroului revoluționar de la 1848 din perspectiva *spiritului și simțului juridicității,* care l-ar fi animat pe revoluționarul pașoptist și i-ar fi conferit astfel calitatea de avocat al unei întregi nații. Două trăsături care fac să se vadă omul, viața, faptele și natura lui prin forma dreptului, să se perceapă orice persoană și orice fapt din perspectiva valorii lor juridice și, în consecință, să arate unui popor calea luptei cu arma legii spre împlinirea aspirațiilor sale. Se deschideau astfel noi orizonturi de evaluare, punere în lumină și prețuire a personalității lui Iancu, de înțelegere a programului și demersului său revoluționar, precum și a mesajului transmis posterității.

Născut, crescut și format în spiritul dreptului. Într-adevăr, Avram Iancu a fost, prin pregătirea sa intelectuală, activitatea profesională și idealurile promovate, înainte de toate, un mare avocat al neamului său.

Născut la Vidra, în 1824, în familia judelui și gornicului Alisandru și a Mariei, urmează, după cursul secundar, „Înalta Școală” din Cluj, pentru a deveni avocat. A efectuat stagiatura de „cancelist” și apoi profesia la Târgu Mureș și în alte orașe transilvane. Printre colegii de facultate și de cancelarie s-au aflat și I. Papiu-Ilarian (devenit procuror general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în perioada 1866-1868) și Samuil Poruțiu.

Așa cum remarca mai târziu „poetul pătimirii noastre”, Octavian Goga, într-o primă etapă a activității sale, „Avocatul Avram Iancu a pledat cu sabia în mână cauza românismului”.

Atras de idealurile revoluționare ale mișcării europene de modernizare a societății, aferentă „primăverii popoarelor” de la 1848, avocatul Avram Iancu s-a angajat cu toată ființa sa în lupta pentru emanciparea socială și eliberarea națională a românilor transilvăneni, asumându-și rolul de lider politico-militar al acestora. La el, profesia de avocat se conjuga astfel pe deplin și în mod fericit cu calitatea de prefect revoluționar, spre a rezulta avocatul militant al nației române din Transilvania.

Avocatul revoluționar al epocii moderne. În mai toate revoluțiile (pașnice sau violente), avocații au fost promotorii marilor mișcări pentru apărarea ordinii juridice amenințate și propovăduitorii dreptății celei noi, ridicată împotriva dreptului vechi, cu atât mai mult cu cât de la înfruntare la confruntare și, deci, revoluție, nu e decât un pas. Cu precauție și din teamă pentru un atare spirit al juridicității, atunci când pornește împotriva Parisului spre a înfrânge revoluția franceză, Napoleon Bonaparte declara cu emfază, dar și exprimând un mare adevăr: „Mă duc să-i izgonesc pe avocați”. De altfel, rămâne celebră și apostrofa acestuia, rostită odată cu refuzul de a acorda Baroului parizian privilegiile propuse de Treilhard: „Decretul acesta este absurd!... Nu mai lasă niciun fel de priză contra lor!... Sunt toți niște răzvrătiți, uneltitori de crime și trădări!... Vreau să poată fi tăiată oricând limba unui avocat care se servește de ea împotriva guvernului!” Și aceasta, întrucât, ca principiu, toți dictatorii, din cele mai vechi timpuri și până astăzi, au urât avocații, care, cu simțul lor înnăscut și cultivat al juridicității, au fost dintotdeauna și sunt adversari naturali ai regimurilor autoritare, partizani ai dreptului absolut. În contextul concret al Franței de atunci, din cei 750 de deputați ai Convenției, în afară de câțiva preoți, episcopi, medici și proprietari, restul erau slujitori ai barei care, în frunte cu Vergniaud, constituiau clasa revoluționarilor romantici. Adică unii conduși de idei generoase, pasionați autori de filipice și catilinare precum Gaudet, Ducos, Gensonné, Insuad ș.a. La rândul său, avocatul Desmoulins pregătea și avea să conducă marea luptă pentru cucerirea și demolarea odioasei închisori-simbol a Bastiliei, iar Robespierre, care avea simțul juridicității baroului, dar nu și prudența lui înnăscută, cădea în desfrâul dictaturii terorii, nu fără a ne permite să-i admirăm spiritul de cinste, aspirația adevărului absolut ori dorința de ordine și izbândă fără limite.

Avocații care luptau în revoluție pentru înlăturarea dictaturii și terorii regimului monarhic apărau cu riscul vieții lor pe Ludovic al XVI-lea și pe nobilii care cădeau victime ale intransigenței democratice. Astfel, avocatul Malesherbes era executat pentru că-l apărase cu eroism pe regele devenit peste noapte simplu cetățean; maestrul De Sére era arestat pentru același motiv, iar Chauvan-Lagarde, apărătorul reginei Marie-Antoinette, își făcea datoria cu stoicism, în ciuda amenințărilor cu moartea proferate deschis de procurorul general al statului. De altfel, în toate revoluțiile avocații au împărtășit aceeași soartă a suspiciunii și prigonirii până la pedeapsă.

Avram Iancu, portret de Mișu Popp

Prin faptele și exemplul său, Avram Iancu se înscria unei asemenea situații generale și prefigura drumul de urmat pentru luptătorii emancipării sociale și eliberării naționale a românilor ardeleni. Mesajul lui Iancu al luptei „cu arma legii” s-a transformat în realitate socio-politică la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și avea să conducă la victoria finală de la 1 decembrie 1918. În Procesul Memorandului din anii 1890, dintre 16 inculpați români, opt erau avocați, iar în Parlamentul de la Budapesta, dintre cei 15 deputați români, 10 aveau aceeași profesie!

De la „lancea” lui Horia, la luptătorii „cu arma legii”. După deziluziile luptei revoluționare și năruirea speranțelor că românii își pot găsi dreptatea numai cu „lancea lui Horia”, Iancu se consacră, din nou, avocaturii concrete, apărând în procesele urbariale, cu multă convingere și curaj, drepturile moților de stăpânire a Munților Apuseni și a pădurilor lor. Odată cu înfrângerea revoluției, printr-o serie de măsuri restrictive, în frunte cu creșterea cuantumului taxelor, drepturile dobândite anterior de moți asupra pădurilor au fost, treptat, pierdute. Într-o asemenea situație, Iancu și ai lui încearcă, de această dată pe calea petițiilor, să obțină recunoașterea drepturilor de proprietate asupra „aurului verde”. Cu prilejul vizitei împăratului în Transilvania, i-a fost remis un memoriu în chestiunea pădurilor, bazat pe argumente de natură istorico-juridică. Vizitând Munții Apuseni în anul 1855, Al. Papiu-Ilarian avea prilejul să cerceteze documentele aflate în posesia lui Iancu și remarca prezența unor acte, contracte din secolul al XV-lea, adunate în scopul întocmirii memoriului. Avram Iancu s-a străduit să demonstreze că dreptul de proprietate ancestral al moților a fost uzurpat treptat de către nobilime și stat și solicita repunerea lor în drepturi printr-un rescript imperial, deoarece nu avea nicio încredere în consiliile și tribunalele care apărau interesele celor bogați. Dar împăratul avea să recurgă iarăși la comisii și compromisuri inacceptabile. Devine, astfel, avocatul care luptă cu arma legii pentru recunoașterea și dobândirea drepturile conaționalilor săi.

În cabinetul imperial de la Viena refuză decorația oferită de împărat pentru activitatea revoluționară din 1848, replicând: „Nu ne-am luptat pentru jucării, vrem drepturi, Maiestate!”

Era o continuare și o convertire firești ale consecințelor mișcării revoluționare care impuneau, în epoca modernă, valorile statului de drept în lupta politică, folosind armele legii! Speranțele sunt legate acum de „avocații românilor”, *de jure* și *de facto*, prioritară devenind astfel înființarea unei „academii de drept”, a unei școli juridice superioare a românilor, care să pregătească luptătorii lor cu arma legii.

Astfel, așa cum ne relatează tot O. Goga, cu ocazia vizitei făcute de o delegație de fruntași români principelui Schwartzenberg, guvernatorul austriac al Ardealului, acesta i-a strâns mâna lui Iancu cu satisfacție și l-a poftit zâmbitor să șadă, spunând: „Also, was werden die Rumänen?” („Deci, ce vor românii?”) „Crăișorul munților” de altădată a zâmbit și el prințului și a răspuns cu ochii rătăciți: „Serenisime, o academie de drept la Sibiu și-o baie de vapori la Vidra!”

Nu era o simplă reacție emoțională, ci exprima un veritabil nou program de luptă a românilor pentru recunoașterea drepturilor lor!

„Academia de drepturi” și mesajul pentru viitor. În continuarea și concretizarea unei asemenea idei a dobândirii dreptății sociale și libertății naționale de luptătorii cu arma legii, prin testamentul său redactat la Câmpeni, la 20 decembrie 1850, Iancu lăsa cu limbă de moarte: „Ultima mea voință! Unicul dor al vieții mele e să-mi văd națiunea mea fericită, pentru care după puteri am și lucrat până acuma, dară fără mult succes, ba tocmai acuma cu întristare văd că speranțele mele și jertfa adusă se prefac în nimic.

Nu știu câte zile mai pot avea, un fel de presimțire pare că mi-ar spune că viitorul este nesigur. Voesc dară și hotărât dispun că după moartea mea toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să treacă în folosul Națiunii, pentru ajutor, la înființarea unei academii de drepturi, tare crezând că luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile Națiunii mele.”

Este un mesaj-program pentru întreaga activitate a românilor transilvăneni de revendicare a drepturilor lor istorice. Mulți dintre avocații români ai generației de la 1848, urmând testamentul lui Iancu, au intrat în administrația oficială și magistratură, în parlament sau au continuat activitatea la bară, promovând, în condițiile date, interesele românilor. Sunt cunoscute, în acest context, în Banat familia Mocioni: Petru, Antoniu, Andrei și Alexandru, care apără drepturile românilor bănățeni în Parlamentul din Budapesta, Vicențiu Babeș pe cele ale celor din Crișana; avocatul Emanoil Gojdu, fost prefect, deputat și chiar consilier la Curtea de la Budapesta, ori Iosif Vulcan, avocatul culturii române transilvane. Tot așa, Ilie Măcelar, prieten din tinerețe al lui Avram Iancu, convoacă la Miercurea Sibiului o conferință a românilor din Ardeal și înființează un partid național, adoptând programul politic al adunării de pe Câmpia Libertății, din mai 1848, dar e dizolvat de Guvernul Maghiar. Apoi, în orașe, împreună cu preoții și învățătorii, avocații români înființau asociații culturale și economice; un despărțământ al ASTREI, o bancă românească „erau tot atâtea santinele românești în marasmul politic și cultural sub care gemeam”.

→

Ferecături de carte în Muzeul primei școli românești din Schei-Brașov

Nora OANCEA

Nora Oancea, născută Plugaru, la 17 septembrie 1945, la Brașov, este fiica ziaristului și prozatorului Sandu Plugaru (1911-1990), de la *Drum nou,* Brașov, care mai înainte de aceasta a fost corespondent la Brașov al ziarului *Timpul,* al lui Grigore Gafencu, din București. Are un frate, Liviu Plugaru, profesor la Universitatea Transilvania, și el publicist și autor de studii academice. După cum se vede, o familie de cărturari brașoveni statornici.

Nora Oancea este absolventă a Liceului „Unirea" din Brașov (1963) și a Facultății de Istorie, Universitatea București (1969). Cadru didactic (1970-1971), muzeograf la Muzeul de Artă Brâncovenească din Mogoșoaia, Ilfov, muzeograf-conservator la Secția de Artă Veche Românească la Muzeul de Artă al R.S.R. (1974-1978), muzeograf principal la Muzeul Municipiului București (Palatul Șuțu), oficiul pentru patrimoniu (1978-1982), muzeograf principal la Muzeul de Artă, Brașov, oficiul pentru patrimoniu (1982-1986).

Studiul de față a fost scris în perioada 1984-1985, când a fișat și fotografiat piese aflate în patrimoniul Muzeului primei școli românești, la Biserica Sf. Nicolae din Scheiul Brașovului. Este o contribuție esențială, puțin cunoscută și recunoscută, în domeniul artei tiparului istoric.

(M.N. Rusu, S.U.A.)

Permanenta preocupare a domnilor munteni și moldoveni față de populația românească din spațiul transilvan s-a reflectat deopotrivă în domeniul politic, economic, cultural, acesta din urmă concretizat în arhitectura ecleziastică și în înzestrarea ctitoriilor domnești sau boierești cu obiecte de cult. Secolul XVI marchează un moment important în dezvoltarea tiparului, prin întemeierea primei tiparnițe românești la Brașov, sub conducerea diaconului Coresi, format ca meșter la Târgoviște, reședință domnească și important centru cultural și ecleziastic, Încurajarea activității tipografice de către voievozii români a reprezentat nu numai un act de cultură, dar și un act politic, menit să consfințească unitatea de limbă și de tradiție, constituind în același timp o formă de luptă împotriva dominației străine. Din secolul XVI și până în secolul XVIII, cărțile provenite din tiparnițele de la Târgoviște, București, Neamț, Schei-Brașov ș.a. și răspândite atât pe întreg teritoriul țării, cât și în Peninsula Balcanică și în Orientul Apropiat, reflectă nivelul înalt de dezvoltare spirituală atins de țările române și rolul lor în susținerea întregii politici antiotomane pe teritoriile aflate sub stăpânirea Porții.

Începând cu Neagoe Basarab (1512-1521), până la Constantin Brâncoveanu (1688-1714), cartea a reprezentat una dintre principalele forme de afirmare a ființei naționale și de încurajare a luptei pentru independență și unitate. Cartea reprezenta în același timp cuvânt și imagine, un mesaj ideologic și artistic adresat generației contemporane și celor viitoare, beneficiare ale unei vechi tradiții. Acestui deziderat îi corespunde transcrierea *Bibliei* în limba română, monument literar al domniei lui Șerban Cantacuzino (1678-1688).

Cărțile epocii medievale, manuscrise miniate sau tipărite, au avut un caracter complex, literar și artistic, de multe ori acesta din urmă fiind predominant, prin bogăția elementelor decorative, inițiale, vignete, ilustrații, și prin ferecăturile de carte. Evoluția decorației de carte, ca parte integrantă a istoriei cultural–artistice a țărilor române, cunoaște acea unitate de concepție și diversitate stilistică, determinate de aceeași sorginte și de influențele venite din aria de creație bizantină și vest-europeană, caracteristică a marilor sinteze reprezentate de epocile lui Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Vasile Lupu, Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu.

Preluând realizările culturale ale predecesorilor săi, la 1508 existând în Tara Românească o tipografie condusă de Macarie, Voievodul Neagoe Basarab încurajează această activitate, iar în 1512 solicită tipărirea unui *Tetraevangheliar,* care va deveni „prototipul tipăriturilor muntenești până în a doua jumătate a secolului XVI... cu o decorație... ce se rezumă la frontispicii și inițiale ornamentate cu elemente geometrice, florale și stilizate și cu mici elemente zoomorfe" [1], aparținând stilului gotic târziu și primelor influențe ale Renașterii.

Cărțile, mai ales cele constituind danii ale domnitorului și marii boierimi către ctitoriile lor din țară sau din afara ei, erau îmbrăcate în prețioase ferecături din argint sau argint aurit. Opere ale unor ateliere locale sau transilvănene, ele au reprezentat în același timp un document artistic, prin varietatea repertoriului decorativ și iconografic, cât și unul istoric, prin frecvența tot mai notabilă a portretelor de donatori. „Figurarea portretelor de donatori pe majoritatea pieselor de artă (icoane, broderii, argintărie, pictură murală, tipărituri, n.a.) constituie o caracteristică a epocii lui Neagoe Basarab." [2]

Pe parcursul secolului XVI, ferecătura de carte a evoluat în Țara Românească de la o formă compozițională mai simplă, reprezentată prin redarea unei singure scene pe fiecare copertă („Răstignirea" sau „Anastasis" – „Coborârea la iad"), ornamentată cu un decor vegetal caracteristic epocii, constituit din vrej meandric cu frunze trilobate ascuțite, la o formă mai evoluată, în care, pe lângă scenele centrale apar mici casete marginale, cu reprezentări iconografice. [3] Acest tip de ferecătură de carte se va dezvolta în arta munteană din secolele XVI-XVIII. Diversificarea scenelor centrale prin noi teme, ca „Adormirea Maicii Domnului", imaginea unui sfânt, va determina utilizarea în casetele marginale a unor scene din ciclul cristologic, al Mariei sau din viața sfântului respectiv.

Printre ferecăturile de carte aflate în patrimoniul Muzeului din Schei-Brașov, aparținând acestui tip, două marchează momentul inițial și cel de maximă evoluție a sa.

Prima ferecătură de carte, provenind din anul 1543 și aparținând epocii artistice a lui Neagoe Basarab, a fost dăruită bisericii Sfântul Nicolae din Schei-Brașov, pe care voievodul muntean a reconstruit-o în piatră, probabil concomitent cu paraclisul având același hram de la Zărnești, Brașov. Dania a fost făcută de boierii din Orboești, jud. Ilfov, Dragomir, mare spătar, cu soția sa Neacșa, și Tudor, mare logofăt, cu soția sa Stana, după cum reiese din inscripția care înconjoară portretele donatorilor. [4] Plăcile de metal acoperă în întregime copertile, fiind legate prin patru segmente de zale rotunde, compuse pe două șiruri. Coperta avers are ca scenă centrală „Crucificarea", înconjurată de 14 scene marginale cu sfinți părinți ai bisericii și profeți reprezentați în picioare, la fel ca în icoanele sau broderia liturgică a epocii. Scena centrală a coperții revers este împărțită în două registre: în registrul superior, mai mare, este înfățișat Sfântul Nicolae, iar în cel inferior donatorii ferecăturii în atitudini de rugă. Și aici scena centrală este înconjurată de 14 casete marginale, fiecare cuprinzând un sfânt. Scenele sunt delimitate prin câte un chenar din sârmă răsucită. Fondul, împărțit în două, la fel ca în pictura murală, este presărat cu vrejuri și flori cu câte cinci-șase petale, frunze trilobate pe fond poansonat, decorație caracteristică argintăriei din Țara Românească în această epocă. „Ferecătura reia o mai veche schemă compozițională, întâlnită încă din secolul XIV la ferecătura lui Nicodim de la Tismana, care se va generaliza în a doua jumătate a secolului al XVI-lea." [5] O ferecătură identică, dar având ca donatori pe Voievodul Mircea Ciobanul (1545-1554; 1558-1559) și familia sa [6] și o cruce de mână donată de egumenul Ilarion Mănăstirii Bistrița, jud. Vâlcea, [7] provin din același atelier cu ferecătura aflată la Brașov, probabil un atelier din Târgoviște, prezentând același decor vegetal pe fond poansonat și un desen linear, schematic, în redarea personajelor.

→

Dincolo de rezonanța lor particulară, ideile lui Iancu despre rostul cunoașterii dreptului și al folosirii legii ca instrument de promovare a drepturilor naționale ale românilor transilvăneni se înscriu în filosofia politico-juridică a timpului, ca o caracteristică europeană și o particularitate românească, și transmit astăzi, peste timp, un mesaj important. Așa cum remarca în 1929 Sextil Pușcariu, „altfel au luptat pentru libertate pandurii lui Tudor și altfel moții lui Avram Iancu, alte temelii a zidit Șaguna decât Kogălniceanu. Altfel a văzut viața epicul Coșbuc decât liricul Eminescu. Cine și-ar putea imagina secolul trecut în istoria românească fără unul dintre cele șase nume pomenite?"

La începutul veacului al XIX-lea, marele jurist german Friedrich Carl von Savigny scria: „Dreptul crește odată cu poporul, se dezvoltă odată cu acesta, pentru a dispărea atunci când poporul ajunge să-și piardă particularitățile profunde". La mijlocul aceluiași secol, Avram Iancu asuma legea ca armă de luptă pentru recunoașterea drepturilor naționale.

Aproape două secole mai târziu, afirmarea procesului mondializării ridică problema refuzului unei hegemonii juridice a sistemului de *common law* și reacția de apărare a celui continental, în numele diversității juridice. Precum limba, dreptul constituie una dintre componentele culturii; el este produsul istoriei și exprimă o concepție ancorată în tradițiile naționale asupra raporturilor sociale profunde.

Istoria de lângă noi

Povestea unei cărți ferecate

M.N. RUSU

Stimulat de lectura studiului doamnei Nora Oancea și impulsionat de interesul revistei *Curtea de la Argeș,* scot la iveală o raritate bibliografică din biblioteca mea transoceanică. Este vorba despre cartea *Adunare de rugăciunile cele mai trebuincioase fiecărui creștin. Tipărită cu binecuvântarea prea sfinției sale părintelui Arhiepiscop și Mitropolit al României D.D. Nifon de Arhimandrit: Dionisie, București, Tipografia Sf. Mitropolii, 1853.*

Mai întâi, să observăm denumirea de România, folosită înainte de Unirea Principatelor Române din 1859 și de Războiul pentru Independență. Doi – cartea este dedicată „Prea Înălțatei Doamnei noastre Elisabeta Știrbei cu tot respectul se închină această carte".

Ea are formatul „poche" (10 x 13 cm) și o prefață de 12 pagini semnată de arh. Dionisie Sadoveanu. Au existat două ediții (apud Ion Lupaș), din 1850 și respectiv 1853, dar diferite între ele. Ediția de față este mult diferită de celelalte, putând fi considerată o ediție de lux și chiar bibliofilă. Cartea este legată în catifea albastră, pe coperțile ei figurând ornamente în oțel și fier moale (îngerași, alveole, frunze) la colțuri. Pe coperta întâi se află o splendidă imagine catolică, iar încuietoarea are gravate însemnele IHS.

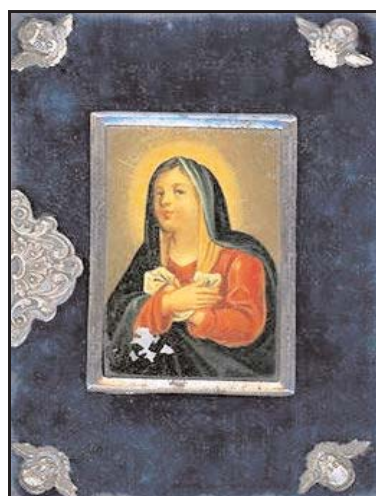
Este o carte construită atât pentru ortodocși cât și pentru catolici, cu trimiteri la codul tipografic masonic, deoarece în paginile ei, 354 la număr, se întâlnesc gravuri canonice de sorginte răsăriteană (chirilică) și apuseană (latină). Spațiul nu-mi permite să le enumăr pe toate. Marginea foilor este total trasă în aur.

Nu cred că ornamentele în metal provin din tipografia Mitropoliei, dar obiectul de față atinge arta ferecăturilor de carte la mare nivel. Pe coperta a patra se află încadrată o icoană în culori a Maicii Domnului, poate într-o poziție mai puțin cunoscută în icononografia bisericească tradițională. Este înrămată metalic și lăcuită. Elisabeta Știrbei, căreia îi este dedicat volumul, l-a avut în anturajul ei pe Carol Popp de Szathmary, care, de altfel, i-a făcut și portretul în gravură, foarte puțin cunoscut, dar cu atât mai semnificativ pentru preocupările artistice ale prințesei Știrbei. Asupra acestui aspect voi reveni cu altă ocazie. Important este că prefațatorul, Dionisie Sadoveanu, fost căuzaș pașoptist, este ales de soția Domnitorului Barbu D. Știrbei să editeze această carte zăvorâtă în semnificațiile ei religioase și tipografice. Înaintea acestei ediții, la sugestia prințesei, Dionisie a editat broșura *Rugăciunile Sfintei și Dumnezeeștii Liturghii, traducție de Arhim. Dionisie,* București, Tipografia lui Josef Kopainig, 1851 (ediție bilingvă româno-grecească). El, Dionisie, scrie „Prea Înălțatei și Prea Evlavioasei Doamnei Noastre Elisabeta Știrbei/ Dea Domnul ca virtuțile Înălțimei Voastre, *pietatea, patriotismul, iubirea de omenire și îndurarea să fie ca o scânteie electrică* (subl. n.), care să miște inimile tuturor damelor noastre și să le facă a Vă urma pe calea virtuții și a progresului, către care înaintați cu pași siguri. Al Înălțimii Voastre Prea Plecat și către Dumnezeu rugător, Arh. Dionisie, 1851 Sept. 6, Monastirea Sadova".

ADȢNAPE
DE
PЪГЪЧIȢNILE
ЧЕЛЕ
maĭ ҭребȣinчoace фie-
кърȣĭ крещin.
Tinъpitъ кȣ віne кȣвіntapea прea cфinціi
caлe пъpintелȣĭ Apxieniскon шi Mitpono-
лit aл Pomaniei
D. D. NIФON
de
Apximandpit: Dionicie.
БȢКȢPEЩI.
Tinorpaфiea Ct. Mitpoпoлiĭ.
1853.

Același Dionisie scrie despre Elisabeta Știrbei, cu aluzii biografice, următoarele, în ediția din 1853, pe care o prezentăm în imagine: „Iată Prea înălțată Doamnă, ceea ce m-a îndemnat *a vă închina această carte de rugăciuni. Tipărită chiar după dorința Înălțimii Voastre, încă din anul 1850;* acum iarăși se va mai tipări și o a doua ediție, după cererea a mai multor evlavioși care v-au imitat pe Î.V. și au sporit cu râvna și dragostea către asemenea rugăciuni, care sunt ca un balsam mântuitor pentru inimile apăsate și rănite de aceste vieți pline de suferințe". Ediția de lux a *Rugăciunilor,* patronată de Elisabeta Știrbei, ființă cu o biografie specială, încifrată în viața Domnitorului și a revoluționarilor pașoptiști și unioniști, cât și detalii despre Dionisie Sadoveanu se cer tratate mai pe îndelete.

Ferecături de același fel au mai fost lucrate pentru unele mănăstiri din Peninsula Balcanică, constituind, împreună cu icoanele, broderiile liturgice, argintăria, manuscrisele și tipăriturile pe care le acopereau, bogate danii ale unor domni sau reprezentanți ai marii boierimi. Interesul deosebit pentru portretul donatorilor denotă „existența unor ateliere complexe, capabile să execute opere de artă de o înaltă calitate artistică." [8]

O altă piesă din colecția Muzeului primei școli românești se înscrie în momentul de vârf al evoluției tipului de ferecătură de care ne ocupăm, marcat în secolele XVII-XVIII de epoca brâncovenească. Lucrarea pe care o menționăm a fost donată de Dimitrie Nicolau, în anul 1753, Bisericii Sf. Nicolae din Schei, și îmbracă o prețioasă evanghelie tipărită la Veneția în 1752; este lucrată la Brașov, operă a argintarului Michael May (1731–?), descendent al unei vechi familii de argintari, unul dintre membrii ei, Georg May II (1684–1712), executând numeroase obiecte și ferecături de carte pentru ctitoriile lui Constantin Brâncoveanu.

Lucrarea realizată de Michael May prezintă pe avers, în centru, scena „Anastasis", încadrată la partea superioară și la cea inferioară de două chenare cu decor specific brâncovenesc, alcătuit din vrej meandric cu palmete și flori de acant. Urmează 18 scene marginale: 14 din ciclul cristologic, iar în colțuri cei patru evangheliști. Chenarul care desparte scenele este constituit dintr-un șir de palmete. Pe avers este reprezentată scena „Adormirii Maicii Domnului", la centru, delimitată în partea superioară de un chenar semicircular înconjurat de vrej cu flori de heliant, iar în partea inferioară de un cartuș dreptunghiular, eu inscripția de danie. Scena este delimitată de 18 casete, dintre care 16 reprezintă scene iconografice din ciclul dedicat Mariei, iar două, mai înguste, în partea inferioară, prezintă câte o floare de acant cu vrej și palmete. Plăcile de metal sunt fixate de coperți cu ținte înconjurate de flori mici cu șase lobi, iar pe cotor cu cinci segmente din câte patru rânduri de inele împletite.

Încuietorile de metal reprezintă un decor vegetal din palmete care înconjoară o floare cuadrilobată. [9]

La distanță de aproape 200 de ani, cele două ferecături ilustrează evoluția de la formele postbizantine și gotice târzii, în care se întrevăd primele elemente renascentiste, caracterizând arta epocii lui Neagoe Basarab, la arta epocii brâncovenești, în care formele târzii ale Renașterii se împletesc cu bogăția decorativă a barocului. De la figurile hieratice, schematizate, cu un drapaj linear și sobru, în atitudini rigide, în care schema compozițională a scenelor centrale se caracterizează prin monumentalitate și un număr limitat de personaje, înconjurate de un decor vegetal mărunt, plastica ferecăturilor de carte parcurge o etapă de acumulări și transformări, culminând în exuberanța decorului brâncovenesc. „Remarcăm multitudinea de personaje, pline de mișcare și expresivitate, într-un decor arhitectonic variat (turnuri și ziduri de orașe, peisaje, interioare etc.). Scenele centrale și marginale sunt aglomerate, reflectând preocuparea pentru perspectivă și realism, specifice creațiilor artistice ale Renașterii. Drapajul cu falduri bogate, sugerând formele anatomice și mișcarea, amplifică volumele și se completează cu bogăția decorului vegetal, al cărui repertoriu deosebit de divers este întâlnit în toate genurile artei brâncovenești și mai ales în arta monumentală."

Aceleași acumulări stilistice și transformări le-a parcurs în paralel și cartea tipărită, ajungând de la primele elemente decorative florale, geometrice sau zoomorfe, la amploarea decorativă și iconografică ce caracterizează secolele XVII-XVIII, reflectând astfel spiritul creator și originalitatea artei feudale românești, una dintre formele de manifestare a luptei pentru independență și unitate.

Note

1. Maria Elena Ionescu, *Arta epocii lui Neagoe Basarab,* lucrare în manuscris, p. 3.
2. *Idem,* p. 21.
3. *Ibidem*, p. 23.
4. Ferecătură de carte, 1543, Muzeul primei școli românești Schei-Brașov, nr. inv. 113; argint aurit, ciocănit, gravat, 42 x 30 cm; provine de la Biserica Sf. Nicolae din Schei-Brașov, donată de boierii din Orboiești; în custodie la Muzeul de Artă al R.S.R., Muzeul Național de Artă actual. Inscripția de danie: *Jupan Dragomir spătar i jupanița Neacșa jupan Tudor visti i jupanița ei Stana sătvorij șe si tetroevangel.*

Bibliografie: *Istoria artelor plastice în România,* vol. I, p. 286. Corina Nicolescu, *Argintăria,* p. 279, cat. 332. Maria Elena Ionescu, *op. cit.*, p. 27 și cat. 80, p. 121.

5. Maria Elena Ionescu, *op. cit.*, p. 26.
6. Ferecătură de carte, 1566, dăruită de Voievodul Mircea Ciobanul Mănăstirii Tismana; argint ciocănit, gravat, cizelat; 42 x 30 cm; se află în patrimoniul Muzeului de Istorie al R.S.R., cf. Maria Elena Ionescu, *op. cit.*, p. 27 și cat. 74.
7. Cruce de mână, atelier Țara Românească, cca. 1563, Muzeul de Artă al R.S. R., nr. inv. 14.335/L.311; argint aurit, ciocănit, pietre roșii și albastre, perle, 30 x 12,5 cm, gr. 0,404 gr. Provine de la Mănăstirea Bistrița, donată de egumenul Ilarion, cf. Maria Elena Ionescu, *op. cit.,* p. 28, cat. 70, p. l30.
8. *Idem,* p. 27.
9. Ferecătură de carte, 1753, Muzeul primei școli românești Schei-Brașov, nr. inv. 114; meșter Michael May, atelier brașovean, argint ciocănit, turnat, gravat, cizelat, aurit; 36,8 x 28 cm; donată Bisericii Sf. Nicolae de către Dimitrie Nicolau. Inscripția de danie în lb. greacă: *To paron evanggellion afierothi para tou en macria ti anxei geronotos Dimitriu Nikolau i pomena en to tou aion Nikolaou ierotei enei kymeno en Stephanupolei, 1753.*

Inscripția pe încuietoarea din partea inferioară, în interior, în lb. latină: *Elaborat a Michaele Mayo Corona. pond. 133.*

Bibliografie: N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie,* Bucarest, 1934, p. 41, fig. 34.

100 de ani de la înființarea trupelor române de vânători de munte

Gen. Florian TUCĂ, Col. Laurențiu DOMNIȘORU

Armata română modernă are o vechime de peste 150 de ani. Ea s-a organizat pe baze noi în vremea lui Alexandru Ioan Cuza, din inițiativa și prin implicarea sa directă, ca fost militar de carieră. Se impune însă să arătăm că oștirea din spațiul carpato-danubiano-pontic, care a fost în toate timpurile *brațul înarmat al țării,* are o vechime de două ori milenară. De-a lungul vremurilor, oștirea română și-a menținut, și-a micșorat sau și-a mărit efectivele în funcție de necesitățile vremurilor. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859–1866), ea a fost organizată pe baze moderne, lărgindu-și și perfecționându-și dotările cu tehnică de luptă și instrucție, structurile ostășești participând apoi, cu rezultate excepționale, la Războiul de Independență din 1877–1878. La numai câteva luni de la intrarea României în Primul Război Mondial, la sfârșitul anului 1916, după memorabile succese, pe de o parte, și insuccese regretabile, pe de altă parte (luptele de la trecătorile Carpaților, de la Jiu și din Dobrogea, pe linia Dunării și la porțile Bucureștiului), Armata Română a fost reorganizată și mai bine dotată, în vederea luptelor care aveau să urmeze.

Printre altele, s-a înființat un nou gen de arme, trupele de vânători de munte, structură militară menită în principal să desfășoare acțiuni de luptă în zone muntoase, specifice teritoriului României. Concret, la data de 3 noiembrie 1916, prin Ordinul 234 al Marelui Cartier General, s-a decis înființarea Corpului Vânătorilor de Munte, prin transformarea Școlii Militare de Schiori București. Noua structură ostășească a fost organizată inițial pe trei batalioane, alcătuite fiecare din trei companii, efectivele lor numărând la început un total de 2.000 de militari. Aceștia au fost recrutați după criterii bine stabilite, din întreaga armată, condiția de bază fiind aceea ca ei să aibă calități fizice deosebite, să fie plini de inițiativă, curajoși și, evident, să fie în măsură să poată desfășura acțiuni de luptă în terenuri muntoase și greu accesibile. Conform informațiilor de care dispunem, militarii recrutați au fost încartiruiți în cazarma Regimentului 4 Roșiori din București. La numai două luni și ceva de la înființare, adică la 9 ianuarie 1917, Corpul Vânătorilor de Munte a fost reorganizat, primind și o altă denumire, de Batalion, fiind structurat pe 5 companii de pușcași, 2 companii de mitraliere și o secție de transmisiuni. Atât ca structură ostășească nouă cât și ca număr de luptători, avea echivalentul unui regiment. Instruirea viitorilor luptători a durat aproape șase luni, adică până în luna iulie 1917. Ei aveau să primească botezul de foc pe frontul din Moldova, în zonele Târgu-Ocna și Oituz. Ordinul de a intra în luptă a fost dat în ziua de 8 august 1917, de către generalul Constantin Prezan, iar botezul de foc propriu-zis l-au primit începând cu ziua de 11 august. În timpul luptelor pe care le-au desfășurat cu bravură și eroism, vânătorii de munte s-au acoperit de glorie, la Cireșoaia, pe dealul Coșna, în zonele Vrânceanu și Oituz. În zonele de luptă și cu precădere la Oituz, s-a născut deviza eroică românească „Pe aici nu se trece!" După acele încleștări crâncene din Moldova, unitatea de vânători de munte a fost retrasă de pe câmpul de luptă pentru refacere în garnizoana Târgu-Neamț.

Ulterior, bravul batalion, în fruntea căruia s-a aflat maiorul Virgil Bădulescu, a fost transformat în regiment, primind numele de „Principele Carol".

După făurirea României Mari, apreciindu-se la modul cuvenit rolul jucat de trupele române de vânători de munte pe front, în armata română a sporit în mod substanțial numărul de unități și mari unități cu acest profil. Astfel, în anul 1923 au fost înființate două divizii, Divizia 1 Vânători de Munte, cu garnizoana la Brașov, și Divizia 2 Vânători de Munte, cu garnizoana la Bistrița.

În anul 1937, cele două divizii aveau să fie reorganizate în trei brigăzi distincte, 1, 2 și 3, de vânători de munte. Ulterior, în anul 1939, s-a înființat o nouă brigadă, ea purtând denumirea de Brigada 4 Vânători de Munte. Brigăzile respective erau organizate pe batalioane și câte două divizioane de artilerie cu tunuri de munte de calibrele 75 sau 76,2 mm, și un divizion de obuziere de munte cu calibrul de 100 mm. În perioada aceea, specialiștii militari români apreciau faptul că *brigăzile noastre de vânători de munte erau în măsură să acționeze relativ independent pe câmpul de luptă.* Prin dotarea și instruirea lor, ele puteau fi considerate superioare în teren muntos brigăzilor de infanterie. Acest lucru se va dovedi cu prisosință în timpul participării României la cel de-Al Doilea Război Mondial. Pe durata desfășurării războiului, atât pe frontul de Est (1941–1944), cât și pe cel de Vest (23 august 1944–12 mai 1945), pentru a se asigura brigăzilor de vânători de munte o mai mare putere de luptă și flexibilitate în acțiuni, conducerea armatei stabilise încă din anul 1940 creșterea numărului de batalioane ale unei brigăzi, de la 4 la 7, în perioada respectivă înființându-se câteva batalioane de rezerviști și două batalioane de luptători pe schiuri. În literatura de specialitate se apreciază că organizarea celor două batalioane de schiori *reprezenta o noutate absolută în armatele statelor europene din acea perioadă.* Organizate pe baze moderne, cu o dotare militară de tehnică de luptă adecvată timpului, brigăzile române de vânători de munte au participat efectiv, cu rezultate excelente, la luptele de eliberare a Basarabiei, Bucovinei și a ținutului Herța

de sub ocupația sovietică. Ulterior, aveau să acționeze la fel de bine în alte zone ale frontului, ca de pildă în luptele din Crimeea.

În ultima perioadă a lunii martie 1942, considerându-se că ar fi binevenită o reorganizare pe divizii de vânători de munte, au luat ființă pe frontul de Est Diviziile 1, 2, 3, 4, iar ulterior, la sfârșitul anului 1943, Divizia 18 Infanterie a fost transformată în Divizia 18 Vânători de Munte. În vara anului 1944, în cadrul aceleiași structuri ostășești aveau să se înființeze pe lângă fiecare divizie de vânători de munte, divizii de instrucție, unde urma să fie pregătit pentru viitoarele lupte un număr apreciabil de militari. Marile unități de vânători de munte la care ne-am referit aveau să participe activ la aspre încleștări, atât pe frontul de Est, cât și pe cel de Vest, la unele dintre ele cu rezultate excepționale. În această privință se cuvine să fie amintite succesele militare repurtate pe frontul de Est de către Divizia 2 Vânători de Munte, comandată de generalul Ioan Dumitrache, care s-a remarcat în bătăliile din Crimeea. Pentru modul exemplar cu care comandantul și-a condus divizia în acele aprinse încleștări, el avea să fie decorat de către statul german cu *Crucea de Cavaler a Crucii de Fier.*

Amintim, de asemenea, de generalul Leonard Mociulschi, care a condus trupele Diviziei 3 Vânători de Munte, atât pe frontul de Est, cât și pe cel de Vest. El este socotit și în zilele noastre un vânător de munte de elită, recunoscâdu-i-se calitățile și meritele. Numele său îl poartă cu demnitate și mândrie Batalionul 21 Vânători de Munte Predeal, din Brigada 2 Vânători de Munte „Sarmizegetusa".

Referitor la participarea trupelor române de vânători de munte la cel de-Al Doilea Război Mondial, atât pe frontul de Est cât și pe cel de Vest, socotim necesar să facem câteva aprecieri de sinteză. Astfel, numărul de vânători de munte care au participat la război a depășit cifra de 200.000 de oameni. În perioada anilor 1941-1944, ei s-au bătut cu trupele dușmane în luptele pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei, apoi pe frontul din Crimeea, până în preajma Sevastopolului, și în cele din urmă în bătălia de la Iași-Chișinău. Începând cu ziua de 23 august 1944, trupele române de vânători de munte, împreună cu celelalte categorii de trupe ale armatei (infanterie, tancuri, artilerie, aviație, marină etc.), au participat la eliberarea României de sub ocupația străină, iar apoi, începând cu 25 octombrie 1944, la luptele de pe teritoriile Ungariei, Austriei și Cehoslovaciei.

Dintr-o statistică întocmită după război de către istoricii noștri militari rezultă faptul că drumul de luptă parcurs pe fronturile de Est și de Vest ale celui de-Al Doilea Război Mondial de către trupele noastre de vânători de munte *a fost de peste 3.000 de km,* iar jertfele de sânge date de vânătorii noștri de munte în numele și pentru gloria patriei *au fost de 74.208 militari, dintre care 70.000 erau gradați și soldați, 2.378 de ofițeri și 1.830 de subofițeri.*

Familiile din rândul cărora au făcut parte acești eroi trebuie să fie mândre că fiii și apropiații lor și-au dat viața pentru cauze nobile și să le cinstească și să le pomenească numele ori de câte ori au prilejul, să povestească urmașilor de vitejia și sacrificiul lor.

În anii de după cel de Al Doilea Război Mondial, trupele române de vânători de munte au evoluat în conformitate cu evoluția întregii noastre armate, evident, cu urcușuri și coborâșuri. În această privință, începând cu anul 1946, ele au fost reorganizate succesiv. La un moment dat, cele mai multe brigăzi de vânători de munte au fost chiar desființate, pentru ca apoi să fie reînființate în alte garnizoane. Pentru că o astfel de problemă este, în linii generale, cunoscută și relatată pe larg de noi în alte articole, nu ne vom referi la ea.

Considerăm însă necesar să mai consemnăm un fapt foarte important, referitor la istoricul trupelor de vânători de munte. Este vorba de participarea exemplară recentă a unor structuri de vânători de munte în teatrele de operații pentru menținerea păcii și stingerea unor conflicte în străinătate. Avem în vedere în mod special acțiunile militare desfășurate în ultimii zece ani de către luptătorii Brigăzii 2 Vânători de Munte „Sarmizegetusa" în Kosovo, Irak și Afganistan. Pe timpul desfășurării acelor acțiuni un număr destul de mare de militari și-au pierdut viața, ei fiind considerați pe bună dreptate eroi ai neamului românesc. Ca foști militari, avem o datorie de cinste și de suflet să le consemnăm numele în scris și să nu-i uităm niciodată pe sublocotenenții post-mortem Aurel Marcu, Florin Bădiceanu, Valerică Leu, Paul Caracudă și Dan Ciubotaru din Batalionul 33 Vânători de Munte „Posada" Curtea de Argeș, pe maiorul post-mortem Iuliu-Vasile Unguraș și sublocotenentul Claudiu Chira din Batalionul 21 Vânători de munte „Gl. Leonard Mociulschi" Predeal și pe sublocotenentul post-mortem Dragoș Alexandrescu din Batalionul 30 Vânători de Munte „Dragoslavele" Câmpulung Muscel.

La centenarul trupelor române de vânători de munte, toți românii trebuie să privească cu toată dragostea și recunoștința lor pe ostenii din zilele noastre din această categorie de trupe și să aibă încredere în ei și în întreaga noastră armată.

Bibliografie: Col. Gheorghe Suman, col. Vasile Pricop: *Istoria Vânătorilor de Munte,* Ed. Militară, București, 1998.

Istoria de lângă noi

Basarabie robită

Din Bugeac până-n Hotin,
bubă neagră şi venin.
Din Orhei până-n liman,
junghi şi ţeapă de catran.
Cerul supt, cu şolduri slabe,
stă-ntr-o rână pe cocioabe.
Zarea zace-nvineţită
ca o piele tăbăcită.
Mlaştinile, în pustie,
fumegă otravă vie.
Putrezi, racii şi răspării
pe sub secetele ţării.

Luna pare ştreang şi cange, –
soarele, pe picioroange...
Iese Foamea-n drum oloagă,
răschirată pe mârţoagă,
şi cum horcăe, beteagă,
la oblânc, într-o desagă,
sună numai căpăţâni
şi ciolane de rumâni.

Iese Foamea-n drum jegoasă,
luna-i stă pe umeri coasă.
Când rânjeşte,
pârjoleşte,
şi când geme,
ca-n blesteme,
vine molima – strigoiul –
ca să joace tontoroiul.

În amurg, 'naintea porţii,
văduvele-şi cheamă morţii.
La răspântii, ca besmeteci,

Radu Gyr

plâng orfanii, trenţe, peteci,
umbre de sperietori
pentru corbi şi pentru ciori.
La răscruci,
bătrâni năuci
scuipă scrum, oftează tuci,
îşi fac cruci
şi trec năluci...

Gem căruţe spre Tighina
cu oftica şi neghina.
Foame... pielea stă pe oase
ca o scoarţă viermănoasă.
Foame... pântecul se suge,
prins de şiră cu belciuge.
Foame... cleiul mâinilor
lins de limba câinilor.

Apele din Cogâlnic
înghit stârvuri de calic,
dar la praznic venetic
joacă luna din buric...
Ghiare lacome, de ciumă,
prind oftatul şi-l sugrumă,
şi pe drumuri lungi de brumă
smulg troiţele din humă.
Sub harapnice cu sfârcuri
cad bisericile-n smârcuri.
Strâmb, prin şanţuri cu nămoale,
numai cântecul de jale
mai cutează să rămâie
împăiat ca o momâie...
Peste viaţă, peste ţară,
boleşniţa ca o fiară,
iar de-a lungul şi de-a latul
veneticii ca bubatul...

Uite, ghiara hrăpăreaţă
cum ne-nfulecă din viaţă,
şi ne fură soarele,
sângele, hambarele,
ziua, dimineţile,
cerul şi fâneţile, –
şi ne lasă,
şi ne lasă
numai foame şi pucioasă
şi luna rânjind, cleioasă,
lângă geam proptită-n coasă...

1940
(Din volumul *Balade*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 1999)

(Urmare de la pag. 4)

Locuitorii de pe Coasta de Vest a Americii, din state precum California sau Nevada, despre care se spune că sunt locurile în care visul american îşi găseşte întruchiparea cea mai apropiată de ideal, se antrenează reciproc într-o cursă pentru o viaţă cât mai frumoasă, acumu-lând frenetic „bonusuri" la capitolele frumuseţe, fitness, hrană sănătoasă, viaţă activă, combaterea poluării, iniţiative pentru pace, ajutor acordat celor dezavantajaţi, militarea pentru idealuri nobile etc.

Cu toate acestea, fericirea mult dorită nu se instalează nici la ei. Ba chiar se ajunge la situaţia paradoxală în care, tocmai pentru că acel universal „drept la fericire" este propagat exacerbat, mulţi se simt profund nefericiţi, neputând declara pe faţă neajunsul, pentru a nu ieşi din competiţie şi sfârşi catalogaţi drept *losers* (perdanţi). Ei se simt dublu vinovaţi, tocmai pentru că nu fac faţă „obligaţiei" de a fi fericiţi.

Profesorul Viktor E. Frankl, fondatorul curentului modern al *logoterapiei* în psihanaliză, formulează situaţia concis şi clar, în termeni medicali: „Filosofia actuală a igienei noastre mentale pune accent pe ideea că oamenii trebuie să fie fericiţi, pentru că nefericirea este un simptom al unei insuficiente adaptări. Un astfel de sistem de valori ar putea fi responsabil pentru faptul că povara inevitabilei nefericiri creşte prin adăugarea nefericirii induse de starea de a fi nefericit." El numeşte asta „o tendinţă nesănătoasă în cultura de azi a Statelor Unite".

Problema societăţilor prospere, susţine el, este că asigură membrilor ei mijloacele care le satisfac nevoile la nivel freudian (plăceri) şi adlerian (putere), dar nu le poate da şi ceva care să-i motiveze pe plan mai înalt, un scop căruia să merite să-i dedice existenţa lor (citez: „they have the means, but no meaning", Viktor E. Frankl, *Man's search for meaning,* p. 140, Ed. Beacon Press, Boston, Massachusetts). În consecinţă, afecţiuni precum „sindromul duminical" sau „depresia şomerului" induc omului modern suferinţe în plan psihic, cu efecte dezastruoase mai subtile decât foamea şi lupta pentru supravieţuire experimentate în trecut. Situaţiile de dependenţă de azi determină indivizii să se simtă inutili, lipsiţi de sens. Exact în nişa aceasta se insinuează fundamentalismul religios, oferind mai ales tinerilor lipsiţi de „orientare" un pretext de a se reabilita ca membri deplini ai comunităţii. Din nefericire, în cazul credinţei musulmane, efectul pozitiv al acestei re-*orient*-ări e anulat din start prin obligaţia de a-i izola şi vâna pe „ceilalţi", apelând la violenţă şi la acte de cruzime nemaiîntâlnită. Viziunea creştină, în schimb, e mai paşnică, dar iată că şi ea are potenţialul de a lua arma în mână.

Ca să fii fericit trebuie să ai un motiv de fericire, spune Frankl (*op. cit.*, pag. 138), dar fericirea nu poate fi vânată; ea trebuie să se autoinducă, să vină din interior. El susţine că fericirea nu e o stare de atins, ci un fel de-a privi lucrurile, un proces dinamic. După părerea sa, e greşit să ne străduim necontenit să înlăturăm tensiunile din viaţă; de preferat ar fi să le avem sub control, accentuându-le cu elemente dinamice, aşa cum arhitecţii, atunci când fac o boltă, îi conferă stabilitate adăugând greutate pe coama ei, mărind presiunea.

Poate că alegând un lider diferit de cei pe care i-au avut până acum, americanii sporesc presiunea asupra edificiului „pacientului" SUA, spărgând tiparele drumului bătătorit de până acum. Poate că vacuumul lor existenţial se va umple cu ceva neaşteptat. Un lucru e sigur: situaţia promite să devină palpitantă.

Opţiunea pentru un candidat din exteriorul tiparelor clasice e un act de indisciplină civică generalizată şi un semnal de inobedienţă manifestă. Faptul că învingătorul se declară adept al luptei deschise, în stil haiducesc, încurajând inclusiv industria producătoare de armament, nu contrazice viziunea romantic-hollywoodiană a eroului solitar, întruchipat cândva de idolatrizatul John Wayne, şi el, la rândul său, înarmat. Alegerea semnalizează dispoziţia electoratului de a acorda egalitate în şanse de reuşită realmente fiecărui cetăţean. Indiferent de modul în care se va dezlega această adevărată „cheie de boltă", situaţia promite să devină cel puţin... alta.

Logica dialectică e imprevizibilă şi ne solicită exact la capitolul la care nu am exersat demult, la acel simptom al ajustării defectuoase pomenit de Frankl *(symptoms of maladjustment*). Pe scurt, ne pune la-ncercare puterea de adaptare.

În speranţa că istoria nu va repeta refrenul vânării de vânt, rămâne de văzut dacă haiducii modernităţii vor reuşi să ne treacă şi această vale seacă.

(Spania, noiembrie 2016)

Dezbateri privind fundamentele matematicii (II)

Acad. Alexandru BOBOC

CARNAP: Aş vrea să fac unele observaţii asupra raportului în care se află una faţă de alta cele trei orientări principale ale cercetării fundamentelor matematicii. (Interpretarea dată de Wittgenstein, asupra căreia s-a pronunţat dl. Waismann, conţine idei importante, dar nu se află încă într-o formă matură.) Unii ascultători au căpătat, din cele trei conferinţe, impresia deprimantă că situaţia problemei ar fi confuză şi fără perspectivă: aici sunt trei orientări, dintre care niciuna nu o înţelege pe cealaltă şi fiecare vrea să reconstruiască matematica într-un alt mod.

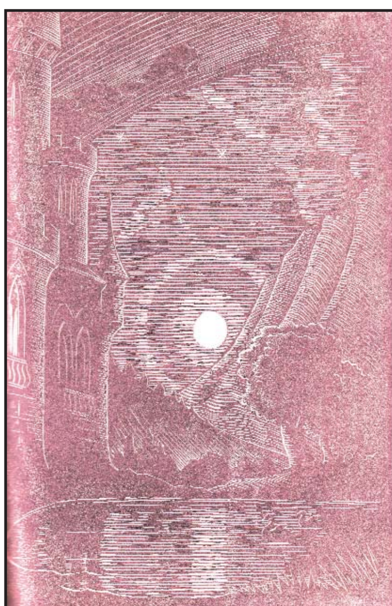
În realitate însă, aşa cum vom vedea, situaţia nu este aşa de proastă.

Deosebirea orientărilor s-ar lăsa explicată, poate, pornind de la deosebirea exigenţelor puse în construcţia matematicii din diferite puncte de vedere. *Logicianul* (reprezentat în primul rând de Frege, mai târziu de Russell, într-o anumită privinţă şi de Brouwer) cere: „fiecare semn al limbii, aşadar şi simbolica matematică, trebuie să posede o semnificaţie precisă, determinabilă deschis". Acestuia i se opune *matematicianul* (reprezentat de Hilbert): „Nu vrem să fim obligaţi a da socoteală de semnificaţia semnelor matematice; ne revendicăm dreptul de a opera axiomatic în mod liber, adică să stabilim axiome şi prescripţii operatorii pentru un oarecare domeniu matematic, şi astfel să căutăm în mod formalist concluziile."

Aceste două exigenţe par incompatibile. În ele ni se prezintă opoziţia Logicism-Formalism. Dar opoziţia poate, cred, să fie depăşită. Calea spre aceasta ne-o indică cea de a treia revendicare, anume cea a *Fizicianului.* Acesta pretinde de la sistemul logico-matematic nu numai concordanţa în sine, ci şi aplicabilitate în domeniul ştiinţei empirice. Este de precizat, aşadar, însuşi sensul propriu acestui sistem: cum se pot trage concluzii, adică ce transformări de propoziţii sunt admisibile. Astfel vom preconiza, de exemplu, că sistemul logico-matematic ne permite să trecem de la propoziţiile: „Toţi oamenii sunt muritori" şi „Toţi grecii sunt oameni" la propoziţia „Toţi grecii sunt muritori". Şi în fapt ne este indicată posibilitatea acestei transformări în fiecare dintre sistemele logico-matematice cunoscute. Dar de la aceste sisteme vom pretinde să ne înlesnească, de exemplu, şi transformarea propoziţiei „în această cameră sunt numai persoanele Hans şi Peter" în propoziţia „în această cameră sunt două persoane". Căci altfel nu putem aplica aritmetica la empiric. Matematicianul nu are de fapt nevoie să se preocupe de această aplicare, bineînţeles în interiorul domeniului său. Dar în cadrele ştiinţei, în ansamblu, el trebuie, desigur, să preconizeze posibilitatea aplicării aritmeticii la propoziţiile de realitate; altfel nu s-ar putea face nicio fizică. Acum se pune întrebarea: Este satisfăcută această cerinţă de sistemul logicist şi de cel formalist? În cazul modalităţii Frege-Russell a definiţiei numărului se poate trage numita concluzie. În cazul introducerii axiomatice hilbertiene a numărului, acest lucru nu este sigur, căci forma exactă a sistemului de axiome încă nu există. În orice caz, prin introducerea de axiome determinate, acest sistem poate fi întregit în aşa fel încât să permită transformări de forma menţionată. Cred însă că opoziţia dintre logicism şi formalism poate fi depăşită într-un anumit fel, dacă sistemul celui din urmă îşi află întregirea necesară menţionată.

Să gândim construcţia sistemului logico-matematic luat mai întâi după metoda hilbertiană. Ca punct esenţial al acestei metode îmi pare bifurcarea în matematică formală (inclusiv a logicii) şi metamatematică conţinutistă. Matematica constă din formule de a căror semnificaţie nu se ţine seamă; metamatematica indică transformările admisibile şi cercetează sistemul formulelor deduse din formulele de bază. Această metodă a bifurcării are marele avantaj că îl dispensează pe matematician, în cadrul domeniului său, de pretenţiile supărătoare ale logicianului de a da socoteală de semnificaţia semnelor; latura de conţinut, în matematică, corespunde cerinţelor finalist-constructiviste.

Logicismul preconizează însă că nu numai metamatematica, ci matematica însăşi este semnificativă. În cazul modului de construcţie amintit, această cerinţă pare încălcată. Cred însă că ea poate totuşi să fie satisfăcută ulterior. Adică, dacă în sistemul matematic-logic sunt efectuate completări a căror necesitate am stabilit-o mai înainte, atunci o *analiză logică ulterioară* a construcţiei trebuie să ne pună în situaţia de a dovedi semnificaţia semnelor matematice introduse mai întâi pur formal. Aşa, de exemplu, analiza logică a acelei formule care permite transformarea propoziţiei Hans – Peter în două propoziţii, va conduce la rezultatul că semnul „2" are chiar acea semnificaţie pe care logicismul i-a adăugat-o. În acest fel, introducerea formalistă a numerelor naturale ar păstra o interpretare logicistă.

Construcţia formalistă va introduce restul tipurilor de numere după numerele naturale. Aceasta se va petrece în sistemul de axiome, care stabileşte relaţiile dintre numerele naturale şi fracţii, dintre acestea şi numerele reale, dintre acestea şi numerele complexe, dintre numerele naturale şi cele transfinite. Sarcina analizei logice ar fi atunci aceea de a urma această construcţie pas cu pas şi de a cerceta astfel semnificaţia tuturor semnelor matematice. Construcţia formalistă nu poate fi împiedicată de a indica reguli de operare pentru semnele matematice, adică prescripţii care determină întrebuinţarea acestor semne nu numai în interiorul matematicii, ci şi în ştiinţa empirică. Prin această indicare este stabilită implicit şi semnificaţia tuturor semnelor. Căci (aceasta a afirmat-o deja mai înainte domnul Waismann) semnificaţia unui concept constă în întrebuinţarea sa.

Mai exact, bănuiala mea constă în aceea că această analiză logică a sistemului formalist va avea următorul rezultat: dacă această bănuială se adevereşte, atunci, în ciuda metodei formaliste de construcţie, logicismul ar fi justificat, iar opoziţia dintre cele două orientări ar fi depăşită:

1. Pentru fiecare *semn matematic* se află una sau mai multe *semnificaţii;* şi acestea sunt chiar semnificaţii pur logice.
2. În cazul că sistemul axiomatic este necontradictoriu, atunci fiecare *formulă matematică* devine o *tautologie* (o propoziţie universal-valabilă), dacă în locul fiecărui semn matematic este pusă semnificaţia logică găsită pentru aceasta (respectiv, una oarecare dintre semnificaţiile diferite).
3. Dacă sistemul axiomatic este complet (în sensul lui Hilbert: niciuna dintre formulele nederivabile adăugată aici nu este contradictorie), atunci analiza semnificaţiei este univocă; fiecare semn primeşte o semnificaţie; cu aceasta construcţia formalistă s-ar transforma într-una logicistă.

Introducerea ideilor menţionate poate să fie cercetată numai dacă sistemul axiomatic logico-matematic hilbertian este complet. Dacă prezent aici este nu numai sistemul axiomatic, ci şi dovada de necontradicţie intenţionată pentru sistem sau pentru părţi determinate ale acestuia, atunci prin aceasta este facilitată considerabil tema analizei logice a semnificaţiei. Căci, după părerea mea, fiecare dovadă de necontradicţie conţine, deschis sau ascuns, indicarea unui model formal (Hilbert însuşi, într-un caz anumit, a dat o indicaţie în această direcţie, *Logica,* p. 65). În această modelare, aşa cum cred, ar deveni evidentă semnificaţia logică a semnelor formaliste.

Dacă am exprimat aici speranţa într-o unificare a orientărilor opuse, cu aceasta nu vreau să ascund cumva opoziţiile şi dificultăţile acum încă existente. Dimpotrivă: ar fi cel mai bine dacă fiecare orientare s-ar strădui, cu cât mai multă precizie posibilă, să-şi introducă ideile de bază. Cred că atunci aceste realizări vor conduce, în fine, la un rezultat comun.

von NEUMANN: Privitor la interpretarea dată de dumneavoastră necontradicţiei menţionez că mă îndoiesc că lucrurile ar sta aşa. Situaţia este următoarea: la Hilbert s-au introdus realmente simboluri fără sens (*sinnlose*). Dar introducerea acestora nu este (la Hilbert) un scop în sine. Experienţele binevenite care se fac cu numerele întregi pozitive nu îndreptăţesc vreun optimism pentru rezultate mai târzii. Dacă dovada de necontradicţie a lui Hilbert este reuşită, rămâne însă problematic dacă aceasta oferă o posibilitate de interpretare. Ca un sistem de axiome să poată fi necontradictoriu, este suficient ca să fie necontradictorie o mulţime-parte finită. De aceea, se încearcă să se dea o posibilitate de interpretare pentru mulţimile-parte finite ale sistemului. Oscilarea necontenită a acestor interpretări provizorii arată, fără multă vorbă, că se poate ajunge la una definitivă. Se poate de fapt ajunge la o dovadă de necontradicţie fără a găsi o interpretare pentru matematică. Aşadar, nu cred că dovada de necontradicţie e de ajuns. Aş dori să-l întreb pe dl. Hahn: în interpretarea sa, este refuzată axioma reductibilităţii?

HAHN: Da.

von NEUMANN: Atunci matematica clasică nu se poate fundamenta cu mijloace logice. Poate se reuşeşte ceva mai mult decât intuiţionismul, dar la matematica clasică tot nu se ajunge.

HAHN: De axioma reductibilităţii e nevoie numai pentru a reduce teoria ramificată a tipurilor la cea simplă. Teoria ramificată este necesară însă numai pentru clarificarea contradicţiilor care nu au caracter extensional. Deoarece matematica are caracter pur extensional, pentru fundamentarea ei este nevoie numai de teoria simplă a tipurilor, prin urmare, de nicio axiomă de reductibilitate.

CARNAP: Tentativa unei interpretări a sistemului formal axiomatic nu-mi pare fără perspectivă. Dacă pentru fiecare sistem parţial finit este posibilă o interpretare în aşa fel încât aceste interpretări să fie determinate printr-o lege generală, atunci prin această lege este dată în principiu şi o interpretare a sistemului total. Căci o interpretare trebuie să aibă şi formă disjunctivă („acest semn are în acest context această semnificaţie, în acela, acea semnificaţie") şi de aceea sa fie indicat şi funcţional.

Pentru fiecare semn matematic particular trebuie să existe în sistemul matematic reguli care înlesnesc a deduce din propoziţii reale, fără acest semn, altele care conţin acest semn. Aici putem acum să aplicăm teza lui Wittgenstein, după care sensul unui simbol se arată în întrebuinţarea sa, iar mai exact teza că fiecare propoziţie reală dedusă este o funcţie de adevăr a acelor propoziţii elementare din care ea a fost derivată. Dacă gândim ca stabilită schema combinatorie a „posibilităţilor de adevăr" a acelor propoziţii reale (*Realsätze*), care nu conţin semnul matematic la care se referă, atunci regula ne permite să deducem propoziţia reală, care conţine semnul matematic, din posibilităţi de adevăr sigure (acestea sunt şiruri ale schemei), şi nu din restul. Observăm atunci mulţimea acelor posibilităţi de adevăr în care este posibilă deducerea. Disjuncţia propoziţiilor acestei mulţimi, cu semnul matematic, oferă atunci semnificaţia propoziţiei, dar nu conţine însuşi semnul. Cu aceasta, îmi pare, s-ar găsi şi o interpretare a semnului matematic.

(Va urma)

Brâncuși - 60

Brâncuși în lumea românească

Sorin Lory BULIGA

Brancusi și atât, pentru o lume întreagă, Constantin Brâncuși pentru noi, românii, nu numai o dată nedrepți cu el, nepricepuți, neispirați. S-a ivit în Hobița Gorjului la 19 februarie 1876, a plecat la Paris să înnoiască arta lumii, a făcut asta sculptând zboruri-înțelesuri-idei-simboluri, a părăsit lumea la Paris, la 16 martie 1957. Acum șaizeci de ani adică, acum o mică eternitate – prilej să mai încercăm o dată și încă o dată să ne apropiem de el, de arta lui, să-l înțelegem, fiecare în felul lui. Și să-l simțim al nostru – dăruit omenirii întregi. Este rostul paginilor *Brâncuși - 60* pe care le inițiem aici, rostul apăsatelor diacritice cu care-i vom scrie numele... (Redacția)

Între 21 și 23 septembrie 2016, la Hobița, Peștișani și Târgu-Jiu s-au organizat mai multe evenimente culturale din cadrul proiectului „Omagiu lui Brâncuși", de către Fundația Convergențe Europene și Primăria Peștișani, cu sprijinul Centrului Național al Cinematografiei, având mai mulți parteneri, printre care și Primăria Municipiului Târgu-Jiu.

La Târgu-Jiu, în Sala Maură a Palatului Administrativ, a avut loc conferința cu titlul generic „În lumea lui Brâncuși", susținută de academician Răzvan Theodorescu și prof. univ. Cristian Robert Velescu, urmată de proiecția filmului documentar *Brâncuși* (1996) de Cornel Mihalache. Au participat oficialități locale, cadre universitare, profesori, scriitori, artiști, șefi de instituții, oameni de cultură, studenți și elevi.

Academicianul Răzvan Theodorescu a realizat o prezentare complexă și detaliată a contextului cultural românesc de la începutul secolului XX, în care s-a dezvoltat și a creat Brâncuși, atrăgând mai întâi atenția că, de fapt, abordarea sa este „Brâncuși în lumea românească", mai degrabă decât „În lumea lui Brâncuși". Reputatul istoric de artă consideră că în primul deceniu al secolului XX și până la începutul Primului Războiului Mondial erau conturate „două paliere" distincte ale culturii românești. Perioada respectivă este „epoca în care intelectualitatea românească modernă s-a structurat neunitar, cu gusturi divergente, cu orientări divergente și acest lucru [...] s-a resimțit și în felul în care Brâncuși a fost receptat". Îndepărtarea lui Brâncuși de profesorul său, Ioan Georgescu, primul sculptor român (pentru că „ceilalți erau niște străini"), ca și îndepărtarea de Gheorghe Lazăr (autorul sculpturii lui C.A. Rosetti), erau „însemnele că la 1907 Brâncuși era deja un om al unor morfologii care încolțiseră în mintea sa și erau altceva decât învățase el până atunci la Școala Națională de Arte".

La acea vreme, exista mai ales un „palier al unei intelectualități românești foarte bine așezată", despre care se vorbește mai rar, dar care trebuie totuși asociat lui Brâncuși. Și aceasta tocmai pentru că „acest prim palier intelectual" nu-l „va accepta totuși pe Brâncuși, sau îl va accepta cu greu". Doar puțini intelectuali – cum ar fi Alexandru Macedonski, Alexandru Bogdan-Pitești, membri ai familiilor Storck și Romașcu etc. – s-au interesat de Brâncuși și l-au înțeles. Și este „marea onoare a Gorjului că a avut-o pe Arethia Tătărescu, e drept, mai târziu, dar care pe aproape tot parcursul biografiei lui Brâncuși l-a înțeles" (academicianul evocă mărturisirile pe care i le făcea Sanda Tătărescu-Negropontes spre sfârșitul vieții, în legătură cu relația familiei sale, neobișnuit de deschisă, cu marele artist).

Ilustrul invitat afirmă, fără echivoc, că „marea majoritate a intelectualității românești de cea mai bună calitate, din epoca în care Brâncuși a început să lucreze aici și a plecat la Paris și a dat anul 1907 și s-a întors, nu l-a înțeles" și dă o explicație coerentă pentru acest fapt. Începutul de secol XX a fost cel al gândirii clujene și al lui Lucian Blaga, al unei perioade din timpul și de după Marele Război în care se vorbea de „specificul național" și de „sufletul național". Și totuși, în mod curios, Blaga, atât de modern în felul său, nu a avut puncte de convergență majoră cu Brâncuși. Nicolae Iorga (conducătorul revistei *Semănătorul* și teoreticianul curentului Semănătorist, care susținea valorile naționale tradiționale și folclorice și necesitatea culturalizării țărănimii) era și el foarte departe de lumea lui Brâncuși. Același lucru se poate spune despre Garabet Ibrăileanu și revista *Viața Românească*, „acest moment extrem de modern, în fond, pentru cultura noastră".

Tot atunci suntem în orizontul vizual nu numai al lui Hegel sau Romanelli, ci și al celor cinci arhitecți francezi care au creat „Micul Paris", în perioada 1905-1910, care erau ajutați de marii arhitecți Ion Mincu și Grigore Cerchez în ceea ce privește „stilul neoromânesc revenit la tradiții istorice și folclorice cu combinații de Art Nouveau, cu tradiție de secol XVIII sau cu tradiții de Ștefan cel Mare sau de Brâncoveanu", dar care nu au nici ei nimic de a face cu universul vizual al lui Brâncuși.

Era o lume în care publicul burghez și intelectual de bună calitate aplauda trilogia lui Barbu Ștefănescu Delavrancea și erau la modă povestirile istorice ale lui Mihail Sadoveanu. Cinematografia românească își începea și ea evoluția, în 1912, cu filmele istorice *Independența României* (1912) și *Cetatea Neamțului* (1914), care sunt mărturii de specific național, dar care nu aveau nimic de a face cu acel an 1907 al lui Brâncuși. Iar la acea vreme, un artist de talia lui Iser (care era de fapt românizat), afirma că „numai un român poate să picteze casele, copacii și florile lui Luchian". Toate acestea l-au făcut pe acad. Răzvan Theodorescu să contureze conceptul de „românitate" (și nu de „românism"), la care ține foarte mult, „forjat" în aceste prime două decenii, fundamentale pentru cultura românească din secolul XX.

Dar, continuă invitatul, „mai există ceva în această cultură românească: acei puțini colecționari, arhitecți, pictori și sculptori, lucruri pe care eu îi numesc «exportul românesc de noutate» (pentru că primul palier nu este nou, el este «neo», și-l găsim din Finlanda până-n Spania, îl găsim în lumea franceză, el nefiind așadar o noutate europeană; tot ce vorbim aici este o rupere cu canoanele tradiționale de tip românesc). Există la noi câțiva artiști, și de fapt personalități, care au fost legate direct sau indirect de Brâncuși, și care, după mine, explică și explozia din 1907." De pildă, se vorbește des despre Luchian tradiționalistul, dar nu despre Luchian simbolistul sau despre faptul că el a fost și autorul unor modeste panouri decorative de Art Nouveau. Luchian avea legături și cu grupul lui Bogdan-Pitești și cu Macedonski care avea o „imensă modernitate" și „capacitate de-a grupa glasurile" („poetul rondelurilor" nu era prea iubit de „această lume tradiționalistă, de mare altitudine", fiind oarecum „renegat din cauza acelei nenorocite epigrame la adresa lui Mihai Eminescu").

Se vorbește însă frecvent, de pildă, despre momentul Tristan Tzara (nașterea mișcării Dada la Cabaretul Voltaire din Zürich, în 1916), care reprezintă într-adevăr „un export românesc de modernitate europeană". Dar și acest subiect a fost ocolit multă vreme, într-un sens sau altul, deoarece, „cu excepția lui Cornel Mihăilescu, toți erau evrei; dar este un export de evreitate românească și de cultură românească, acest Cabaret Voltaire".

Puțini își mai amintesc faptul că la București Tristan Tzara, Ion Vinea (socotit un poet modern, la acea dată „a fi modern" însemnând a fi simbolist) și Marcel Iancu publicau împreună, în 1912, revista *Simbol,* una dintre puținele reviste europene simboliste (cu atitudine netă împotriva Semănătorismului). Marcel Iancu a fost de altfel și autorul unor lucrări de arhitectură în București (Casa Juster; 1929), știut fiind faptul că monumentele sale constituiau pe atunci noutăți europene (și astăzi, în piața Charles de Gaulle există o capodoperă a arhitecturii de avangardă ce-i aparține, care stă însă abandonată, aproape să se năruie).

Scriitorul român de avangardă Urmuz era și el renegat de societate, în epoca de care vorbim, și mai ales în ceea ce privește „paginile bizare ale sale, care sunt însă considerate în istoria literaturii europene ca precursoare ale formelor de literatură suprarealistă".

Brâncuși a realizat în perioada respectivă *Fântâna lui Haret* (1914), care era proiectul unui monument pentru Spiru Haret, gândit de el ca o „fântână arhaică și stilizată". Datorită abordării sale neconvenționale, el a fost respins de comanditar, ministrul V. Morțun, ceea ce l-a întristat: „Morțun mi-a refuzat fântâna arhaică. Am rămas cu ea pe brațe și cu turmentele intime sporite" (avea s-o păstreze în atelier sub numele de *Fântâna lui Narcis*).

Creatorul sculpturii moderne a fost respins însă cu maximă brutalitate mai târziu, în timpul regimului comunist, mai precis, la 28 februarie 1951, când Secțiunea de Știința Limbii, Literatură și Arte a Academiei Republicii Populare Române a fost solicitată să se exprime asupra valorii operei lui Constantin Brâncuși. Președintele ei era marele scriitor Mihail Sadoveanu, dar care „avea să încheie lucrările într-un chip lamentabil în ceea ce-l privește pe Brâncuși", la unison cu „alți mari oameni de cultură, academicieni ai aceleiași secții, inclusiv George Oprescu" (n.n., profesorul de mai târziu al acad. Răzvan Theodorescu). Nu trebuie însă uitat că Mihail Sadoveanu „se așezase în prima zonă a culturii noastre tradiționaliste" și probabil din această cauză „nu-l iubea sau nu avea aderență la Brâncuși". A existat atunci o singură voce care l-a apărat timid pe Brâncuși, aparținând sculptorului Ion Jalea, care a încercat să arate că acesta în artă „a însemnat ceva" (deși este o istorie mai puțin cunoscută, se știe totuși că, din acest motiv, Ion Jalea „a fost chemat la ordine" și după o săptămână a trebuit să facă un nou referat în care să vorbească în mod obligatoriu și despre sculptura sovietică).

Ca un gest de mare noblețe (dar necesar), după mai mult de o jumătate de secol, acad. Răzvan Theodorescu, exact din poziția sa de președinte al Secției de Arte, Arhitectură și Audiovizual a Academiei Române, a ținut să ceară scuze publicului românesc pentru ceea ce marii săi precursori au făcut atunci. Dar, „din motive diferite, pe care le înțelegem, s-a evitat să se vorbească despre aceste lucruri și după anul 1990".

Din discuția pe care academicianul a avut-o cu ani în urmă, la Paris, cu eminenta cercetătoare Doina Lemny de la Centrul „Georges Pompidou", se pare că este „sigur că cererea din 1952 a lui Brâncuși de-a avea cetățenie franceză este ecoul mizerabilei ședințe din februarie 1951, despre care el aflase".

Așadar, conchide academicianul, „Brâncuși a început prin a fi respins, de ministrul Morzun, și a terminat prin a fi de asemenea respins, de Academia Română. Prima oară pentru că nu corespundea unui orizont extrem de respectabil al culturii noastre, care era cel al specificului național – el fiind însă mai specific decât foarte mulți – și a doua oară din motivele pe care le bănuim cu toții. Am vrut să vă vorbesc despre aceste lucruri, pentru că este limpede că societatea românească a rămas datoare lui Brâncuși." Ca un motiv în plus, „chiar recentul limpede prevăzut eșec al neoproletarei campanii «Brâncuși este al meu» dovedește faptul că la nivelul intelectualității și al oficialităților, Brâncuși nu este întotdeauna prizat" (deși, „ceea ce a făcut Arethia Tătărescu în Gorj, cu multă vreme în urmă, este demn de salutat").

În încheiere, domnul Răzvan Theodorescu a ținut să adauge că „orice acțiune temperată și bazată pe adevăr în sublinierea unicității lui Brâncuși" (ca de altfel și a lui Urmuz, a lui Enescu și a altora) ne poate face să reflectăm asupra faptului că „noi avem un specific național" și că, în același timp, avem și „un profund specific european".

Curgerea, între izvor și vărsare

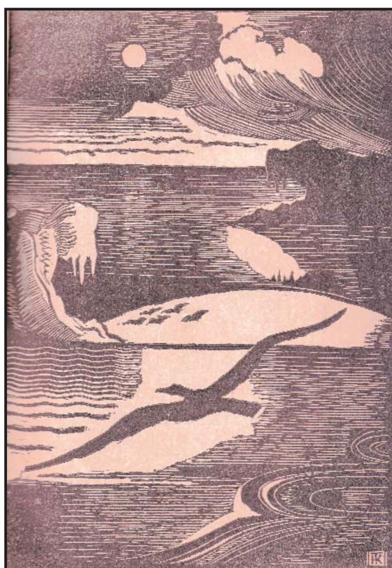
Mihai SPORIȘ

În gândul popular, acel gând care păstrează naturalitatea, trăirea omenească este ca o curgere de apă. *Timpul fluviu,* în definirea lui Lucian Blaga, este desfășurarea unui *plan cosmic*, ca o noimă, scrisă în pravila *Marelui Anonim*, pe care omul simplu, în respectul celor scrise, o respectă cu credință. Destinul omenesc, ca un fel de soartă, adică ceva stabilit apriori prin aruncarea sorților, ca niște rune bătrâne, stă în mâna ursitoarelor. Trei hotărăsc asupra firului tors din marele caier, desfășurat prin labirintul spațio-temporal și curmat la un anume hotar. Trăirea firului acesta, anunțat la naștere, este viața omului, ca fire, firesc rânduită de noima, asumată normă. Drumul omului, trasat de ața ghemului personal, este între două repere, ca doi stâlpi, după constatarea lui Ernest Bernea: *…stâlpii lumii reale, concrete, sunt facerea lumii și judecata de apoi. Între aceste porți eterne timpul este curgere, este rostogolire, fenomen greu de surprins și explicat.* Începutul și sfârșitul se topesc în Dumnezeu, acel loc anonim vorbindu-ne, precum lui Mircea Eliade, de *eterna reîntoarcere*. De timpul ciclic, în care odată ajuns la vărsare, râul se întoarce prin norii de lână ai cerului, la izvor. Topirea și nașterea din infinit pot fi înțelese exclusiv prin simbol, susține E. Bernea, pentru că *țăranul român nu are nici ideea, nici sentimentul infinitului.*

Țăranul român operează cu simbolurile limbii sale, cuvintele, și cu toate semnele care le compun. O face prin limbajul dobândit firesc la naștere, prin incluziunea lui socială și jocul naiv al copilăriei sale inocente. La ieșirea lui, copăcel, pe ulița satului, el știe deja să curgă în limba sa maternă, înainte de studiul gramaticii. Limba sa, însă, are acumulată în ea toată comoara, *cuvente den bătrâni,* cu înțelesurile uitate, dar făcându-și anonim rosturile.

Încercăm aici să ne minunăm de câteva cuvinte care își repetă semnele și ne induc ideea unei anumite văluriri a curgerii. Observăm că acestea sugerează simțurilor o anumită muzică a verbului lor. Bunăoară, în succesiunea: *vâlvătaie, fâlfâit, bâlbâit, gâlgâit, pâlpâit,* semnele cuvintelor induc ideea intermitenței, a ceva sacadat, ca niște repetiții, vecine unor onomatopee. Parcă avem o ilustrare a respirației naturii, aceea a unui timp cu *acumulări, repetate la nesfârșit,* acel timp definit de Heidegger, evident o trăire românească în direct, cât ține acțiunea (*live!*, după spusa englezului). Cuvintele alese de noi au propria lor poveste. Vâlva este continuă cât focul are combustie, cât memoria ține faima vie, cât ținerea de minte este împrospătată, periodic, prin ritualul pomenirilor. Fâlfâie steagul, flacăra, aripile, cât timp te afli în aerul pe care vâslești, iar el se stârnește vânt. Pâlpâi, când combustibilul este pe terminate în aerul și el împuținat. Bâlbâiala, ca și bâjbâiala sunt încercări repetate de-a găsi sensul a ceva, ori de-a-l rosti și te poticnești într-o nesfârșire a căutării. Gâlgâitul, este efectul sonor al intersecției a două sensuri de curgere. Într-o lume a stihiilor, în vasul din care cade vertical (așa știe legea gravitației să lucreze!) nisipul, apa, uneori chiar ceara topită, printr-un urdiniș ca un gâtlej, se ridică cele ușoare: aerul parfumat, fumul colorat și el cu amprenta în miros a materiei solide consumate, ori poate doar aburii, în ascensiunea lor în nori.

Simbolic, se poate încifra repetiția aceasta legată de timpul continuu, ca un fluviu, acela al naturalității, conceptualizată de Mircea Eliade, pentru a releva ciclicitatea rânduită în lumea de dincoace, prin elementele diadei, cu sus și jos, cu cald și rece etc. (vară-iarnă, anotimpurile, cu reperele anuale ale calendarului popular). Clepsidra, cu sus și jos, responsabilă de măsura riguroasă a duratei, prin permanenta sa întoarcere pe dos, poate fi un simbol de referință, prin asocierea semnificației, lucrării ei. Poate fi un element de temelie. Puse într-un șir vertical, nesfârșit, clepsidrele pot da înțelesul dublei curgeri, a ciclicității și a permanentei legături dintre sus și jos, ca două lumi în dialog.

Coloana din clepsidre este o succesiune, în care sensurile se țin cu lucrarea de-a împreună a tuturor. Clepsidra, element singular, acumulare de viață așezată, ca un scaun în vremea lui, este timp personal, marcat strict, cât o ședere omenească în marea și nesfârșita curgere. După ce persoana și-a consumat zestrea de soare, nisipul îngheață stană de piatră și își oprește curgerea prin gura vorbitoare, devenind tăcere. Viața de dincolo începe prin depunerea pe masa, devenită catafalc, prin ducerea, spre a fi pus în stiva până la cer a celorlalte stane de piatră, mai grăbite în eroismul lor, să cucerească cerul. Drumul, ca o întoarcere la izvor, pe calea sacră, este ritualul din credința de demult că după judecată avem parte de raiul meritat.

Privind geometria clepsidrei (ce regină a științelor, geometria, pentru antici!) vom observa obiectul, simplificându-i forma, ca pe o întâlnire, într-un punct comun a două triunghiuri cu laturile în prelungire. *Punctul* de legătură pare un urdiniș, prin care cele ușoare, uneori în flăcări, suie, alungite siluete de sfinți, ca în tablourile lui El Greco, la scaunul cel mai de sus al lui Dumnezeu Tatăl, și El, cu capul într-un triunghi. Acolo, în camera de sus, toate ard, devin vâlve, flamuri fâlfâitoare, apoi, după ultima gâlgâire a combustibilului, începe pâlpâirea și ultima respirație, care desparte cele grele ca pământul, scrumul, cenușa, ceara prelinsă, de gândul, ca o suflare dedată zborului, dincolo, departe, în nesfârșirea cerului. Două triunghiuri, cu un singur *punct* comun, vorbesc de descompunere și de cele două sensuri simultane: spre cer și spre rădăcină. Într-o privire spațială, cele două semisfere cu atingerea într-un punct, vorbesc despre același lucru. Când cele două triunghiuri se unesc pe una dintre baze, ele generează *rombul.* Aici găsim comuniunea principiilor opuse. Tatăl și mama, pământul și cerul devin una. În tabloul lui El Greco *Înviere* (se află la Muzeul Prado), Iisus, ridicându-se din mormânt, are capul într-un romb. Triunghiul cu vârful în sus îl știm din icoanele cu Tatăl Ceresc, cel cu vârful în jos este esența pământeană a mamei. Cele două nu se vor fi separat, suntem înainte de înălțare. Într-o altă reprezentare simbolică, comuniunea este cercul (spațial sfera) care pune împreună, față în față, jumătățile, ca simbolul sărutului, din compozițiile lui Brâncuși.

Punctul care începe să contopească jumătățile, aflate față în față, îl putem numi sărut. Cineva îl numea *sufletul în două trupuri.* Este locul în care cele două sensuri sunt obligate să se unească, gură la gură, pentru ca răsuflarea să capete unicitate. Atunci, poarta, încă virgină, se lasă desferecată și simțirea devine întreagă. Pe întreaga latură a triunghiului, trupuri unite respiră sincron viața rombului, cu o singură cruce interioară, intersecție a diagonalelor, a imanenței cu transcendența. După sărutul care împlinește, *unul* se ușurează și trage în sus, *una* devine grea și se așază.

Ochiul, poartă deschisă spre cele două jumătăți, ca două semisfere, ori ca două triunghiuri unite, dar cu vârfurile în direcții opuse, vorbește de momentul unic, androgin, când florile și-au deschis corolele și bondarii cei harnici zumzăiau, promisiunea rodului. *Una* devin jumătățile în cercul de-o clipă, *unul* singur este spiritul lor. Apoi, fiecare triunghi, cu vârful în sus, caută un nou punct adăugat, din rodul ciclului următor, tocmai ursit. După întâlnirea de taină, rămâne doar amintirea momentului și punctul, ca un nou izvor de romb, crescător din cele patru stihii (patru laturi are rombul!) și în legitatea cuprinsă în crucea diagonalelor, răspunzătoare de cele lumești și de cele sfinte. *Punctul,* ca intersecția unui X, are cele două lumi cu sine, în cele două deschideri, spre cer și spre pământ. Între ele, exact în urdinișul dintre ele, se ivește crescător noul romb, până la atingerea sorocului cu judecata, când se adaugă lucru împlinit, în coloana fără de sfârșit. În punctul de intersecție se naște o nouă lume, în sine, o nouă persoană, cu semnele duratei distincte, din marea trecere, a timpului fluviu, dând socoteală de ce a fost (judecată de apoi!) și anticipând ce va să vină.

Pe *Coloana fără sfârșit,* ca o legătură între pământul atotcuprinzător și cerul nemărginit, cele două sensuri, simultane, pogorârea și înălțarea, sunt date văzului nostru, de modul în care o privim. Dacă vom individualiza succesiunea de romboedre, acestea ne sugerează ascensiunea, până ne topim în invizibil. Când vom privi înșiruirea de clepsidre, privirea va urmări nisipul, troienind neîncăpător pământul. Coloana are vârful în cer și rădăcina în pământ. Noi, pomi ai naturii, ne luăm sevele de la mame și lumina de la tatăl soare.

Lacrima Anei

Paul Sân-Petru (pseudonim al lui Paul Cioriciu) s-a născut la 18 martie 1936 la Galați, unde a urmat și liceul. În 1967 absolvă Facultatea de Medicină, la București. Profesează în mai multe locuri din țară. Debutează în *Luceafărul*, în 1962, iar editorial în 1969, cu volumul *Urme*. A colaborat la *Cronica, România Literară, Ateneu, Convorbiri literare, Ramuri, Astra, Tribuna* etc. A scris poezie, proză, comentarii critice, muzică, a făcut sculptură. Membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Volume de poezie publicate: *Urme* (1969), *Poeme* (1975), *Pământ de bun venit* (1976), *Cumpăna soarelui* (1981), *Anotimp* (1985), *Poeme regale* (1999), *Poeme creștine* (1999), *Sacra Coralia* (2002), *Poeme antisatanice* (2002), *Mersul pe fulger* (2003) ș.a.

Poemul alăturat este reluat din *Anotimp*, Editura Junimea, Iași, 1985.

Întru bucuria zidarului

Munții oricând
au câte-o piatră de ducă
apele-n sârg
care de care-o apucă;
ochi de zidar,
umblă și vezi dacă ai ce
pune în zid
vamă a pietrelor laice!

Văi de s-ajung
lungi prăvăliri le îngroașă
mușchii pe culmi
piept zdrențuit de cămașă
munții își au
pietre destule de ducă
apele-n sârg
care de care le-apucă.

Iată-am găsit
fiica de stâncă aleasă
binevenind
Ană zidită se lasă;
rudele ei
cum în visare s-aruncă
zidul le-a strâns
toate-n aceeași poruncă.
Munte, mai dă-mi
pietre din pragul de ducă!

Seniori ai culturii

Ileana Mălăncioiu

Ileana Mălăncioiu s-a născut la 23 ianuarie 1940, în localitatea Godeni, judeţul Argeş. A absolvit Liceul de Fete din Câmpulung Muscel (1957) şi Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1968). În 1975 şi-a susţinut teza *Vina tragică (Tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka)*, devenind doctor în filosofie. A fost redactor la TVR şi la *Viaţa românească*. Este autoarea volumelor de poezie: *Pasărea tăiată* (1967); *Către Ieronim* (1970); *Inima reginei* (1971); *Crini pentru domnişoara mireasă* (1973); *Ardere de tot* (1976); *Peste zona interzisă* (1979); *Sora mea de dincolo* (1980); *Linia vieţii* (1982); *Peste zona interzisă/ À travers la zone interdite* (1984); *Urcarea muntelui* (1985; ed. II, 1992); *Peste zona interzisă/Across the Forbidden Zone* (1985); *Ardere de tot* (1992); *Skärseldsberget* (1995, Suedia); *After the Raising of Lazarus* (2005, Irlanda); *Legend of the Walled-up Wife* (2012, S.U.A.). Dintre cărţile de publicistică şi eseuri menţionăm: *Călătorie spre mine însămi* (1987); *Crimă şi moralitate* (1993); *Cronica melancoliei* (1998); *A vorbi într-un pustiu* (2002); *Exerciţii de supravieţuire* (2010). A fost distinsă cu Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (1973), Premiul Naţional „Eminescu" (1995), Premiul Uniunii Scriitorilor pentru „Opera Omnia" (2003) şi Marele Premiu „Prometheus" (2009). În 2000 i-a fost conferit Ordinul Naţional „Steaua României", în gradul de Comandor.

Este membru corespondent al Academiei Române din 28 martie 2013.

(După Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicţionar 1866-2016,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2016)

Ileana Mălăncioiu este o poetă inconfundabilă, nesupusă modelor sau variaţiilor de umoare a cenzurii, una dintre cele mai puternice personalităţi din întreaga literatură română. (Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române,* Paralela 45, Piteşti, pag. 1069)

Poezia din roca tragicului

Magda GRIGORE

Pentru istoria literaturii române, Ileana Mălăncioiu reprezintă un model unic, perfect pentru o poezie a cunoaşterii în care detaliile lirice, aparent *calme*, instigă la dezlegarea universului gândirii sale singulare şi la descifrarea unei mitologii personale. Ea a căutat ca nimeni altcineva, cu o măsură proprie şi cu instrumente inimitabile, în sensul cuvintelor, a adus la suprafaţă nuanţele lor subtile, recognoscibile, proprii *sufletului comun* şi, mai ales, proprii mentalului colectiv românesc – lucru insuficient subliniat de către critica literară. A lucrat *în cuvinte,* le-a preschimbat şi le-a transformat în alchimii neaşteptate, a aprins noi sensuri în semantica lor obişnuită. Cuvintele devin docile şi abile în lirică, urmăresc îndeaproape intenţia poetei, deschid viziuni, culisează între expresionism şi impresionism, *căpătând prezenţă de sine abia în poezie,* ca în hermeneutica lui Gadamer.

Scriitoarea impresionează în egală măsură prin operă şi biografie, este unul dintre cazurile fericite (şi rare) în care omul şi opera vorbesc aceeaşi limbă, transmit şi apără aceleaşi valori, se susţin, nu se atacă şi nu se opun. Cărţile sale demontează mecanismele vieţii, prospectează limitele lumii, caută *ieşirea din labirintul ontologiei,* dezleagă cifrul sufletesc. Este o poezie sobră, cu o linie tăioasă, precisă, trasată energic în roca tragicului existenţial. Nu este de mirare că poeta, formată din studenţie în profil filosofic, a simţit necesar să-şi orienteze inclusiv cercetarea de maturitate spre *Vina tragică* şi a obţinut doctoratul scriind despre tragicii greci şi despre reverberaţiile tragicului în marea literatură universală – Shakespeare, Dostoievski şi Kafka. Teza şi filosofia, în general, i-au înlesnit trecerea spre eseistica de bună calitate, iarăşi din nevoia de explicitare a lucrurilor *care nu apar la prima vedere* şi din nevoia de apărare a celor mai sensibile zone sufleteşti în care pulsează flash-uri din orizontul de aşteptare sublimat al autoarei şi unde transpare gradul de performanţă al gimnasticii minţii. Raportat la poetică, ea este legată de universul structural fundamental, în care tragicul este receptat ca parte intrinsecă a ontologiei. Oriunde ancorează tematic, poezia scoate la suprafaţă *spuma tragicului*, un tragic asumat şi în mod paradoxal *necesar, (in)conştient,* reconvertit (în psihologia profunzimilor) în instinct de supravieţuire, pecetluind parcă teoria lui Jean-Marie Domenach, care lansa ideea că *o societate fără tragic se intoxică.*

De la debut până la ultima antologie publicată de Ileana Mălăncioiu (*Urcarea muntelui,* Editura Corint, Bucureşti, 2007, reeditare), poezia se dovedeşte un drum fără întoarcere către *început(uri).* Începutul fiind sâmburele divin, lava primordială din care am ieşit cu toţii, *marele* lui Lucian Blaga, armonia ideală, liniştea absolută a universului. Poezia *adulmecă miracolul,* după cum remarcă Al. Paleologu: „Iminenţa lui e resimţită nu fără spaimă, dar o spaimă dinainte asumată, nădăjduind nu se ştie prea bine ce, dar ceva irevocabil despre care poeta presimte că-i va răvăşi fiinţa, de care e irezistibil atrasă, ca de singurul lucru cu adevărat vrednic de a fi încercat". Viaţa apare *desacralizată* din această perspectivă, ea derutează şi provoacă angoasă prin libertatea individuală şi implicit prin laicizarea intrinsecă, prin îndepărtarea ei de *adevăr.* Poezia *se încarcă* de toată această tensiune existenţială, de zbatere şi nevoie de echilibru, luptă cu fatalitatea oarbă pe care Sofocle (considerat cel mai tragic dintre grecii de referinţă) o plasează ca fiind exterioară destinului, dar care se adânceşte de fapt în abisurile iraţionale ale sufletului uman. De aceea devin omniprezente în cărţile poetei revelaţia durerii, suferinţa inevitabilă, culpa ancestrală – toate venite din condiţia tragică a existenţei. Viaţa este însă văzută ca un *act de gândire* (firesc *în linia vieţii*), care este până la un punct (critic) condiţionat de voinţă. Fiinţa profundă are la Ileana Mălăncioiu o *responsabilitate individuală,* e necesar să o asume, iar imperfecţiunile *trecerii* trebuie *înşirate în conştiinţă,* numărate lucid şi răbdător ca nişte mătănii. S-a vorbit pe bună dreptate despre *creştinismul cosmic* al poeticii sale, dar iarăşi insuficient explicitat, fiind prea puţin înţeles că este vorba despre un creştinism asumat, simţit şi trăit în structurile adânci, ancestrale, care nu împiedică totuşi gândul raţional-extrem să taie realitatea *ca un laser* şi să o supună disecţiei detaşate, critice, *culisând fără erezie spre consubstanţialitatea laică* a vieţii şi a omului. Reperele, temelia, pilonii de rezistenţă rămân de o moralitate *activă*, intactă în toată opera. Poeta nu neagă nicăieri supremaţia divină, dar nu ezită să se instaleze arghezian în ipostaza *întrebării* şi a *nedumeririi* atunci când Dumnezeu devine el însuşi *agentul tragic,* limita inaccesibilă sau justiţia care nu se face prezentă: „ci iarăşi m-apropii şi-aştept/ şi nimeni nu vine-napoi/ se vede hotarul şi-aş vrea/ să-l trecem măcar câte doi// [...] de-am trece măcar câte doi/ legaţi între noi cât de cât/ să nu fim chiar singuri de tot/ să nu ni se facă urât" (*de-am trece*). Regăsim în multe poeme această zonă de aşteptare a dreptăţii imanente în care eul liric zăboveşte insistent, dar la a cărei *pronunţare* nu asistă totuşi. Este un alt nivel al fondului tragic al versurilor, care potenţează imaginarul poetic cu arsenalul lui de procedee şi reprezentări unice. Realitatea reverberează aşadar în imaginar, lumea se mută într-o existenţă paralelă, ceea ce este concret, palpabil, în tabloul poemului se mută în registrul abstract, compozit, într-o supra-realitate din care nu lipsesc nici fulguraţiile (textuale) suprarealiste.

Pe un astfel de drum se înscrisese poeta încă din 1967, de la debut, de la *ieşirea (crudă) din inocenţă,* când, aşa cum observă Eugen Negrici, *era evidentă posibilitatea poetei de a da realului palpabil reflexe de irealitate:* „M-au ascuns bătrânii, după obicei,/ Să nu uit de frica păsării tăiate,/ Şi ascult prin uşa încuiată/ Cum se tăvăleşte şi se zbate.// Strâmb zăvorul şubrezit de vreme,/ Ca să uit ce-am auzit, să scap,/ De această zbatere în care/ Trupul mai aleargă după cap.// Şi tresar când ochii, împietrind de groază,/ I se-ntorc pe dos ca să albească/ Şi părând că-s boabe de porumb/ Alte păsări vin să-i ciugulească.// Iau c-o mână capul, cu cealaltă restul,/ Şi le schimb când mi se pare greu,/ Până nu sunt moarte, să mai stea legate/ Cel puţin aşa, prin trupul meu.// Însă capul moare mai devreme,/ Ca şi cum n-a fost tăiată bine,/ Şi să nu se zbată trupul singur/ Stau să treacă moartea-n el prin mine" (*Pasărea tăiată*). La 27 de ani, Ileana Mălăncioiu deschidea fără echivoc drumul destinului său poetic, cu o asprime a observaţiei şi cu o *gravitate organică*, ceea ce în lumea literară a produs imediat revelaţia talentului şi siguranţa faptului că posesoarea acestuia *va urca muntele* istoriei literare româneşti cu uşurinţă. Începând din acel moment, circularea şi recircularea tragicului în opera sa poetică a fost o evidenţă, poemul a devenit, aşa cum spune un termen sugestiv, *tragiograf,* sondând perpetuu *vina de a exista,* conflictul tragic din subsidiarul vieţii, dimensiunea divină a fiinţei (*trecutul vinovat* şi *urmaşul nevinovat*), nivelul hybris-ului (păcatului), vremelnicia din lucruri şi din om, precaritatea şi şubrezirea *în-trupării.* Indiferent de *seninătatea lui aparentă,* poemul a strălucit (doar) în/prin suferinţă, s-a bucurat şi a triumfat în durere, pentru că ea este starea ultimativă a omului, din ea este făcută *scara,* spirala existenţei, pe ea urci şi aluneci zilnic, clădeşti şi surpi permanent – *mănăstiresc,* câştigi şi pierzi în acelaşi timp: „ci iarăşi sufletul desprins de trup/ acea adiere nespus de uşoară pe care/ uneori în nopţile foarte lungi/ începem s-o vedem cum apare// ca prima jumătate a unui guştere/ care speră că îi va creşte iarăşi cândva/ coada în care încă mai simte când şi când/ o lovitură de pe când era// o ce trist trebuie să fie atunci când te doare/ chiar partea pe care nu o mai ai şi când/ rănile-adânci care se simt în ea/ pot să se vindece numai în gând// şi totuşi cât aş vrea să văd o dată un suflet/ să-l ţin în palmă ca pe o pasăre şi să zic/ e sufletul omului acela care sta lângă noi sub soare/ şi din care mă temeam că n-a mai rămas nimic" (*şi totuşi cât aş vrea*).

→

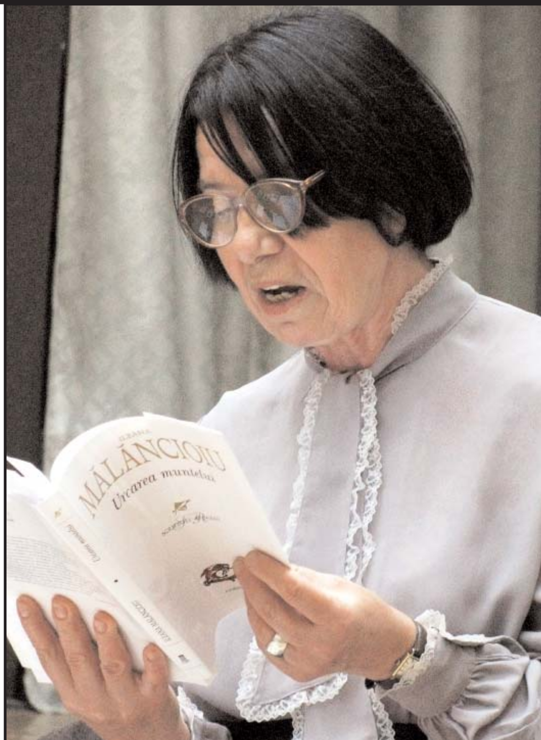
Seniori ai culturii

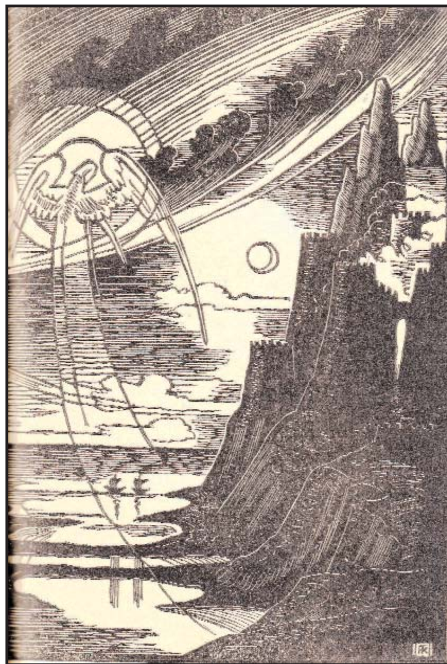
Existenţa receptată de poetă devine un *intermond* între conştiinţă şi limită/limite, un spaţiu de visare şi vis în care omul fragil ca un fluture abia (îşi) zăreşte drumul: „Luasem forma unui fluture,/ zburam peste grădina fermecată,/ ajunsesem din greşeală în faţa mâncătorului de fluturi/ şi mă rugam înainte de a fi mâncată.// Aripile mi se colorau din ce în ce mai frumos,/ abia se zărea de sub ele/ trupul curat care avea să fie/ împins între măsele" (*Luasem forma unui fluture*). Viaţa şi moartea coexistă, curajul şi frica se întrepătrund, îndrăzneala şi aşteptarea se potenţează reciproc. Suferinţa devine însă *funcţională,* fertilă, (con)duce la conştiinţa de sine, la conştientizare şi asumare: loc, timp, mediu, credinţă, tabuuri, misiune umană etc.

Abisul tragicului s-a adâncit cu fiecare nou volum, s-a prelungit ca o rană deschisă din care a curs poemul, ca o nelinişte *sângerândă* a vieţii văzute cu o defensivă a lucidităţii, ca o etapă/ o cumpănă *de trecut.* O încercare plurivalentă care are puterea de a arunca fiinţa în abis sau de o salva de el. Totodată, volumele aduc şi un crescendo al încrederii în *sunetul dintâi,* în credinţa care cheamă sufletul domol şi liniştitor ca un cântec de leagăn. Poeta interferează de multe ori cu poezia eminesciană (*Mai am un singur dor...*) şi cu filosofia/poezia lui Blaga (*Vine cândva şi odihna,/ Ce ispăşire va fi...*): „Încă un ceas şi aş fi văzut iarăşi/ cum soarele aleargă, pe deasupra norilor/ şi cum la marginea lor pâlpâie/ ca la ivirea zorilor/ unei alte vieţi. Încă un ceas/ şi aş fi privit din nou valea îngustă în care stam/ şi aş fi numărat brazii proiectaţi în zare,/ şi păsările sub care visam/ şi furnicile care umblau pe mine/ ca pe un drum al lor obositor şi trist./ Încă un ceas şi le-aş fi simţit muşcătura/ şi m-aş fi bucurat că exist/ şi m-aş fi bucurat că sunt altceva/ decât tăcerea aceasta hohotitoare./ Încă un ceas şi norul acela negru/ s-ar fi mutat de pe soare" (*Încă un ceas*).

În lanţul poemelor autoarea reiterează tematicile predilecte, iar dinamica secvenţelor lirice alternează realismul frust cu onirismul, macabrul cu picturalul, Erosul cu Thanatosul, smerenia cu răzvrătirea subtilă. Un *Creon* şi o *Antigona* se ascund parcă simbolic, simultan, în fiinţa poetică la Ileana Mălăncioiu, disputa lor devine opoziţia concretă a lumii, ethosul vieţii şi finalitatea ei incertă – poezia scoasă din roca tragicului. Accentul cade mereu pe raportul de forţe dintre om şi destin, pe disputa dintre organic şi anorganic, pe pulsiunile *dublului contradictoriu* – sământa divină din om şi elementul subteran, tenebros, cu rădăcini în inconştientul insondabil.

Figurile din imaginarul poetic sunt şi ele relevante. Aduse de autoare în sprijinul ideii de destin asumat vin pe rând: Ieronim, Aurelian (din *Către Ieronim,* 1970), Ierodesa, Natanael (din *Inima Reginei,* 1971), păpuşile de gresie, zeiţele de piatră, fermecătoarea, meştera, domnişoara mireasă (din *Crini pentru domnişoara mireasă,* 1973), Salomeea (*Ardere de tot,* 1976), echipajul lui Ahab, Cenuşăreasa, Daniel, Ofelia (din *Peste zona interzisă,* 1979), sora împărăteasă (din *Sora mea de dincolo,* 1980), Dalila şi Samson, Ana lui Manole, David (din *Linia vieţii,* 1982), Antigona şi Cordelia cea alungată (din *Urcarea muntelui,* 1985, 1992), Abel, Lazăr, Sfântul Gheorghe, Adam şi Eva (din *După învierea lui Lazăr,* 1989–2005) – *personajele lirice* devin o metodă de cunoaştere şi implicit de mediere între identitate şi alteritate. Destinele au în cele din urmă un numitor comun, acelaşi *sâmbure tragic* din care porneşte şi în care se întoarce firul vieţii. Se distinge astfel o poezie solemnă, de o caldă simplitate lingvistică, în care metafora este puternică, arborescentă, care demonstrează un simţ acut al observaţiei şi o precizie rară a culegerii/alegerii detaliului semnificativ al contextului poetic. Ea îşi conduce toţi afluenţii motivaţionali ai liricii spre un spaţiu pur al sensibilităţii, îi adună împreună într-un golf sufletesc (un loc al universalităţii sufletului omenesc), din care poeta lansează mesaje umane şi profund *umanizante* către cititorii săi.

Izvoarele laice şi religioase alimentează aşadar în egală măsură gândirea poetică, fondul mitologic este omniprezent în paradigma textuală, iar folclorul românesc se află permanent inclus în *lada de zestre* a poeticului. Poemul are de multe ori o schiţă epică (sumară), care devine pretextul ideal pentru culoare lirică şi metaforă – liniile de forţă ale poemului sunt apoi simţurile, atitudinile, gesturile, senzaţiile, credinţele. Un lirism pluridimensional care poate fi interpretat în mai multe moduri, poate/trebuie dezlegat din mai multe lacăte. Dincolo de studiul firesc-poetic, se poate desfăşura cu succes studiul de nuanţă: real-mitic, psihologic/psihanalitic, filosofic, religios, panteist-vitalist, oniric, tradiţional-folcloric, socio-rural, antropologic – fiecare mod de receptare putând să pretindă şi să ofere cercetări distincte, provocatoare, toate suficient de îndreptăţite. O abordare obligatorie pentru istoria literară ar fi cea de atitudine, scriitoarea fiind în anii '80, cei mai critici ani ai ideologiei socialiste, o disidentă reală, mărturie avem oricând celebrele poeme publicate de ea în *Tribuna* (ar fi păcat să credem că disidenţa poeziei româneşti se opreşte la Mircea Dinescu sau la Ana Blandiana). Enigmatică şi meditativă, capabilă de reverii lirice acaparatoare şi dublată permanent de o instanţă *rece* a gândirii, poezia scrisă de Ileana Mălăncioiu incită şi necesită mereu (re)descoperire. Pe de-o parte, pentru cunoaşterea forţei creative şi în acelaşi timp particulare care o generează şi, pe de altă parte, pentru revelaţia inspiraţiei care o susţine. Filonul tragic al poeticii serveşte în final efectului de catharsis al fiinţei, purificării sufletului (aşa cum definea Aristotel categoria estetică în sine). Tot spectacolul existenţei, în esenţă tragic, serveşte la conştientizarea necesităţii sufletului de a ieşi din contingent şi la consimţirea îndreptării lui, orientării lui drepte spre divin. Strigătul omului, în viziunea poetei, străbate dureros destinul, încărcat inclusiv de adâncurile istoriei, iar poemul (amintind parcă strigătul similar al lui Blaga: *Daţi-mi un trup voi munţilor...*), poartă în el un *tragic embrionar.* Încărcat de vină (venită ireparabil din geneză) şi de păcat, voluntar şi involuntar (alegere şi judecată greşită, exces, întâmplare neiertătoare), sufletul trebuie să-şi întoarcă rădăcinile în cer şi trebuie să facă acest lucru cu voluptate eminesciană – *dureros de dulce* (*Pân-în fund băui voluptatea morţii/ Neîndurătoare*).

Urcarea muntelui s-a întâmplat benefic pentru Ileana Mălăncioiu, pentru că pe munte s-a petrecut şi se petrece, simbolic şi etern, detaliul semnificativ necesar răbdării omului – *predica de pe munte,* învăţătura de căpătâi, descrierea limitelor, învrednicirea de a le (re)cunoaşte, de a le trece şi de a le depăşi cu adevărat. *Pe munte* există revelaţia, încărcarea visului, idealul de a trece dincolo de geamandura existenţei concrete, spre apele eterne, spre liniştea desăvârşită şi viaţa adevărată – acolo unde se află fericirea mântuirii sau, cum spune Willa Cather, *fericirea de a te dizolva în ceva măreţ.*

Muntele

Muntele nu mai era acelaşi munte,
parcă nu mai era făcut să fie urcat,
bărbatul care-l străbătea plângând
parcă nu mai era acelaşi bărbat

căruia îi spuneam tată
şi îi urmam paşii pe rând,
totul era de nerecunoscut
căci tata urca muntele plângând.

Înaintea lui mergea sora noastră
curata şi nevinovata
şi-mi părea rău că sta cu zâmbetul pe buze
când plânge tata.

Smerită m-am rugat să fie iertată
şi am urcat încet, îngânând:
în numele tatălui nostru din cer
şi al celui de pe pământ.

Cosaşii

Bat cosaşii coasele
Şi guşterii fug speriaţi
Să se-ascundă-n ulcior sau în fân.
În ulcior,
Dar ulciorul e astupat cu frunză de nuc,
În fân,
Dar fânul îi arde,
De parcă gresia n-a fost muiată în apă,
Ci în soare topit sau în vin
Şi guşterii aleargă înnebuniţi
Fără să ştie unde se duc şi de unde vin.

Bat cosaşii coasele
La umbra nucului de lângă drum
Şi umbra fuge speriată,
Numai copacul şade-nverzit
Că nu poate s-alerge şi el,
Dar ciocanul şi coasa rămân de oţel
Şi cosaşii de piatră.

Bat cosaşii coasele,
Se-aude-n sat ca un cântec de vreme bună,
Fetele vin cu bucate şi cu ţuică de prună,
Ca sărutul pe neaşteptate vin
Şi-ntind sub nuc prosoapele de in,
Pe locul netezit de guşteri îl întind,
De parcă guşterii le-nlocuiseră până acum.
Mănâncă-n iarbă lângă drum cosaşii
C-o poftă care pare că vine dintr-un mit
În care le-au dorit-o toţi drumeţii
Ce drumu-acesta l-au bătătorit.
Apoi adorm o vreme pe cărare
Şi guşterii le trec prin răsuflare.

Noapte aproape albă

Era o noapte aproape albă
(Doamne, ce noapte era!)
Stam în faţa lui Ieronim şi trupul lui era luminat
Până la oase. Domnule Ieronim, am strigat,
(Căci pe vremea aceea îl strigam domnule
Ieronim)

Iertaţi-mă, vă rog, că vă spun, dar mi-e frică,
Trupul dumneavoastră nu mai este decât
Un contur de lumină aproape difuz
Şi prin el vi se văd toate oasele frânte.

Căci vă spun, în noaptea aceea, prin trupul lui
Se vedeau bine toate oasele frânte
Până la osul frunţii care sta aplecat
Şi strălucea în partea de argint.

Era o noapte albă, Doamne, ce noapte era
Şi cât de frică mi-a fost că stam singură
cu Ieronim
Şi trupul lui era astfel luminat
Că prin el se vedeau toate oasele frânte.

Cărți și autori

Despre „imposibila despărțire", în prozele Liei-Maria Andreiță

Marian NENCESCU

În 1980 apărea studiul poetului estonian Ivar Ivask (1927-1992), cu un titlu inspirat din universul brâncușian, *Coloana infinită,* dedicat proaspătului laureat al Premiului Nobel, poetul cu rădăcini lituaniene Czeslaw Milosz (1911-2004), în care era lansată teza, deopotrivă literară, dar și cu substrat geopolitic, după care renumita Cortină de Fier nu poate fi înlăturată din simplul motiv că anumite țări estice sunt total dependente de vecinul de la Răsărit. Se milita, cultural vorbind, pentru un *spațiu de despărțire,* identificat simbolic în metafora operei brâncușiene, cu alte cuvinte, pentru crearea unei anume culturi de tip *secundar,* menită să potolească fervoarea și izbucnirile viscerale ale fanatismului ideologic și să cultive un soi de „cinism sănătos", capabil să anuleze, prin forța sa catharhică, clișeele ideologice ale epocii.

Trăind, așadar, într-o lume unde visele și cultura se împletesc într-o alegorie profetică, nouă, celor din Est, nu ne rămâne decât să ne considerăm moștenitori ai unei culturi a auto/ironiei și să acceptăm, senini, *noua ordine literară,* un fel de *dezarmare ideologică,* cum ar fi spus Sartre, menită să transforme *realismul socialist* într-un soi de *realism fără frontiere.* Termenul fusese, de altfel, intuit chiar de Maxim Gorky, care, la Primul Congres al Scriitorilor Sovietici, din 1934, milita deja pentru un soi de neorealism, întrucât cel vechi, „critic", se perimase: „Tot criticând de-a valma, revenea mereu la ce fusese înainte". Fenomenul se pare că i-a sedus și pe specialiștii americani în diversiune, căci, susține criticul Cornel Ungureanu *(Istoria secretă a literaturii române,* Brașov, Ed. Aula, 2007), în plin Război Rece, aceștia au elaborat o Directivă secretă prin care încercau să-i deturneze pe intelectualii europeni occidentali, seduși de cultul marxist, către favorizarea angajării față de modul de viață american (*op. cit.*, p. 37). Privită din această perspectivă, chiar și relația intelectualilor și, implicit, a scriitorilor de pe meleagurile noastre mioritice cu Securitatea merită reevaluată, chiar și din simplul motiv că, în anumite împrejurări, organele de informare și propagandă au decis, din rațiuni superioare, asupra destinului creatorilor și, implicit, cu privire la notorietatea și oportunitatea unor opere de artă. Cât de corecte au fost aceste rațiuni, e greu de evaluat câtă vreme asupra instituțiilor statului, inclusiv asupra uniunilor de creație, stăruie un *halou* de îndoială.

Se instituie, astfel, ideea că trăim într-un soi de *Donauland,* cum ar spune același Cornel Ungureanu (*op. cit.*, p. 35), un concept geografic și cultural aparte, cu valori bine selectate și în care cei care trasează întâietăți culturale și hotare categoriale nu sunt creatorii, „animați de subconștientul cultural", ci „alții", entități adesea anonime, care mizează în demersul lor pe o regie bine orchestrată.

Că lucrurile stau așa ne-o dovedește, pe alocuri chiar explicit, recentul roman al Liei-Maria Andreiță, *În umbra sorții* (București, Ed. Semne, 2015), autor convertit recent la literatură după un lung stagiu în diplomație, dar și după un debut publicistic fulminant, cu o carte care s-ar putea încadra copios în așa-numita *literatură a provinciilor,* termen promovat de Cercul de la Sibiu, după modelul aplicat de Goethe și Schiller pentru *Provincia literelor germane,* respectiv volumul de nuvele și evocări diplomatice *Fântâna cu lacrimi* (București, Ed. Semne, 2014).

Originară dintr-o mică așezare din Bărăgan, Negoești, odinioară – se pare – reședința de vară a domnitorului Matei Basarab („Cu mult praf vara, din cauza secetei, iar iarna bătută de geruri și viscole năprasnice" – *op. cit.*, p. 11), Lia-Maria Andreiță (n. 29 ianuarie 1948) se înscrie, în special prin cea mai recentă carte a sa, *În umbra sorții,* în zona postmodernistă a „realității imediate", termen care promovează deschiderea spre cadre și atitudini șocante, menite să-i confiște și să-i tulbure pe cititorii sensibili, nepregătiți integral pentru o viziune mai lucidă asupra realității imediate. Într-o epocă a informației fragmentate, culeasă adesea din surse informale, Lia-Maria Andreiță își asumă, prin cartea sa, libertatea de a prezenta *saga* unei familii moderne de intelectuali, cu bune și cu rele, luptând adesea cu tabuuri insurmontabile. Desprins tematic de volumul de debut, dar de care este legat prin fire tainice, filtrate printr-o metaforă culturală care trimite la un simbol vechi de 5 milenii, respectiv vasul de lut „Perechea primordială", aparținând culturii Cucuteni, cu care civilizația Gumelnița, din Negoeștiul natal al scriitoarei are atâtea asemănări – noul roman este o incursiune *domestică,* derulată pe parcursul a două generații, în universul „carceral" al familiei și al societății românești ante și postrevoluționare. În centrul acțiunii se situează două surori, de origine lipovenească, Maia și Liuba, ambele purtând în suflet cenușa câte unei iubiri nepotrivite, ambele strivite, inițial, de un sistem politic autoritar, represiv, nepăsător și impersonal, sfârșind, *in extremis,* prin a-și lua o nesperată revanșă morală pentru toate umilințele și frustrările suferite. Privit sub acest aspect, romanul este, simultan, o lecție de viață, rezolvată în spiritul moralei creștine, o incursiune, deloc măgulitoare, în universul ascuns al compromisului social și privat și, mai presus de orice, o declarație de dragoste rezolvată în sensul simbolisticii cuprinse în tabloul de pe copertă (aparținând pictorului Ion Antonescu), care sugerează că, în viață, există oricând o speranță și un liman.

Bun observator al vieții sociale, sensibilă la amănunte, Lia-Maria Andreiță descrie credibil atmosfera apăsătoare, compusă în umbre clar-obscure, a orașelor comuniste, cufundate adesea în beznă. Iată Bucureștii anilor '80: „Se lăsase întunericul… Blocurile gemeau pline de locatarii întorși de la serviciu, frânți de oboseală… Se răriseră și tramvaiele și troleibuzele, străzile erau pustii și abia zăreai câte un bec aprins la doi-trei stâlpi." (p. 20) În aceleași tonuri este descris și Iașiul, din iarna lui '89: „Pe străzile Iașului nu se mai circula; curgeau fluvii de oameni. Orașul nu avea o populație atât de numeroasă; fuseseră aduși cu trenul muncitori din orașele vecine. Dacă ieșeai pe stradă, erai înghițit de valul care te ducea unde voia el…" (p. 110)

În aceste condiții, rare erau evenimentele publice cu impact demn de a fi relatate, astfel încât o mărturie despre priveghiul lui Marin Preda devine un document istoric: „În fața Muzeului (Literaturii – n.n.) unde era depus corpul neînsuflețit stăteau, rezemate de zid, coroane mari, din garoafe naturale. Sicriul era în holul principal, iar în cele patru colțuri ședeau, țepene, câte o persoană nemișcată. Între cei din gardă era și o femeie înaltă, uscată, numai piele și os. Roasă de curiozitate Liuba întrebă un bătrân dacă este cumva soția scriitorului – Este Catinca Ralea, soția actorului Emanuel Petruț." (p. 20)

Opus surorilor Rogoz, modele de „cumințenie" socială și modestie profesională autoasumată, victime sigure ale *sistemului,* este cuplul Milica (procuroare de provincie) și Gicu, la rândul lor frați, cuprinși, din când în când, de remușcări la adresa victimelor lor multiple. În special Gicu, ofițer de Securitate de rang superior, se sugerează, numit când Chiparosul, când Generalul, este, de departe, personajul cel mai viu conturat al romanului, un fel de Argus care-și veghează și își plivește necontenit *ogorul* – lumea universitară ieșeană, în carte. Folosindu-se cu ușurință de șantaj, insuflând când teamă, când silă, Gicu schimbă și preschimbă oameni, funcții, case și caractere, lăsând în urmă un morman de deziluzii. Violent, acaparat de vicii și, la nevoie, sentimental și generos cu familia și alaiul de amante aferente, Gicu este necesarul *spațiu de despărțire* dintre cele două lumi, este partea întunecată a conștiinței noastre colective. Dornic să-și spele o parte din păcate, el asigură surorilor Rogoz o carieră și un destin de care el însuși, direct și indirect, le privase, completând un târg al compromisului de care nu este străină, în esență, societatea noastră, în ansamblul ei. Pilduitoare rămâne scena în care Liuba nu uită să-i amintească soțului să-l roage pe „domnul Gicu" să verifice „c.v.-ul" viitorului ginere. O scoate din încurcătură chiar propria fată, care, precaută, își anunță mama/mamele că: „Am consultat-o pe Jeanette (fata Milicăi – n.n.) și nu are de ce să râdă unchiul Gicu de noi, *tocmai el, o persoană cunoscătoare a tot fel de situații contra naturii*" (s.n. – p. 201).

Fără a intra în amănunte, Gicu este un factotum care trage sforile și aranjează, în interes propriu, destinele membrilor numeroasei sale familii, dar și ale universitarilor de care răspunde. Citind cartea, înțelegem multe dintre compromisurile pe care s-au înălțat strălucitoare cariere din politică, diplomație sau chiar din învățământ, și care au la bază intervenția, tacită și ocultă, a *organelor,* astfel încât ne mirăm, țărănește: „Domnule, băiatul ăsta învârte orașul pe degete!" (p. 219)

Bine condus spre un deznodământ previzibil (asemeni unui cunoscut personaj din romanul *Întunecare,* de Cezar Petrescu, Gicu sfârșește falit, țintuit într-un cărucior cu rotile, obsedat de o singură întrebare pe care o adresează tuturor femeilor pe care le vede: „Ești vir-dzină?"), romanul Liei-Maria Andreiță este doar o secvență dintr-un lung șir de întrebări care frământă societatea românească, dar și un răspuns la întrebarea cioraniană: *De ce nu avem populația Chinei și destinul Franței?* Răspunsul stă în neputința noastră de a ne rupe definitiv de un drum care s-a dovedit cu totul falimentar. În acest sens, cartea Liei-Maria Andreiță este o *antioglindă* pusă în fața lumii bolnave, în care am trăit (unii dintre noi!) decenii de-a rândul.

La polul opus, și cu un conținut ideatic cu totul distinct, este volumul de debut (literar), *Fântâna cu lacrimi,* o carte „tradiționalistă" am spune, care adună, ca un *muzeu sentimental,* chipuri, gesturi, amintiri. Firesc, prima parte a cărții este dominată de personaje ale lumii satului, bunicii, rudele apropiate, consătenii și cosângeni ai autoarei, cu totul o lume a *sudului literar,* dominată de eresuri, prejudecăți, mituri și tabuuri. Multe dintre povești au în centru patima ancestrală pentru pământ: „Nea Stelică (eroul nuvelei omonime – n.n.) se căsătorise cu o fată cu pământ. Eh, nu din dragoste; ca la țară, dar se înțelegeau." Din păcate, asupra familiei lui Nea Stelică se abate necazul – una dintre fetele lui naște un copil din flori, iar altcineva îi umple sufletul de venin la gândul că făptașul e chiar fratele ei cel mare. Cu această durere în suflet și cu tristețea de a-și fi alungat copiii, a plecat omul „la loc cu lumină și verdeață", în vreme ce adevăratul făptaș își aruncă zadarnic căciula la poalele popii, sperând la iertare. „Roagă-te omule, pare a spune o voce din corul anonim al *gurii satului,* că Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului." Un alt deținător de pământ e Mitu, cel născut *sub zodia norocului.* Scăpat, ca prin minune, viu de pe front, Mitu se întoarce acasă cu o iconiță la sân și cu o pereche de hamuri de cal pe umeri. Pentru că refuză să-și dea pământul la colectiv, este împovărat de cote, de ajunge să vândă bujori crescuți în curte ca să cumpere blide pentru tradiționala pomană a Moșilor de Vară. Din fericire, Sfântul Nicolae cel blând, din iconița salvată de pe front, l-a scăpat pe Mitu de vremelnicii săi prigonitori, ba chiar i-a pedepsit în felul lui, iar lui Mitu i-a dat „ani lungi și sănătoși", alături de copii și de nepoți.

→

Mircea Cărtărescu, urcând pe treptele gloriei literare

Ion C. ȘTEFAN

Dintr-o revistă a Clubului de Proză, Filiala București a USR, am aflat că Mircea Cărtărescu se află pe locul 34 în urcușul său greu pe treptele gloriei literare, care conferă Premiul Nobel. „E bine că a ajuns și până aici!", își vor zice unii. „Putea să fie și mai sus!", îl vor aprecia alții. „Am încercat cu el, dar nu știu dacă vom reuși!", vor clătina din cap, a neîncredere, scepticii.

„Dar care este realitatea?", m-am străduit eu să descopăr, în urma lecturii ultimului său roman, *Solenoid,* tipărit la Editura Humanitas, București, 2016.

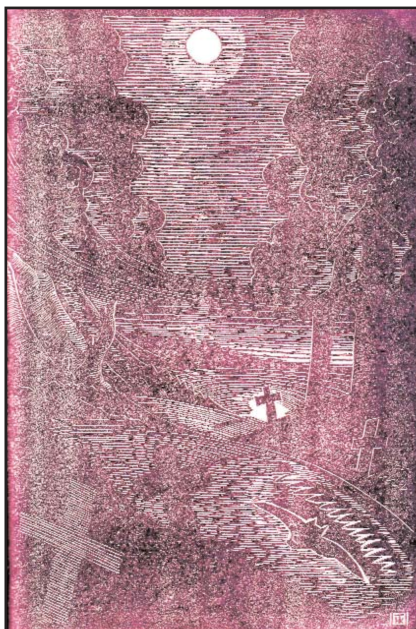
Au încercat și alții să dea un răspuns la aceste întrebări. Părerile sunt diferite. În strădania depășirii de sine, Mircea Cărtărescu se repetă, mai ales în acele descrieri de pe bulevardul Ștefan cel Mare, de la Școala Gimnazială Numărul 86, unde a fost, la început, un modest și timid profesor de limba și literatura română, în călătoriile sale halucinante din timpul viselor de noapte, între real și fantastic, și în prezentarea celor câteva iubiri fugare, mai ales pentru Ștefania, prima soție, de care s-a despărțit, și Irina, soția cea de-a doua, care i-a născut o fetiță – în comparație cu (sau în contrast cu) *De ce iubesc femeile.*

În bună parte, *Solenoid* poate fi o variantă reluată a romanului *Orbitor,* dar pe o treaptă superioară.

În acest vârtej, uneori amețitor și dezarmant, al povestirii de sine – cum singur recunoaște: „N-am altă pretenție decât să fiu scriitorul-cititorul-trăitor al vieții mele" (p. 176), sau „De ce n-aș vrea să scriu de plăcere și pentru plăcere?" (p. 276), ori „Însă nici măcar nu scriu ca să citească asta cineva, ci ca să-ncerc să-nțeleg ce se petrece cu mine, în ce labirint mă aflu, cărui test sunt supus și cum trebuie să răspund ca să scap teafăr" (p. 279) – Mircea Cărtărescu se încăpățânează a crede că doar el, și numai el, este centrul universului, despre care se poate exprima. Abia mai târziu, când m-am apucat serios de lectura lăudatului (sau criticatului) său roman, mi-am dat seama că o parte dintre ideile emise de câțiva dintre ceilalți erau parțial greșite, formate în urma unor lecturi fugitive ori fragmentate, fără o privire de ansamblu asupra mesajului romanului său. A aprecia acest roman de 837 de pagini, nu scrise de oricine, ci de candidatul nostru pentru Premiul Nobel, atât de lăudat și apreciat prin operele sale din trecut, presupune, în primul rând, o lectură îndelungată și atentă, cu blocul de notițe alături.

Tocmai terminasem de parcurs cele 50 de volume din operele laureaților Premiului Nobel din lumea întreagă, tipărite cu atâta efort și dăruire de *Jurnalul Național,* într-o „campanie de promovare a Culturii, susținută și realizată în cooperare cu Ministerul Culturii și Patrimoniului Național" și aveam, deci, unele repere comparative. Erau volume între 250 și 400 de pagini, din zone geografice diferite și îndepărtate, de autori lansați în jurul anului 1900 și până spre cel de Al Doilea Război Mondial… Mai departe, colecția stagna, fie din lipsă de fonduri, de traducători, ori din cauza unor drepturi de autor, care n-ar fi putut fi plătite urmașilor acestora. Cărți minunate, de-o mare diversitate și cuprindere, pentru mine un câmp vast și pe rod, prilej de comparație cu romanul conaționalului nostru.

Știu că a fost o perioadă în care Institutele Culturale Române, din diverse capitale ale Europei, sub îndrumarea Institutului Cultural Central, de la București, condus în vremea aceea de Horia-Roman Patapievici, l-au promovat, tradus și susținut pe Mircea Cărtărescu, el însuși amintind, în scrierile sale, de câteva surse care i-au stat la dispoziție în străinătate și de cele peste o mie de cărți pe care le-a citit, din anii liceului până la elaborarea *Solenoidului* său masiv – acest ghem de sârmă, idei, senzații și percepții, amestec de real și fantastic, drumuri dus și întors, reluări sub altă viziune, făcând cu atât mai grea lectura cărții sale, pe care m-am străduit s-o parcurg, pentru a-l înțelege și a culege esențele pe care voia să ni le dăruiască. Da! el a citit mult; sunt convins că puțini români au depus un efort de lectură atât de mare ca el.

De aici, desprindem nu doar talentul autorului, ci și stăruința de-a fi la nivelul celorlalte elite culturale ale lumii, exemplificate, iată, prin câteva citate deosebite: „Ce era lumea asta? În ce lume încremenită și stranie îmi era dat să trăiesc? Aveam să-i supraviețuiesc destul ca să-i găsesc răspunsul?" (p. 408) Poate că profunzimea gândirii sale, tonul pesimist și derutant contribuie la elucidarea acestor întrebări. Deoarece, tocmai prin dilemele sale existențiale, autorul ne dă de gândit, adică altfel gândind: „Nu puteai sădi visul în lume, că lumea însăși era un vis!" (p. 581) Filosofia mereu dilematică dezvăluie, rând pe rând, dorința de autodepășire a autorului: „Acesta era viața și viața nu putea fi altfel, căci altfel numele ei ar trebui schimbat!" (p. 613)

Iată însă și o afirmație mai directă, trupească: „Asta era pentru mine căsnicia: bucuria de-a avea un al doilea trup, diferit de al tău și prin aceasta nesfârșit de fascinant și cu al doilea spirit senin, normal, liniștit." (p. 619)

Iată talentul real al lui Mircea Cărtărescu, precum și rezultatul lecturilor sale multiple și al efortului depus permanent. Dar întrebarea este: Ce a citit? Dacă este apropiat cumva măcar de acești cincizeci de nobili (*Nobeli*) puși și la dispoziția intelectualilor români; dacă a urmărit vreun model; dacă el însuși a urmat o cale prozodică diversificată și de interes colectiv?

Răspunsurile pot fi diferite, depinde din ce punct de vedere vrei să-l dai. Mircea Cărtărescu este un narator de excepție: „Vedeam totul cu ochiul înfometat al fotografului" (p. 207) sau „Câte – o colegă de cancelarie – era o păpușă mare și caldă, cu ochii căprui și catifelați, ai mânca-o pe pâine, chiar și la cei patruzeci de ani ai săi" (p.176); vara, „școala era pustie, melancolică și închisă în enigma ei, ca un templu străvechi" (p.178); sau „vocea omenească este un gând care trece prin carne" (p. 201). Permanenta redescoperire de sine, tehnica amănuntelor, reluarea unor amintiri din primii ani ai vieții, chipul în diferite ipostaze al mamei (al tatălui aproape că lipsește), toate acestea, fără a fi neapărat plictisitoare, obosesc. Trebuie să-i recunoaștem însă construcția amplă a frazelor (gen Marquez) ori simbioza om – natură (Llosa).

Dar ce spune? El și numai el: se povestește, se reia, se admiră, se dezice, se disprețuiește – încât nu-ți poți da seama cu adevărat care este atitudinea adevărată față de sine. Apoi: un cartier mărginaș al Bucureștiului, pe care l-am mai întâlnit, o școală de la periferie, o cancelarie plicticoasă, cu elevi semianalfabeți și profesori care-i bat; bărbați simpli și un maistru bănuit chiar că a furat. Eroul narator: un mascul ca o umbră, visător și nepăsător, care încurcă mereu clasele la care trebuie să intre, care are noaptea insomnii neliniștitoare și trupești aventuri erotice întâmplătoare…

Dacă acestea sunt elementele comune, obositoare și neinteresante, iată însă că onirícul este înălțat pe culmile literaturii de bună calitate, în comparație cu Kafka, Dostoievski și alți autori de ultimă lectură a naratorului, alături de care el se plimbă într-o lume nebuloasă.

Societatea pe care o înfățișează este repetitivă, arhaică și puțin rămasă în urmă, din regimul trecut – de la care s-au scurs 27 de ani – față de cea europeană modernă de acum, în care ne străduim să ne integrăm. Nu ne mai reprezintă și, cu atât mai mult, nu mai putem rămâne captivi între umbrele ei. Se impune un dialog profund al autorului cu propria-i conștiință; o schimbare a direcțiilor tematice și filosofice, o resistematizare; nu doar sutele de pagini pot impresiona cititorul, ci calitatea selecției lor. Încă mai avem speranța că Mircea Cărtărescu va putea urca treptele afirmării sale pe plan universal, cu mult succes.

O povestire mai amplă, un fel de *Moartea domnului Lăzărescu,* în variantă literară, este *Moartea tatălui,* desigur, inspirată din viață: „În toamna lui 2009 observasem cu durere că în traista vieții tatălui meu mai rămăseseră doar câteva firimituri." (p. 140) Din păcate, în zilele noastre și moartea e o aventură. Scos din casă în miez de noapte, în urma unui blocaj renal, bătrânul e transportat la Oltenița cu o Salvare înghețată („Asistentul a urcat lângă șofer, la căldură"), unde dă de o soră „ursuză" care îi aplică bolnavului, violent, o sondă, iar în zori e trimis la Budești. Pe un viscol îngrozitor și o bezna deasă, omul ajunge într-un salon ocupat de o femeie îmbrăcată în haine de stradă, cu o pătură pe ea. Este apoi mutat într-un salon de bărbați, la fel de încremenit de frig: „Spitalul a terminat cota de lemne, aduceți de acasă o sacoșă cu lemne", sunt încurajate rudele. Urmează un alt drum, la București, cu o Salvare privată, la fel de nepregătită pentru urgențe, dar care îi consumă toată pensia omului. Afară, totul era acoperit cu gheață: „Trosneau pomii, vița de vie, trandafirii. Frigul îți tăia respirația." De aici, fără niciun alt tratament, este trimis din nou acasă, unde, „după ce a ridicat ușor umerii și și-a țuguiat buza de jos, a scos un oftat", apoi „mama a aprins lumânarea". A urmat priveghiul, înmormântarea și pomana, iar „mama a rămas cu o nemulțumire că nu s-a găsit nimeni să spună câteva cuvinte despre tata, care a fost un om bun și respectuos, că *odată pleacă omul de pe acest pământ*" (s.n. – p. 155).

Mai aproape de zilele noastre sunt *amintirile* din activitatea diplomatică, un alt mod de a privi lumea, din perspectiva omului dornic a-și ajuta conaționalii risipiți care pe unde. O povestire cvasifantastică este *Vacanță la Neptun*, unde povestitoarea și soțul ei trăiesc senzația iminentă a unei întâlniri… de gradul III. „Am ridicat ochii și nu mi-am putut dezlipi privirea de obiectul aflat deasupra capului, la doi pași în fața noastră." (p. 276) Cum obiectul continuă să-i urmărească exclusiv, Lia-Maria Andreiță se lansează și într-o descriere sumară, insistând însă și asupra „stării de bine" pe care i-a transmis-o presupusa farfurie zburătoare, ori chiar ființa extrasenzorială care se afla în ea: „Primisem atâta energie că-mi scârțâiau neuronii și parcă-mi făceau scurtcircuit sinapsele." (p. 278) Semnificativ parcă e și sfârșitul, grăbit și neglorios, al foștilor prieteni din „grupul de la Neptun", legat indirect de autoare de întâlnirea cu extratereștii – unul dintre aceștia, mort la Revoluție, îi urmărește parcă de *sus:* „Într-o zi, trecând pe lângă blocul unde locuise Gogu, am văzut un afiș – *Vând pământ pe Lună.* Și parcă mi-a încolțit o idee – Dacă Gogu e investitor pe lună?" (p. 281)

Veritabil *Han al Ancuței* în variantă modernă, *Fântâna cu lacrimi* a Liei-Maria Andreiță este o „istorie secretă" care completează fericit „geografia literară" a *sudului cultural.* Este dovada că, la vremuri noi, apar, când nu te aștepți, „lecturi noi".

Cărţi şi autori

Poezia lui Radu Gyr sau realitatea recluziunii şi utopia libertăţii

Aureliu GOCI

Radu Gyr şi trigonul damnaţiunii penitenciare

Privind retrospectiv şi comparatist, „cazul Radu Gyr" nu diferă structural de „cazurile", poate chiar mai cunoscute, Nichifor Crainic şi Vasile Voiculescu, deşi amănuntele de destin pendulează divers între colaboraţionism şi împotrivire, ambele într-un sens profund sacrificial.

Toţi sunt creatori creştini şi poeţi ai credinţei atraşi de dreapta intelectuală de viziune ortodoxă şi perspectivă metafizică asupra existenţei, deşi toţi au o marcată şi diferită instrucţie profesională: Vasile Voiculescu, medic de profesie, Nichifor Crainic, profesor doctor în teologie dogmatică, iar Radu Gyr, filolog şi universitar, specializat în studiul limbii şi literaturii române. Credinţa creştină şi tradiţia românească îi personalizează pe toţi – ceea ce i-a şi determinat să se integreze în mişcarea gândiristă şi toţi au făcut ani grei de temniţă comunistă pentru că s-au angajat în fenomenul de exprimare a spiritului naţional, suprasemnificat acuzator drept naţionalist.

Nu întâmplător apar şi alte similitudini biografice şi coincidenţe de destin.

Toţi sunt sudişti, din Valahia Mare, provincia românească dintre Dunăre şi Munţii Carpaţi: Vasile Voiculescu de la Buzău, Nichifor Crainic din Vlaşca, Radu Gyr din Argeş – Muscel, şi pentru toţi, cel puţin în momentul formării personalităţii, poezia lui Tudor Arghezi a reprezentat un element modelator nou, un reper de diferenţiere. Toţi, formaţi şi debutanţi în perioada interbelică, parcurg, după cel de-Al Doilea Război Mondial, o perioadă de tăcere, de izolare, de recluziune şi chiar de puniţiune penitenciară, de marginalizare întinsă aproximativ pe două decenii. Toţi şi-au apropiat trăirea creştină cu dragoste de limba românească, şi-au asumat ortodoxia şi istoria naţională ca dominante ale destinului tragic.

Neîndoielnic, poeţii care alcătuiesc triunghiul tragic s-au exprimat fiecare în felul său în perioada ideologiei discreţionare a stalinismului autohton: tăcerea – Vasile Voiculescu, colaboraţionismul cu sabia deasupra capului – Nichifor Crainic, dramatismul carcerei – Radu Gyr, dar niciunul dintre ei nu a aşteptat răzbunarea, nici compensaţia cerească, ci eliberarea şi iluminarea poporului român.

Radu Gyr a primit cea mai aspră şi mai îndelungată pedeapsă, prin ţinuta sa inflexibilă de refuz a comunicării şi colaborării cu regimul comunist. Aşa se explică şi reabilitarea sa foarte întârziată şi revenirea în universul poeziei contemporane abia spre sfârşitul mileniului al II-lea. Aşa se explică şi faptul că poezia sa este cel mai puţin cunoscută dintre creaţiile autorilor ajunşi puşcăriaşi comunişti.

Vasile Voiculescu, Nichifor Crainic, Radu Gyr, trei poeţi de anvergură naţională, fiecare cu universul său poetic individualizat, un medic, un teolog, un filolog, au reprezentat nuanţat, cu profesionalism şi vocaţie, rezistenţa românească cea mai pregnantă împotriva ideologiei comunismului torţionar, împotriva oprimării şi regimului discreţionar.

Anticolaboraţionismul neclintit al lui Radu Gyr, a cărui operă a apărut abia după 1990, a rămas emblematic, iar refuzul său apodictic de a-şi „revizui" opiniile politice rămâne emblematic şi sacrificial.

Libertatea nu mai este o aspiraţie, ci o utopie cu proiecţii în imaginarul celest, ca în poemul cu acest titlu; *Veacuri, lungit, ţeapăn pe spate,/ rumeg vedenia ta, Libertate./ Sălbatic îţi ling flacăra, aurul,/ ca sarea în bulgăre, taurul...// Zănatec ţi-e, Libertate, strigoiul,/ când joacă pe spinii mei tontoroiul./ E-un joc îndrăcit de căluşari şi de iele,/ pe duminicile mele,/ pe somnul meu de vitriol,/ pe arşiţa cu care mă scol.// Mă acopăr cu pătura, cu rogojina.../ Îmi arzi întunericul, îmi frigi lumina. [...] Nu, n-am să pot îndura, Libertate,/ năprasnica ta voluptate./ Domnilor paznici, opriţi-mă-aici,/ în celula mea cu urzici,/ în somnul cu vitriol,/ în mlaştina mea, în nămol./ Trageţi zăvorul puternic,/ încuiaţi lacătul bine.../ Libertate, mi-e frică de tine.*

Există în poezia de tinereţe a lui Radu Gyr o boierie rădăcinoasă, o nobleţe, un aristocratism cu derivaţii genetice, o dominantă temporală care, ulterior, va dispărea, pentru că poezia temniţei va deveni altceva, o „cădere în lume", cu celebrul concept al lui Nae Ionescu. Însă „căderea" până la subumanitate va reprezenta o modificare identitară absolută, o „înălţare la cer" prin resurecţia religiozităţii – ceea ce înseamnă o modificare de registre existenţiale şi coborârea la subsolul vocabularului: vechiul elan de purificare prin credinţă se modifică în degradare până la sodomizare şi o completă resorbţie plebeiană. Dar prăbuşirea condiţiei umane generează, paradoxal, o iluminare şi o resemnificare a conştiinţei, o repolarizare în zonele de inspiraţie şi revelaţie.

Degradarea trupească şi destructurările interioare dezlănţuie însă o putere nouă şi alte energii nebănuite care opresc prăbuşirea conştiinţei în infernul marginalizării sociale şi al înstrăinării de sine. În registru arghezian – pentru că, în fond, şi creaţia argheziană din primele două decenii ale secolului al XX-lea este tot o poezie carcerală – aceasta înseamnă rătăcirea de „cuvintele potrivite" şi coborârea în universul „florilor de mucegai".

Între „căderea în lume" şi „înălţarea la cer" se interpune acel imperativ moral formulat de Mircea Vulcănescu – „să nu ne răzbunaţi" – care ţine de noua configuraţie mistică a puşcăriaşilor ideologici.

Sângele şi stigmatele carcerale

Poemele de început ale lui Radu Gyr stau sub semnul unei vivacităţi olteneşti, al unui elan vulcanic de exprimare şi exteriorizare, cu cavalcade nocturne şi hăulite zgomotoase, cultivând filosofia unei dezmărginiri panteiste. Nu mai este nimic din muzica (şi muzicalitatea) simbolistă, toate zgomotele naturii se unesc. Înaintea *Baladelor* celebre din anii '40, o baladă de început este *Toamna oltenească,* o construcţie aproape epică şi „deşurupând", vorba poetului, mentalitatea oltenească.

Bibliografia poetului arată o tragică simetrie între cele două etape dominante din viaţa şi creaţia lui Radu Gyr. Prima perioadă a începuturilor cuprinde volumele: *Linişti de schituri* (1924), *Cerbul de lumină* (1928), *Cununi uscate* (1938), *Poeme de război* (1942), *Balade* (1943). Din acest moment, timp de o jumătate de secol, Radu Gyr a fost interzis, închis pentru convingerile sale politice. În închisoare a scris alte poeme, de mare profunzime şi de atitudine religioasă, care constituie „opera de sertar" şi nu va putea apărea decât la 50 de ani de la ultima carte: *Anotimpul umbrelor* (1993), *Sângele temniţei, Balade* (1993), *Stigmate* (1993), *Ultimele poeme* (1994), *Poezia orală* (1994), *Calendarul meu* (1996).

Spre deosebire de mărturiile altor „vieţaşi", confesionalul liric al lui Radu Gyr este mult mai discret, mai nuanţat, autocenzurat de un „filtru cultural" care reţine „nămolul" şi efectele oripilante ale damnaţiunii opresive carcerale.

Şi mai trebuie adăugat ceva, şi anume faptul că autorul nu scrie o poezie a damnaţiunii pure, a recluziunii şi torturii şi a unei lipse de libertate pusă în relaţie cu iubirea, cu filosofia şi credinţa religioasă, care implică o altă complexitate, o altă adâncime şi o altă ramificaţie culturală.

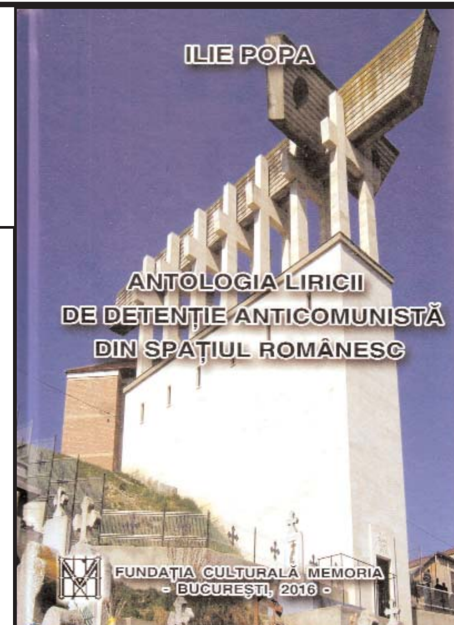
O formă mai complexă de oralitate non-folclorică este determinată de interdicţii şi imperative dure, opresive. Aspiraţia mistică implică mai întâi decorporalizarea, eliminarea trăirilor de carne şi sânge, pentru a curăţa şi a lăsa să se exprime magnitudinea sufletului nemuritor care nu poate fi pedepsit. De aceea, o rugăciune inversă, de asumare purificatoare a suferinţelor, capătă o dimensiune exponenţială, ca în *Rugă nemernică: Nu mă-nvăţa să fug, Părinte,/ de răni, de lacrimi de catran./ Ele dau freamăt mai fierbinte/ acestui sânge pământean.// Nu fi nici paşilor mei paznic,/ nici de năpârci nu mă păzi./ Numai veninul lor năprasnic/ mă limpezeşte zi de zi.// Şi nu-mi trimite nici heruvii/ să-mi deie zborul lor înalt,/ când sunt făcut să fierb în fluvii/ de cruntă lavă şi asphalt.// Doar om mă vreau, răsfiert în smoală,/ în uragane şi-n căderi,/ mai bun prin plânsul ce mă spală/ şi tot mai om prin sfâşieri.// Să nu îmi pui aripi de înger,/ ci lasă-mi chipul meu de lut,/ să iert, să cânt, să gem, să sânger,/ în dorul raiului pierdut.*

Şi, totuşi, conştiinţa damnatului se purifică între atâtea încercări, mai ales că în celulă îl vizitează şi Iisus Cristos (celebrul poem *As-noapte, Iisus...*). Omul măcinat de boli şi de frig devine puternic: *Ce tare sunt, Doamne, ce tare!/ Nu m-ai cruţat niciodată./ Ai pus îndoieli să mă bată;/ mă-nşfacă neliniştea-n gheare,/ mă muscă sila de beregată./ Dar din pieire şi disperare/ zvâcnesc de fiece dată.// Tare sunt, Doamne, tare.// M-afund dintr-o baltă-n cealaltă,/ dar fierea lor nu mă-ngroapă./ Din fiece ruptă otreapă/ urc iar pe catarg pânza 'naltă./ Mai tare-s când prora mea crapă,/ mai pur când veninul mă sapă,/ mai albă fruntea mea saltă/ din fiece baltă.// Tare sunt, tare.../ Ar trebui să urlu sub lavă,/ să pier în nemernicie./ Şi totuşi, viaţa mea ştie/ să rabde mocirla grozavă;/ nimeni ca mine nu-nvie/ din scârbă, din viermi, din otravă,/ nimeni nu trece asemenea mie/ prin iad şi prin slavă.// Tare sunt, Doamne. Nu mă-nspăimântă/ nici biciul, nici moartea, nici hăul./ Rănile mele sunt ca trăscăul,/ mă-mbată, mă înfierbântă.../ Sânger, şi carnea mea cântă,/ Vin urile ca fierăstrăul,/ şi ziua mea creşte din trântă,/ fierbinte şi sfântă.../ Tare sunt, Doamne, tare.*

Este o umanitate schizoidă între ziduri şi, laolaltă, deţinuţi şi gardieni, vieţuiesc într-un delir al aşteptărilor frustrante, cu proiecţii într-un imaginar al morbidităţii, dar punctat de vedenii concrete. În *Penitenciar* au intrat şi câteva realităţi biografice: *Ciorba pute-a mormânt. Uneori, un chip de madonă/ pluteşte în zeama din blid./ Gardienii bombănesc, înjură, ordonă/ creşte umbra Domnului „Prim" proiectată pe zid.// Speriaţi de tăceri, trec sfioşi condamnaţii;/ ochii aleargă pe jos după mucuri fumate/ şi după-o coajă uscată de libertate./ Paşii lor nu se aud, calcă prin spaţii.// Lin traversează nemărginirea,/ şchioapătă-ncet, urmăriţi de gardianul sever/ parcă de glezne trag amintirea,/ sau, poate eternitatea de fier...// La 5, mămăliga. La 6, ca-ntotdeauna,/ închiderea. Lacătul. După zăbrele,/ hoţii sparg case de bani, sus, în stele,/ pumnii toţi asasinează luna...// Târziu, tâmpla unuia – numai jind, numai dor –/ stă de vorbă cu Dumnezeu, sus, la gratii.../ În visul osândiţilor e joi, şi e vorbitor,/ şi vin cu ţigări nevestele şi-odraslele tatii..."*

Un monument în memoria sfinților închisorilor

Este vorba despre *Antologia liricii de detenție anticomunistă din spațiul românesc,* o carte de 862 de pagini, publicată de profesorul universitar piteștean Ilie Popa, la Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2016. Nu știu să existe o antologie de profil mai cuprinzătoare: din „Notă asupra ediției", semnată de antologator (la fel ca „Studiul introductiv"), aflăm că „Volumul cuprinde 1.310 poezii și 167 de autori [din România și Basarabia, n.n.] la care se adaugă, în ultimul capitol, poezii scrise de autori neidentificați sau necunoscuți". Pe coperta din spate a volumului apare o hartă a României Mari, intitulată „Geografia detenției politice comuniste a românilor", însângerată semnificativ dinspre Răsărit. O reproducem, împreună cu explicațiile semnelor de pe ea: Mari centre de exterminare, Centre de „reeducare prin tortură", Închisoare de exterminare, Azil psihiatric, Lagăr de exterminare, Lagăr de deportare.

Un dicționar al ororii. E aproape imposibil să pui degetul pe hartă fără a atinge un asemenea semn al barbariei, al subumanului, al crimei, unde „ziua toată, noaptea toată/ lucră șbilțurile roșii" (Radu Gyr)...

Am reluat din volum trei poeme celebre – multe altele sunt cunoscute, multe sunt neștiute, mai puțin sonore, toate însă sunt mărturii, sunt strigăte-gemete-lacrimi, sunt rugăminți-sfaturi de a nu uita, de a nu mai îngădui vreodată... (Gh.P.)

Nu-s vinovat față de țara mea

Andrei Ciurunga

La ora când cobor, legat în fiare,
să-mi ispășesc osânda cea mai grea,
cu fruntea-n slavă strig din închisoare:
– Nu-s vinovat față de țara mea.

Nu-s vinovat că mai păstrez acasă
pe-un raft, întâiul meu abecedar
și că mă-nchin când mă așez la masă,
cuviincios ca preotu-n altar.

Nu-s vinovat că i-am iubit lumina
curată cum în suflet mi-a pătruns,
din via dată-n pârg sau din grădina
în care-atâția șerpi i s-au ascuns.

Nu-s vinovat că-mi place să se prindă
rotundă ca o țară hora-n prag,
sau c-am primit colindători în tindă,
cum din bunic în tată ne-a fost drag.

Nu-s vinovat că toamnele mi-s pline
cu tot belșugul, de la vin la grâu,
și c-am chemat la praznic pe oricine,
cât m-am știut cu cheile la brâu.

Dac-am strigat că haitele ne fură
adâncul, codrii, cerul stea cu stea
și sfânta noastră pâine de la gură –
nu-s vinovat față de țara mea.

Nu-s vinovat c-am îndârjit șacalii
când am răcnit cu sufletul durut
că nu dau un Ceahlău pe toți Uralii
și că urăsc hotarul de la Prut.

Pământul meu, cum spune și-n izvoade,
l-a scris pe harta lumii Dumnezeu,
și câți prin veacuri au venit să-l prade
îl simt și-acum pe piept cât e de greu.

De-aceea când cobor legat în fiare,
împovărat de vina cea mai grea,
cu fruntea-n slavă gem din închisoare:
– Nu-s vinovat față de țara mea.

Manifest (Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!)

Radu Gyr

Nu pentru-o lopată de rumenă pâine,
nu pentru pătule, nu pentru pogoane,
ci pentru văzduhul tău liber de mâine,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

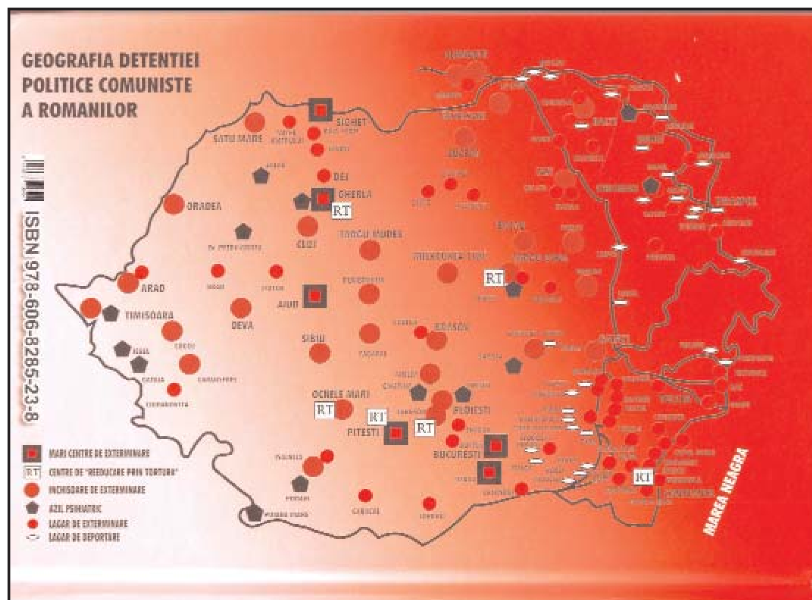
Pentru sângele neamului tău, curs prin șanțuri,
pentru cântecul tău țintuit în piroane,
pentru lacrima soarelui tău pus în lanțuri,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Nu pentru mânia scrâșnită-n măsele,
ci ca să aduni chiuind pe tăpșane
o claie de zări și-o căciulă de stele,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Așa, ca să bei libertatea din ciuturi
și-n ea să te-afunzi ca un cer în bulboane
și zarzării ei peste tine să-i scuturi,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Și ca să pui tot sărutul fierbinte
pe praguri, pe prispe, pe uși, pe icoane,
pe toate ce slobode-ți ies înainte,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Ridică-te, Gheorghe, pe lanțuri, pe funii!
Ridică-te, Ioane, pe sfinte ciolane!
Și sus, spre lumina din urmă-a furtunii,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Unde sunt cei care nu mai sunt?

Nichifor Crainic

Întrebat-am vântul, zburătorul
Bidiviu pe care-aleargă norul
Către-albastre margini de pământ:
Unde sunt cei care nu mai sunt?
Unde sunt cei care nu mai sunt?

Zis-a vântul: Aripile lor
Mă doboară nevăzute-n zbor.

Întrebat-am luminata ciocârlie,
Candela ce leagănă-n tărie
Untdelemnul cântecului sfânt:
Unde sunt cei care nu mai sunt?
Unde sunt cei care nu mai sunt?

Zis-a ciocârlia: S-au ascuns
În lumina celui nepătruns.

Întrebat-am bufnița cu ochiul sferic,
Oarba care vede-n întuneric
Taine necuprinse de cuvânt:
Unde sunt cei care nu mai sunt?
Unde sunt cei care nu mai sunt?

Zis-a bufnița: Când va cădea
Marele-ntuneric, vei vedea.

Veghea și evadarea metafizică
Poezia sa este directă, iar angajările sale politice, religioase, filosofice, estetice se află la primul nivel de lectură, semnificațiile profunde și relaționale implică însă și un alt model de lectură și un alt mod substanțial de traducere a fabulei. Desigur, nu trebuie abordată numaidecât o „hermeneutică subterană", conspiraționistă, care decriptează simboluri oculte și un ceremonial supra-religios într-o configurație semantică misterioasă. Desigur, principala figură poetică este alegoria, pentru că admite și o reprezentare etică și poate ipostazia recluziunea.

Strigătul de durere pe care robul din temniță îl aruncă în lume nu trece de zidurile celulei, aceasta fiind singura realitate, de ciment și răcoare. Opresiunea fizică nu creează condamnatului starea de veghe, de continuu control al conștiinței. Nu e locul de meditație metafizică, nici de lamentație plângăcioasă. Penitenciarul e o instituție activă, cuprinsă de un dinamism al statului pe loc, al mișcării pendulatorii convulsive, pentru că tot timpul se întâmplă ceva. În condiția lor, subumană, deținuții parcă nu vor să se afle afară, ci să fie o zi de vizită continuă, când vin nevestele și copiii cu... țigări. Nicio altă încercare a condiției umane nu trezește mai virulent simțul demnității și cultul onoarei, susținute de memoria istorică a temniței, care a „găzduit" și deținuți iluștri, ca Villon sau Cervantes.

Poezia de dragoste, care are, însă, o imensă delicatețe și ritmuri distinse, ocupă un loc discret în opera autorului. Poezia religioasă refuză confesionalul și performează o continuă confruntare cu experiențele și situațiile-limită ale existenței. În confruntarea cu Dumnezeu, actantul liric nu e obedient, nici un răzvrătit la modul arghezian, ci un rebel, pur și simplu, dar care conștientizează faptul că a primit harul (sau darul) cuvântului, așa ca în textul *Osândă:* (...) *La început a fost cuvântul,/ osânda mea, pierzania mea.../ Doamne, de când mi l-ai dat,/ mă perpelesc pe sute de plite,/ mă tai în neliniști ca în cuțite,/ mă urc pe cruce necontenit.// Sunt, Doamne, ca Tine, neferecit.*

Cred că adevărata capodoperă a poeziei lui Radu Gyr ar putea fi psalmul *Ce tare sunt, Doamne,* care nu preia nimic din configurația religioasă a textelor argheziene. Ca în poezia parnasiană, autorul personifică anumite concepte și le scrie cu literă mare: Viața, Moartea, Cuvântul, Duhul-cel-Mare.

Dacă există o retorică a tăcerii, care nu ascunde tragedia recluziunii, ci o amână pentru o epocă viitoare, la fel există o retorică a vorbirii în gura mare, care asigură supraviețuirea. Radu Gyr vorbește cu gratiile, cu ușa celulei și chiar cu gardianul care nu-i răspunde, vorbește singur, adică își recită versurile.

Trăirile carcerale au fost trăite de mulți condamnați, dar la expresia pură a durerii, a trăirilor și aspirațiilor au ajuns numai câțiva poeți deținuți. Dintre toți, poetul cel mai semnificant și reprezentativ rămâne Radu Gyr, intelectual rafinat, un învățat și, deopotrivă, un poet uriaș, care are un loc privilegiat în istoria și structura poeziei românești.

Cărți și autori

Un poet cosmogonic

Eliza ROHA

Marin Dumitrescu, inginer constructor și poet, și-a ales să trăiască în Spania, dar iată că a ales să scrie în limba română, să publice și să-și lanseze cărțile nu în diaspora românească din Spania, unde este un poet îndrăgit, ci la București, la Editura Betta. Desigur, suntem onorați. Criticul Aureliu Goci îl consideră pe Marin Dumitrescu poet cosmogonic, sintagmă la care achiesez fără reținere, citindu-i câteva dintre volumele de poezie editate: *Simfonia materiei* (2011), *Muntele* (2012), *Sfera* (antologie, 2014), *Mecanica cuantică* (2014).

Acum ne aduce *Poeme în metru cuantic* (Editura Betta, București, 2016), titlu-metaforă al unui volum de poezie filosofică prin care își declamă crezul despre viață și univers, în sensul că tot ceea ce există este energie, că energia poate fi materie dar și gând, după cum afirmă în *Nota autorului:* „Convins că atomii care mă compun au vârsta cosmosului, am trimis gândul să cerceteze și i-am dat libertate deplină, atât din punct de vedere metodologic, cât și conceptual. (…) Cosmosul în care trăim este conștient și este mult mai inteligent decât noi. (…) Câteva mii de ani am hoinărit prin tot felul de gunoaie filosofice, de ipoteze, teorii și demonstrații, ca să pot să scriu, în cele din urmă, câteva poeme în metru cuantic."

Poetul se socoate o entitate energetică a universului, căruia i se adresează direct, situându-se într-o zonă a preocupărilor care nu are legătură cu realitățile sociale, economice, politice ale vremurilor pe care le trăiește pe pământ. Este energie ca trup, ca organ al trupului, ca gând, ca orice plantă ori vietate ori planetă și crede că se poate translata oricând, dintr-o formă în alta, fiind vorba în esență de aceeași categorie existențială – energia – dar manifestată sub o multitudine de forme, de aici conceptul de metempsihoză pe care îl dezvoltă sub diferite variante poetice: *Știu precis, Luna, Gândul* etc. „Gândul este un copac/ Înfipt în creierul meu./ Un parazit care se hrănește/ Cu mare parte din ceea ce ar fi trebuit/ Să asimilez.// Are rădăcini care mi-au perforat/ Plămânii și ficatul/ Și ramurile lui ajung/ Până dincolo de Steaua Polară.// Înflorește în cosmos/ Universal și frumos/ Lângă stea/ Și este fecundat de toate întrebările/ Și îi cade sămânța să încolțească,/ Pe cărările/ De sub fruntea/ Mea/ Pământească." (*Gândul*)

Entitate energetică a universului, el se raportează lucid și direct la acesta, fără a se implica emoțional, neafectându-l trăirile pământești în afară de sentimentul iubirii. Iubirea cutreieră fiecare punct subatomic al ființei, al energiei de orice fel. Fiecare părticică a trupului său fizic ori spiritual se adresează universului cu care relaționează în mod pașnic și pe care îl invocă în versurile sale, redimensionându-și chiar venirea pe lume și biografia, în concordanță cu legile și misterele acestuia: „Vibrez legat de cosmosul în care sunt,/ Jumătate fericit și jumătate înfloritor/ Și nevăzute artere îmi pleacă de pe pământ/ Cât sunt încă viu, jumătate perfect și gânditor." (*Renaștere*)

O idee interesantă pe care am desprins-o din versurile sale este aceea că universul s-ar fi pornit dintr-un punct energetic, subatomic, microcosmic, care, datorită unei mișcări continue, cum s-ar spune, și-a lărgit arealul: „Atomii și sistemele solare/ Sunt identice, urcă și coboară/ Fiecare,/ Dintr-o lume mare,/ În una și mai mare/ Una mai mare decât alta/ Într-o scară/ Și/ Într-o perfectă asemănare." (*Opt pământuri*) sau „Punctul aparține/ Celor opt rețele, Însă numai punctul/ Aparține.// Și punctul este gol de stele/ Și e naștere de lumi divine/ /(…) Cosmosul e plin de găuri, de bășici,/ Un fel de aluat, dospind mereu,/ Nu are sus și jos, nu are margine și nici/ Nu are înțeles, pe înțelesul meu." (*Mecanica cuantică*)

Moartea, fenomen natural, nu-l intimidează, urmându-i facerea într-o altă dimensiune energetică: „Se naște lumea iar, lumina iar se naște/ E liniște adâncă și doar liniștea vibrează,/ Se aude viitorul care ne cunoaște,/ Deschizând timid o ușă la amiază." (*Facerea*), pentru că „universul este un organism viu" și veșnic, după cum chiar se intitulează un poem. Poetul negociază cu moartea, se tocmește, se pare că îi convine haina pământească și ar vrea ca trecerea în altă dimensiune prin intermedierea morții să se facă, dacă se poate, cât mai târziu.

Poezie interesantă, exprimare laconică, oarecum ironică, fără tresăriri emoționale, mai mult constatatoare, cu o ordonare obiectivă a realităților invocate.

Versurile sunt descărnate de bogăția cuvintelor, ajungând la esență, la scheletul ideii poetice: „Înflorește/ Grav/ Un/ Trandafir/ De/ Câte / Ori/ Iubesc." (*Poem*). Trecerea de la o formă la alta a energiei se face cu ochi obiectiv, de cercetător, cu truisme elocvente. Poetul folosește o altfel de metaforă, un limbaj poetic original, îmbrăcând cugetări cosmogonice. Face filosofia creației: „Universul moare și se naște înfloritor,/ Șeful legilor universale mă omoară,/ Cu o simfonie care mă provoacă să zbor/ Și să mă renasc gândind a nu știu câta oară.// Dumnezeu este șeful, un prieten distins,/ Cu care joc șah sâmbăta și joi/ Și mă las bătut dinadins/ Și câștig întotdeauna apoi." (*Universul este un organism viu*)

Fraza cu topică personalizată, unitară, economicoasă, metafora subtilă, implicită și nu prin figuri de stil, versurile având o muzicalitate ritualică, cu o exactitate specială a ritmicității silabelor care conferă fiorului artistic unicitate și o eleganță ce ține de rigoarea exprimării cercetătorului științific. O carte de poeme originală, scrisă în stilul caracteristic al poetului Marin Dumitrescu, care nu se dezice de vocația unei înalte filosofii, pe deasupra timpurilor, situând cititorul într-o stare superioară de meditație.

Cu Romanița Ștențel prin „Anotimpurile" sufletului

Marian NENCESCU

Jurnalist radio cu vechi state de servicu, prolifică autoare de literatură pentru copii (între altele, este și „mama" literară a lui *Rilă Iepurilă*), publicist tenace și ubicuu în presa culturală, colaboratoare permanentă la *Cronica Timpului, Bucureștiul literar și artistic* ori *Rotonda Valahă*, de la Râmnicu Vâlcea, și, nu în ultimul rând, autoare de interviuri *neconvenționale,* adunate în seria *Destine în eternitate* (2 ediții, 2006 și 2009, o carte care beneficiază și de inspirata copertă a lui Valentin Tănase), Romanița Ștențel, este, de mulți ani, o prezență stenică în spațiul public, un reper de normalitate și, aș spune, de bun-simț, într-o vreme când autorii se întrec în gesturi extrovertite și nu totdeauna inspirate. Pe linia interviurilor și a amintirilor din seria *De mic am fost mare* (publicată la Ed. Rawex Coms, 2012, în tandem cu Daniel Horhocea, cunoscut realizator de emisiuni de radio pentru copii, voce „de aur" a Radioului românesc, alături de „legendarii" Silvia Chicoș ori Eugen Cristea) se situează și recenta sa carte *Anotimpuri creatoare* (Ed. Rawex Coms, 2016), o tandră rememorare a unor gânduri, speranțe și impresii de viață ale unor personalități publice de mult consacrate, devenite, între timp, repere morale necontestate. Pentru unitate conceptuală, Romanița Ștențel grupează interviurile în funcție de luna de naștere a invitaților săi, rezultatul fiind un inedit *calendar cultural,* din păcate incomplet, autoarea rezumându-se la evocarea a numai nouă luni – din iunie, până în ianuarie – probabil suficiente pentru o „naștere" literară la termen.

Liantul cărții îl constituie seria grafică *Anotimpuri,* a maestrului Valentin Tănase, un dar personal făcut autoarei, care ar merita, în sine, o analiză specială. Creat pe profilul unei prezențe feminine dominante – când veselă, expansivă, când concentrată interior – ciclul, ce amintește, prin empatie, de *Anotimpurile* lui Vivaldi, este o demonstrație de virtuozitate grafică, o transfigurare a naturii văzută prin evoluția efervescentă a vegetalului. Utilizate cu măiestrie de tehnoredactorul cărții, tablourile, reproduse integral sau fragmentar, reprezintă un element de *dialog,* o raportare la o realitate transcendentă, care constituie însăși esența mărturisirilor „provocate" de Romanița Ștențel. Succinte, inevitabil fragmentare și subiective, interviurile redau, în esența lor, nu neapărat un portret exhaustiv al invitaților, cât o trăsătură spirituală dominantă a acestora, în acord *subteran* cu luna de naștere, evocată în preambul. Este, simultan, un exercițiu *cine-verité,* netrucat, de sinceritate emotivă, și un comentariu deliberat, bine cântărit, pornind de la câte o caracteristică, aș spune, astro-meteorologică a lunilor, cu rădăcini adânci în mitologia tradițională.

Cu totul, interviurile, în acord deplin cu comentariile însoțitoare, alcătuiesc un întreg inseparabil, bine articulat și suficient argumentat cultural. Personalitățile alese de Romanița Ștențel pentru a ilustra *Anotimpuri(le) creatoare* aparțin, inevitabil, unui spectru cultural familiar autoarei, în esență, prieteni și colaboratori ai publicațiilor unde aceasta își publică rezultatul investigațiilor jurnalistice. Paradoxal, aspectul acesta nu deranjează, câtă vreme există suficientă libertate de abordare și infinite modalități de investigare. Întâlnim scriitori (Jean Andreiță, Coman Șova ori George Șovu), sportivi (Gabi Szabo), actori și muzicieni (Rodica Popescu-Bitănescu ori Alexandru Tomescu) și chiar un matematician (convertit la literatură, Gheorghe Păun), oameni care au ceva de spus, dincolo de domeniul care i-a consacrat. Fiecare dintre acești „aleși" vine cu câte o poveste de viață inedită, dovadă că intuiția *jurnalistică* a autoarei funcționează fără reproș. Iată, de pildă, un dialog cu cel mai cunoscut „sinolog" contemporan, profesoara Ileana Hagea-Velișcu (n. la Sudiți, în Bărăgan, într-o zi de „cuptor", când, sub culoarea alburie a bolții cerești, se plămădește „pâinea" țării) „– Ați luat *Drumul mătăsii* și ați devenit studentă la Beijing, unde ați primit un nume nou, de alint, Yang-Ling, adică *foșnet de plop.* – Modelul meu spiritual este un alt mare erudit, la rândul lui, iubitor al Chinei, care, în anul nașterii mele, se afla la apogeul gândirii filosofice și care, în studiul său *Religie și spirit,* aduce un elogiu culturii chineze, cu nimic mai prejos decât cea europeană" (*op. cit.*, p. 21).

Gânduri temeinice, izvorâte din același șuvoi, dominant patriotic, emite și „pălmașul cu condeiul" Jean Andreiță, născut în luna când „ne punem cireșe la urechi" (11 iunie) și retrăim, paradisiac, sentimentul copilăriei: *Debaralele* pregătite de dușmanii poetului (M. Eminescu – n.a.) și ai poporului român vor fi spulberate de vântul istoriei" (*op. cit.*, p. 16), ori de „părintele *Liceenilor*", George Șovu (născut în „cap de iarnă", de Gerar, pe 30 ianuarie, sub semnul lui Ianus, bătrânul): „Trec uneori pentru a aprinde o lumânare și a pune o floare la mormântul unuia dintre profesorii mei, Augustin Z.N. Pop, aflat la Cimitirul Bellu, la câțiva pași de cel al lui Eminescu și recitesc cuvintele sale: *Cred în Eminescu, ca în Soare* (*ibidem*, p. 65).

Caldă, sensibilă și inspirată, pledoaria meteo-mitologică a Romaniței Ștențel pentru o re/interpretare a *Anotimpuri(lor) creatoare* ale culturii române e cu totul binevenită.

Femei şi muze, vai, femei!...

Paula ROMANESCU

Marţi, 12 iulie 2016.
Cum noi n-avem de dus la muncă, ne facem de lucru cu o vizită la Muzeul de Artă din Vancouver unde, de pe un banner imens, ne... zâmbeşte *Femeia care plânge,* vestindu-ne că a sosit pe aici *Picasso cu Muzele sale,* un amestec de poveşti de viaţă şi artă legate între ele printr-un singur nume: Picasso.

Muzele, repartizate pe perioade – roz, albastre, indigo şi violet – ne întâmpină de cum păşim în „Imperiul Picasso" de aici: *Fernande Olivier, Olga Khokhlova, Marie-Thérèse Walter, Dora Maar, Françoise Gilot, Jacqueline Roque* (ultima, cu 46 de ani venită pe lume mai târziu decât artistul, văduva lui, moştenitoarea unei averi colosale pe care a fost nevoită s-o împartă prin tribunale cu toate palomele şi columbii pe care inepuizabilul creator Pablo i-a trimis în lume, după ce vor fi prins aripi prin diverse cuiburi materne, ca să zboare la rândul lor după cum le-o fi vrerea şi puterea).

Când a cunoscut-o pe *Fernande Olivier* (1881-1966), o tânără ochioasă roşcată, pictura la fel de tânărului Pablo Picasso (1881-1973) era la „bleu fixe", la fel viaţa boemă de la *Bateau Lavoir,* atelierul său din cartierul parizian Montmartre şi, deo-potrivă, al mai multor artişti de la început de secol douăzeci. Fernande i-a preschimbat viaţa în roz, pictura lui a luat nuanţele iubirii cu-nmiresmări de soare şi felinare…

Şi-au trecut ei opt ani rozalii. În pictura lui au început să apară arlechini, clovni, trapezişti – lumea circului ca un amestec de lacrimă şi hohot de râs, ca o jonglerie cu destinul care n-ar trebui luat în serios dacă se dovedeşte a fi cenuşiu. Tot acum (1907) pictează el *Domnişoarele din Avignon* – piatră de hotar între un clasicism deja nu prea bine temperat şi cubism. Georges Braque ştie de ce!

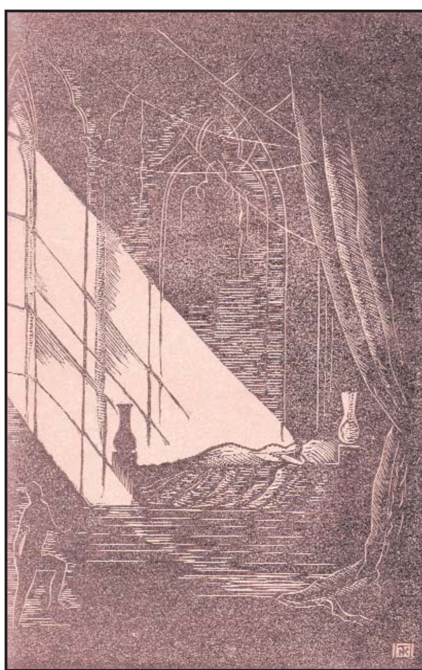
Pe Fernande a iubit-o cu toată nebunia tinereţii. Era zeiţa lui şi el – sclavul fericit să o poată venera, deşi o mai înşela un pic.

Succesul nu se grăbea să-i recunoască pictorului geniul. Fernande l-a părăsit în 1912, alegând să trăiască alături de un pictor italian de al cărui nume Arta n-a vrut să ţină seama. Ei şi? Fernande pe el l-a ales.

Între timp, Gertrude şi Leo Stein, mari colecţionari de artă, achiziţionează şi expun lucrări de-ale lui Picasso într-un fel de *Attention, Picasso – génie!*

Picasso a părăsit „circul", orientându-se spre *Ballets Russes*. Pentru spectacolul *Parada* de Jean Cocteau & Serghei Diaghilev, el semnează decorurile. Îi este alături – prezenţă efemeră – o insignifiantă *Marcelle Humbert,* fostă prietenă a Fernandei (!), pe care n-a avut vreme s-o fixeze în vreo perioadă colorată din creaţia lui, că aceasta s-a îmbolnăvit şi a murit. Credea că o iubeşte (sau, poate, chiar aşa era!); îi spunea Eva şi, pe câteva dintre portretele pe care a apucat să i le facă, a scris: „J'aime Eve"... Nu peste mult timp de la moartea ei, el a trebuit să plece cu *Ballets Russes* la Roma. Aici a cunoscut-o pe foarte mândra *Olga Khokhlova* (1891-1955), statuie vie, stea a baletului rus, care nu s-a arătat deloc impresionată de curtea asiduă a focosului iberic Pablo (fie el şi Picasso!), acesta văzându-se nevoit să se prezinte cu verighetele doveditoare că, da! ea şi numai ea este steaua lui. I-a devenit soţie în 1918. Abia după aceea Pablo a fost şi el liber să-şi completeze colecţia de stele şi steluţe spre disperarea Olgăi care, deşi îi dăruise un băiat (Paul), deşi renunţase de dragul lui la scenă, deşi se lăfăia în lux (că banii începuseră să curgă potop în conturile artistului!), nu putea cu niciun chip să-l strunească pe mărunţelul ei soţ (1,63m), care, deşi frumos nu era deloc, ştia să se facă irezistibil femeilor asupra cărora se opreau ochii lui de foc. Viaţa conjugală a devenit un calvar atât pentru Olga, care n-ar fi vrut să divorţeze din orgoliu (şi nici n-a făcut-o până când moartea nu a dezlegat singură lanţul casnic), cât şi pentru Picasso, care n-ar fi vrut să se vadă nevoit să împartă cu Olga averea colosală pe care o adunase... Astfel a recurs el la un... compromis: şi-a luat-o drept muză pe foarte tânăra *Marie-Thérèse Walter* (1909-1977); ea 17 ani, el 45, a instalat-o într-o lucuinţă vizavi de casa lui şi a Olgăi (spre *bucuria* acesteia!) şi au trăit fericiţi vreo opt ani, până când muza, care nu-i pretinsese nimic, după ce i-a dăruit o fetiţă, Maya, a început să aibă (i s-a părut lui) puseuri de gelozie fiindcă Picasso o întâlnise deja... de vreo doi ani pe *Dora Maar* (1907-1997).

Între cele două muze care din întâmplare s-au întâlnit odată în atelierul lui, spre marele amuzament al acestuia, a avut loc o... explicaţie cu păruială. „A fost cel mai frumos moment din viaţa mea", decla-ra el mai târziu. Nu-i greu să ne imaginăm cum va fi decurs înfruntarea: o coridă cu, în loc de toreador şi taur, două toreadoriţe sărindu-şi una alteia la jugulară sub privirea entuziastă a... „boului" aşezat în tribună şi mugind din rărunchi Olé! Olé!, ca în final să plece la festinul sărbătoresc împreună cu victorioasa în vreme ce pe nisipul mişcător al arenei învinsa agoniza...

Rezultatul – Marie a plecat cu fetiţa nou-născută, Dora s-a instalat în locul ei în casa şi viaţa lui Picasso. Ea 29 de ani, el 54! Cum Dora era un pic şi pictoriţă, un pic mai mult reporter fotograf, ei i se datorează marele număr de fotografii din diferite stadii de lucru la celebrul tablou *Guernica* început lângă Marie-Thérèse, terminat după „corida" dintre cele două femei.

O, de-ar fi cunoscut *Dora* Maar, cea plecată din Iugoslavia în Oraşul-Lumină să se împlinească artistic, limba română, ar fi înţeles că pseudonimul pe care şi l-a luat prea semăna a avertisment a ceea ce avea să devină viaţa ei: Dora Maar – Dor Amar…

Ce făcea Olga? Ce să facă: ea rămânea Doamna Picasso în vastele ei apartamente fără Picasso.

Nu mai ştiu cine a scris că într-o zi, în atelierul pictorului a venit să-şi aleagă ceva lucrări un general neamţ care, foarte impresionat de *Guernica* lui Picasso, l-a întrebat pe acesta: *Dumneata ai făcut asta? – Nu, voi!,* i-a răspuns el, privindu-l cam cum îşi priveşte cobra victima rămasă încremenită.

Cu Dora a început perioada cea mai prolifică a creaţiei lui. Erau peste tot împreună. Ea era exact ce şi-ar fi dorit orice artist ca model şi parteneră de viaţă: frumoasă, deşteaptă, talentată. A şi fost cea mai importantă prezenţă în Arta lui. Portretele pe care i le-a făcut o „descompun" şi o „recompun" din fărâme, pentru că maestrului îi plăcea să se joace cu femeile sfărâmându-le mai întâi sufletul, apoi făcându-le pe ele să-şi desfigureze chipul plângând, ca abia după aceea el să-l recom-pună. Dar cum nu-şi mai amintea exact unde ar fi trebuit pus fiecare element întregitor al chipului, rezultatul îl vedem noi astăzi minunându-ne...

Pablo şi Dora erau una. Şi fericiţi peste poate.

Dar într-o zi (era în 1943), ochii lui Pablo s-au oprit asupra unei tinere studente zărită într-o cafenea pariziană din Boul Mich. Aceasta se numea *Françoise Gilot.* Avea 21 de ani. Era virgină. Exact ce credea bărbatul de 62 de ani care era el că i se cuvine drept „premiu" de la viaţa asta cam zgârcită în ofrande-trufanda.

Din ziua aceea a început „asediul cetăţii" necucerite încă de niciun muritor.

Françoise rezista. Timpul trecea. Dora învăţase gustul lacrimii. El i-a pus în faţă o oglindă: *Femeia care plânge.* Muzeele lumii s-ar părui s-o aibă între frumoasele lor, conside-rând-o cea mai desăvârşită Giocondă plângătoare.

Într-o zi, fără vorbă multă, Picasso a mutat-o pe Dora Maar într-un apartament nu departe de locuinţa care le fusese cuib de dragoste (să-i fie totuşi uşor să mai vină pe la el atunci când ar convoca-o de urgenţă), fiindcă, iată, Françoise îi spusese *Da!* şi urma să se instaleze cu el.

Dora a suferit o cumplită depresie care avea s-o ducă în pragul nebuniei, dar el, nobil desăvârşit (!), a internat-o la un spital de profil…

Ea a continuat să trăiască. Fără el. Viaţa i-a fost bogată în ani.

Françoise şi-a luat rolul în serios, i-a făcut lui Picasso doi copii – Claude şi Paloma; el făcea ce ştia: pictură, sculptură, colaje, ceramică şi, mai cu seamă modelaj: Modela trupuri de femei.

Sătulă de infidelităţile lui, Françoise l-a părăsit în 1953.

În ultimii doi ani de trai în comun, el o mai ataşase la carul amoros şi pe o altă tânără, *Geneviève Laporte* (de 24 de ani), care a prefe-rat să-l părăsească la vreme, refuzând oferta lui de a lua locul Françoisei în apartamentul rămas gol după plecarea acesteia. Ba a mai provocat şi ceva scandal de presă, a scos la licitaţie desenele oferite ei de „Zeu" sau şterpelite de ea din dragoste pentru artă...

Picasso avea 72 de ani.

Şi-a apărut în viaţa lui *Jacqueline Roque* (1926-1986), de 27 de ani. Îi era model şi... puţin căsătorită. A divorţat urgent când Picasso a vrut-o doar a lui.

În 1955 Olga Khokhlova-Picasso a părăsit scena vieţii.

Pablo era liber să devină pentru a doua oară mire.

Jacqueline a devenit Doamna Picasso. Au trăit împreună două decenii, el continuând să fie tot mai interesat de sexul frumos pe măsură ce faima sa artistică îşi fâlfâia flamura în vântul vremii. Numai că acum, îmbătrânind, nu mai alerga după muze prin târg, ci le făcea pe ele să vină în atelierul lui, unde, după câte o şedinţă de... artă, le oferea aleselor câte o bazaconie modelată în lut care nu ştiu cum să făcea că semăna mai mereu cu un faun bine dotat cu un falus-ghioagă cât să le ia piuitul (de admiraţie, fireşte), operă înnobilată de semnătura maestrului, deci foarte valoroasă pe piaţa de artă!

Jacqueline se făcea că nu bagă de seamă mult prea banalul joc.

Şi-a fost anul 1973.

Omul Picasso se ducea să moară puţin.

Pictorul însă nu se îndura să plece fără modelele lui docile…

Aşa se face că, potrivit ultimei sale dorinţe, la mormântul lui a fost aşezată, prin grija Jacquelinei care s-a simţit obligată să-i respecte dorinţa de pe urmă, statuia celei de care se despărţise de peste patru decenii, Marie-Thérèse.

Aflând aceasta, Marie-Thérèse şi-a făcut amare procese de conştiinţă, socotindu-se singura vinovată de despărţirea lor. După patru ani de la dispariţia celui pe care l-a venerat ca pe un zeu, ea şi-a pus capăt zilelor.

Văduva lui, Jacqueline, se simţea umilită de cel care, de dincolo de moarte, îi impunea „prezenţa" Mariei aceleia, aşa cum faraonii comandau să li se pună alături de colosalele lor statui, statuile în miniatură ale reginelor consoarte. (Excepţie Ramses al II-lea cu a lui regină Nefertari care-l însoţeşte de la egal la egal – regină între regine, la Templul lor de la Abu Simbel.)

Ce rol îi revenea prin urmare Jacquelinei? Acela de a îngriji de mormântul „faraonului" ei care a exclus-o de la dreptul de a-şi avea reprezentare sculpturală lângă el.

→

Vecina mea, Africa

Zile negre pentru copii albi

Nicolae MELINESCU

Munsieville este o aglomerare de câteva sute de cocioabe din tablă ondulată din vecinătatea celui mai important centru comercial, bancar și economic al Africii de Sud, Johannesburg, fondat în 1886, cu o populație actuală de peste patru milioane de locuitori. Pe ulițele din pământ bătut și ars de soare aleargă desculți, nespălați și în zdrențe copii gălăgioși, care se iau la întrecere cu câinii flămânzi și caută prin gunoaie. În spatele șirului de cocioabe, peste șanțuri pline de dejecții și apă stătută, zumzăie paradisul țânțarilor și al muștelor. Din loc în loc își trăiește agonia ruginită carcasa unei foste mașini. Nu este o descriere din perioada acerbei segregații rasiale instaurate de minoritatea albă de la jumătatea secolului trecut. Nu este amintirea orașelor-dormitor ridicate de apartheidul burilor pentru muncitorii negri care trudeau în uzinele, minele și fermele Africii de sud, în perioada embargoului impus de Națiunile Unite.

Adevărul este că peisajul din așa-numitele *shanty towns,* populate de peste patru sute de mii de albi, mai săraci decât mulți africani, reflectă un adevăr crud și trist al Africii de Sud de azi. Segregaționismul albilor i-a victimizat pe negri încă de la primele episoade ale stabilirii europenilor în sudul continentului african, la începutul secolului al XVIII-lea. După cel de-Al Doilea Război Mondial, el a luat forma unei politici de stat adoptată de minoritatea albă și criticată de opinia publică internațională, inclusiv de agențiile ONU. Pilonii fundamentali ai acestei politici au fost monopolizarea puterii politice și economice de către minoritatea albilor, clasificarea populației pe baze rasiale conform unei ierarhii dominate de albi, circumscrierea teritorială a fiecărei comunități rasiale, învățământ discriminat, angajarea și retribuirea preferențială a albilor pe piața muncii, controlul strict al accesului negrilor în marile orașe, stabilirea unor perimetre pentru africani – *homelands* – în regiuni aride, sărace, lipsite de infrastructură, servicii și utilități.

Supremația albilor de origine olandeză, așa numiții *buri* sau *afrikaneri*, a fost inițial o reacție la tentativa englezilor de a obține monopolul asupra resurselor minerale enorme, între care aur, cărbune, diamante, dar și o strategie abilă de uzurpare a drepturilor legitime ale indigenilor. Jordan Ngubane (*An African Explains Apartheid,* Frederick Praeger, New York, 1963) explica la apogeul apartheidului că acesta era mai mult decât o aberație ideologică. „Mai presus de orice, este un mod de viață apărut în condiții neobișnuite, menite să garanteze supraviețuirea afrikanerilor și să le apere dreptul la un loc sub soarele Africii de Sud. Fundamentalismul, absolutismul, ura de rasă au devenit rațiunea de a fi a existenței albilor. Nu din cauză că afrikanerul ar fi înapoiat, rău sau necinstit, ci din cauză că el aparține singurei comunități care se consideră predestinată să domine istoria. Lungul marș (din secolul al XIX-lea, n.n.) de la malul oceanului spre ținuturile din interior și deceniile de supraviețuire pe platoul încins al Africii de Sud i-au izolat pe buri de restul civilizației europene. Vulnerabilitatea lor numerică i-a pus în fața amenințării cu dispariția.” Acest sistem conceput să dureze o veșnicie s-a prăbușit după mai puțin de o jumătate de secol, dar dispariția lui, salutată inițial ca un act de dreptate al istoriei, nu a fost nici pe departe miracolul justițiar așteptat. Majoritatea africană a preluat, pe drept, puterea și discriminarea s-a răsturnat. Nu albii care impuseseră segregația au ajuns în mizerie, ci doar vulnerabilii din fosta clasă de mijloc, confruntați cu rigorile unei orânduiri în curs de transformare.

Optzeci de așezări cum este cea de la Munsieville îi adăpostesc pe albii care au fost nu atât de săraci ca negrii, dar, oricum, defavorizați și în perioada apartheidului, până la alegerile multirasiale. Ei au devenit exilați sociali după constituirea societății curcubeu, cum a denumit Nelson Mandela noua administrație apărută după alegerea sa ca prim președinte african, după mai bine de o sută de ani de putere absolută a minorității de origine europeană. Victoria electorală și politică a eroului de pe insula Ruben nu a fost lipsită de convulsii și tensiuni. Peter Harris, oficial implicat direct în structurile de organizare a scrutinului din 1994, a descris într-o carte excelentă (*Birth. The Conspiracy To Stop the ’94 Election,* Umuzi, Cape Town, 2010) travaliul și nesiguranța care au însoțit primul demers electoral liber, fără câini de pază și patrule militarizate. Fricțiunile, neînțelegerile și suspiciunile dintre partidul majoritar Congresul Național African și zulușii din partidul Inkhata au degenerat în lupte de stradă, în conflicte armate care au provocat între 1990 – anul

eliberării lui Nelson Mandela din închisoare – și 1994 – anul alegerilor libere multirasiale, multipartinice – douăzeci și patru de mii de victime. Zilele votării propriu-zise au atins apogeul entuziasmului popular, dar și al încordării maxime, provocate nu numai de spectrul posibilelor ciocniri între albi și negri, ci și între diversele formațiuni ale acestora din urmă. „Spre sfârșitul după-amiezii (în prima zi de la deschiderea urnelor, n.n.) au pornit marșuri ale diverselor partide spre sediile comisiilor electorale locale. Grupările politice reacționau rapid și își trimiteau activiștii spre focarele de violență… Birourile de centralizare și de numărare a voturilor ar fi trebuit să fie sub paza armatei și a poliției. Din cauză că partidul Inkhata a acceptat în ultimul moment să participe la alegeri, au apărut centre de votare lipsite de orice protecție. O problemă mult mai gravă a reprezentat-o instalarea ilegală a unor secții de vot în Kwazulu și Natal, pe care le-am tratat drept secții pirat”.

Ca și fostele state europene cu conducere comunistă până în 1989, și Africa de Sud a parcurs o perioadă dureroasă de tranziție, manifestată mai ales în registrul politico-social. Că unul din zece albi a ajuns să supraviețuiască în așezările din tablă ondulată izolate în veldul încins nu a reprezentat intenția și nici promisiunea lui Nelson Mandela când a devenit figura emblematică a noii Africi de Sud, simbol al reconcilierii rasiale majore, standard al maturității politice a noii națiuni. Jane Flanagan, corespondenta pentru Africa de Sud a cotidianului britanic *Daily Mail,* observa recent („Black lives are getting better, but it’s now worse for WHITES”, (1)) că „o parte tot mai vocală a minorității albe susține că este nevoită să cerșească bani pe stradă din cauză că trăiește sub un regim rasist. Asemenea afirmații au fost contestate de muncitorii negri săraci din agricultură, care afirmă că nimic nu s-a schimbat pentru ei în 22 de ani, din cauză că albii continuă să dețină controlul asupra pieței muncii și asupra banilor. Neîncrederea și suspiciunile de ambele părți între cei care trăiesc în Middlebrug, la 150 de kilometri est de Johannesburg, descriu un fragment convingător din divizarea rasială profundă care continuă să împovăreze Africa de Sud.”

De fapt, majoritatea de sorginte africană nu o duce nici ea cu mult mai bine. Statisticile oficiale sud-africane arată că, în 2014, 63 la sută din populația majoritară trăiește în sărăcie, în timp ce doar un procent din cei aproximativ cinci milioane de albi constituie sărăcimea izolată în așezările mizeriei.

Markus Kruger, strănepotul lui Paul Kruger (1825 – 1904), considerat părintele națiunii afrikaner, se numără printre năpăstuiții soartei, izolat într-o comunitate pauperă și ostilă în care și-a găsit cu greu de lucru ca instalator. „Eu și ai mei (soția și doi copii) nu cunoaștem pe nimeni aici, într-o zonă nesigură, dar nu ne putem permite altceva. În Africa de Sud, dacă ești alb nu găsești ușor de muncă, așa că nu prea avem de ales” (*Idem*). Soția lui a ținut să adauge la descrierea amenințărilor cu care se confruntă familia ei furturile, omorurile și corupția. „Uneori nu avem apă la cișmeaua din stradă zile în șir. Curentul electric se întrerupe frecvent. Nici că se poate mai rău!” (*Idem*)

Pentru cei aflați în situația familiei Kruger este o slabă consolare faptul că țara are probleme sociale și economice majore. Un document elaborat în martie 2016 cerea guvernului să inițieze o anchetă independentă în urma solicitărilor opoziției. Potrivit sesizărilor publice ale reprezentanților acesteia, președintele Jacob Zuma a dezvoltat relații preferențiale și incorecte cu familia Gupta, unul dintre jucătorii majori în viața economică și financiară sud-africană. Raportul intitulat *State of Capture* (*Stare de captivitate,* orig. Engl.) elaborat de fostul protector public Thuli Madonsela îi suspecta pe președinte și pe protejații săi de tentativa de influențare a deciziilor membrilor guvernului în interesele grupării Gupta, acuzații respinse de cei vizați. Președintele Zuma, care, ca vicepreședinte al Africii de Sud, a vizitat România în 2005, a încercat, totuși, să blocheze publicarea raportului. Mmusi Maimane, liderul Alianței Democratice, de opoziție, a considerat, însă, că documentul „este încă o victorie pentru Constituție, pentru domnia legii și pentru lupta împotriva corupției” (2). După publicarea raportului, mii de protestatari i-au cerut președintelui să-și dea demisia. Potrivit sursei citate, poliția a folosit gaze lacrimogene ca să disperseze mulțimea din fața reședinței șefului statului.

În 2008, Jacob Zuma s-a prezentat la tribunalul din orașul Pietmaritzburg ca să răspundă acuzațiilor de spălare de bani, corupție și fraudă, dar procesul a fost anulat din cauza unor vicii de formulare și procedurale. Un an mai târziu, Autoritatea Penală Națională a hotărât să respingă acuzațiile. Dar asemenea episoade înregistrate la nivelul elitei politice măresc amărăciunea și frustrarea săracilor, indiferent de rasă. Congresul Național African, partidul aflat la putere, este intens preocupat să promoveze legi care să aplice pedepse severe pentru extremism rasial tocmai ca să elimine o stare de fapt care subminează credibilitatea și legitimitatea noii democrații sud-africane.

Note

1. http://www.dailymail.cu.uk/news/article-3948992/Black-lives-getting-better-s-worse-WHITES-Bitter-racial-tension-South-Africa-town-Afrikaner-farmers-forced-black-man-COFFIN-punishment.html#iX224QgA1ZrdP, accesat 22 noiembrie 2016.
2. http://www.independent.co.uk/news/world/africa/south-africa-corruption-report-jacob-zuma-state-capture-worrying-evidence-a739671.html, accesat 24 noiembrie 2016.

Adăugându-se la această umilință și tracasările juridice cu moștenitorii care-și pretindeau cu legea-n mână drepturile cuvenite, ea n-a mai rezistat și și-a încheiat socotelile cu viața printr-un foc de revolver.

Picasso și-a ales spre a-l însoți în moarte, dintre toate modelele-muze-iubite-neveste, pe acestea două: Marie-Thérèse și Jacqueline.

N-ar fi de mirare ca genialul să ne surprindă cu o nouă expoziție: *Îngerii care râd.* Sau *Îngerii cu ștreangul de gât și cu revolverul la tâmplă…*

Plec de la Muzeul din Vancouver răvășită de întrebări: De câte jertfe are nevoie arta unui geniu ca să se împlinească?

De pe marele banner de la intrare, *Femeia care plânge* parcă ar vrea să redevină frumoasa Dora Maar și, pornind în voia vântului, să refacă din privirea celor care trec pe lângă ea lumina din surâs și forma lacrimii de fericire.

Scrisoare din Olanda

Pierluigi FRISCO

Acesta este un interviu închipuit, luat de un jurnalist (J) lui Pierluigi Frisco (P), un italian care trăiește în Olanda.

J: Bună dimineața, domnule Frisco.
P: Bună dimineața.

J: Am putea vorbi despre Olanda? Cititorii revistei *Curtea de la Argeș* ar putea fi interesați să cunoască mai multe despre această țară.
P: Desigur.

J: Începeți, vă rog, prin a da câteva detalii de bază. De când locuiți în Olanda? De ce ați decis să vă mutați aici? Și altele asemeni.
P: M-am mutat în Olanda de două ori. Prima dată a fost în 2000, când am venit la Leiden pentru a face un doctorat. Leiden e înspre centrul Olandei, aproape de Amsterdam. Am stat acolo patru ani. M-am mutat apoi pentru opt ani în Marea Britanie, iar în 2012 am revenit în Olanda, la Eindhoven, în sudul țării. Este locul unde trăiesc și lucrez de atunci.

J: De ce ați decis să veniți în Olanda prima dată și apoi să reveniți?
P: Prima dată m-am mutat în Olanda venind din Italia, pentru studii. Sunt mai multe aspecte ale culturii italiene, ale modului de viață, cum ar fi puterea religiei și lipsa generală de onestitate, care nu mi-au plăcut niciodată. În plus, la vremea aceea lucram într-o companie și doream să studiez pentru un doctorat. A apărut o posibilitate pentru a face aceasta în Leiden și am profitat.

Motivul pentru care m-am mutat pentru a doua oară în Olanda, venind din Marea Britanie, este un pic mai complex. L-aș putea rezuma astfel: mai multe posibilități pentru copiii mei, o mai ridicată calitate a vieții pentru familia mea, o climă mai bună.

J: Am putea vorbi mai multe despre viața pe care ați dus-o în Italia și Anglia, cu mai multe detalii despre ce v-a plăcut și ce nu v-a plăcut în fiecare dintre cele două țări, dar să ne concentrăm în acest interviu numai asupra Olandei. Înțeleg că vă place să trăiți aici. De ce?
P: Da, îmi place foarte mult Olanda. Mai mult decât în oricare altă țară în care am trăit, aici orice persoană este liberă să trăiască așa cum dorește (desigur, cu anumite limite). Aici, fiecare individ este respectat pentru ceea ce el sau ea este în realitate, nu există prea multe restricții sociale, sau, atunci când acestea sunt prezente, ele nu sunt prea explicite sau prea discriminatorii.

Un alt lucru care-mi place este faptul că există foarte puțin exhibiționism, în general, oamenii sunt foarte modești. Lucrez alături de colegi care au o stare materială foarte bună, dar acești oameni vin la lucru pe biciclete relativ modeste și-și aduc prânzul la pachet, de acasă, deși ar putea să vină în mașini scumpe sau să mănânce în fiecare zi la restaurantul companiei. Pentru olandezi, fondul este cu mult mai important decât aparența-suprafața.

Spre deosebire de Marea Britanie, în Olanda clasele sociale nu sunt prea diferite. Bineînțeles că există și aici clase, dar funcționează o bună interacțiune între ele.

Un alt lucru care-mi place este existența pistelor pentru biciclete și posibilitatea de a te deplasa ușor pe bicicletă, fără niciun risc. Noi suntem o familie cu doi copii, dar nu avem mașină, iar asta nu ne limitează deloc. Totdeauna mergem pe biciclete – unele dintre ele sunt electrice.

În sfârșit, cu totul diferit față de Italia, aici religia nu are o putere sufocantă, iar oamenii sunt foarte onești.

J: Toate acestea înseamnă ceva, în sensul bun, dar ce lucruri nu vă plac în societatea olandeză?
P: Desigur, nu aceasta este țara ideală, dar este destul de aproape de ea.

Sunt câteva lucruri care nu-mi plac.

Există, de pildă, o tendință constantă de a considera societatea olandeză superioară oricărei alteia, o lipsă de autocritică, suprapusă peste obiceiul de a puncta totdeauna slăbiciunile celuilalt. Societatea olandeză lucrează foarte bine: economia, sistemul de sănătate, stilul de viață, educația,..., sunt puține dubii asupra acestor aspecte, dar asta nu e un motiv pentru a te simți superior, în comparație cu alte societăți.

Lipsa de autoevaluare critică și comportamentul „bârfitor” sunt trăsături ale olandezilor bine cunoscute străinilor. Olandezii discută referindu-se la slăbiciunile interlocutorului. Chiar dacă ei discută cu cel mai bun prieten, totdeauna caută subiecte de dezbatere, chiar dispută, înspre afară, nu înspre interior.

Un alt reproș frecvent pe care îl fac străinii este legat de tradiția Sfântului Nicolae, celebrat pe 5 decembrie. Sfântul Nicolae este personajul care aduce cadouri copiilor. Această tradiție este mult mai puternică chiar decât cea a Crăciunului. Parte din această tradiție constă în faptul că Sfântul Nicolae este un bărbat alb, ajutat de asistenți de culoare. Unii oameni, inclusiv subsemnatul, consideră că această tradiție este discriminatorie și impune o prejudecată la adresa negrilor. Există unele inițiative care încearcă să schimbe această tradiție, dar progresele sunt foarte lente.

J: Interesant. Cum s-a schimbat Olanda, în opinia dumneavoastră, din 2004, când ați părăsit-o, până în 2012, când ați revenit?
P: Au fost câteva schimbări în acest răstimp. Le menționez pe cele pe care le-am remarcat direct, la nivel personal. Merită menționat că, înainte de a ne muta pentru a doua oară în Olanda, un număr de prieteni olandezi ne-au avertizat că „Olanda de acum nu mai este cea din care ați plecat”.

Bineînțeles, am remarcat imediat climatul economic diferit. Criza economică a lovit și Olanda, așa cum s-a întâmplat cu întreaga Europă. Statul olandez a strâns cureaua în câteva direcții, cum ar fi drepturile șomerilor și pensiile. Câțiva dintre prietenii mei olandezi au avut, sau încă mai au, mari dificultăți în a-și găsi locuri de muncă.

Ceea ce am mai remarcat, de asemenea, este faptul că, în general, olandezii sunt mai puțin primitori cu străinii ca înainte. Acest lucru, poate fi, desigur, o consecință a crizei economice, dar se simte cu adevărat la nivelul vieții zilnice. Oamenii sunt mai îngrijorați din cauza străinilor. Este adevărat și că integrarea acestora nu este o chestiune rezolvată, văd asta peste tot unde merg prin Europa. Pe de o parte, există străini care nu se lasă integrați – ca și când nu ar fi niciun avantaj în aceasta. Pe de altă parte, există instituțiile locale, care, în ciuda tuturor eforturilor lor, încă nu reușesc să-i integreze pe nou-veniți.

J: Mi-ar plăcea să încheiem această discuție cu ceva nostim. Există ceva în cultura olandeză care vi se pare amuzant?
P: După părerea mea, lipsa de autoevaluare lucidă este deja ceva amuzant în general. A nu fi capabil să-ți vezi slăbiciunile, obiceiurile, contradicțiile din comportare este în sine ceva destul de ciudat.

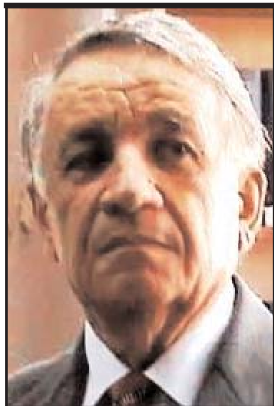
Dar există și un alt lucru din societatea olandeză pe care-l consider amuzant în sensul bun al cuvântului și care-mi place cu adevărat. Este vorba de felul în care se anunță nașterea unui copil. În multe țări din Europa, acest lucru se face într-un mod foarte discret, de exemplu, decorând simplu ușa de la intrare cu o panglică colorată, albastru deschis în cazul băieților și roz în cazul fetelor. Aici, în Olanda, toată grădina din fața casei poate fi decorată pentru a anunța nașterea unui copil. În unele cazuri, este folosit un poster lipit pe fereastra de la stradă, alteori, o construcție de carton îl anunță pe cel nou venit pe lume. Am făcut mai multe fotografii cu asemenea decorații – iată câteva dintre ele. Este un mod interesant de a anunța nașterea unui copil.

J: Mulțumesc mult pentru timpul acordat și pentru cele spuse.
P: Cu mare plăcere.

Italian de origine, Pierluigi Frisco este informatician, cu o teză de doctorat susținută la Universitatea din Leiden, Olanda, în 2004 (*Theory of Molecular Computing. Splicing and Membrane Systems*), sub conducerea profesorului Grzegorz Rozenberg. A lucrat o vreme la Universitatea Heriot-Watt din Edinburgh, Marea Britanie, apoi a revenit în Olanda. A scris mai multe lucrări de informatică teoretică (bio-calculabilitate), monografia *Computing with Cells. Advances in Membrane Computing,* Oxford University Press, 2009, iar împreună cu Marian Gheorghe (Bradford, Marea Britanie) și Mario J. Pérez-Jiménez (Sevilla, Spania) a editat volumul *Applications of Membrane Computing in Systems and Synthetic Biology,* Springer-Verlag, 2014.

La pas prin satul global

Privighetorile Persiei (IV)

Ion PĂTRAŞCU

În Iran, am vizitat multe locuri încărcate de istorie şi poezie, însă la Nişapur am dat o fugă numai cu gândul. Era bine şi aşa, pentru că acolo am aflat o frumoasă poveste, chiar o legendă despre un alt titan al ştiinţei şi stihului Evului Mediu – **Omar Khayyam** (? 1048-1131; Fig. 1). La el, poate chiar mai mult decât la alţi scriitori clasici persani, datele de naştere şi o bună parte a operei au un anumit grad de incertitudine, până în zilele noastre. Dar, să încercăm să ne apropiem de Omar Khayyam, începând cu anii copilăriei sale, adică din momentul în care a dat semne de genialitate. S-a născut la Nişapur, oraş care la acea vreme rivaliza în măreţie cu Bagdad şi Cairo. Numele de Khayyam, sub care îl cunoaşte lumea, este un pseudonim, derivat de la meseria tatălui său (confecţioner de corturi), nume pe care el l-a transformat în renume. A învăţat şi el *Coranul* pe de rost (ca Avicenna, Hafez etc.) şi a absorbit ca un burete tot ceea ce ştiinţele vremii acumulaseră.

Junele Khayyam avea acolo, la Nişapur, doi buni prieteni, chiar *fraţi de sânge,* pe Nizam al-Mulk şi pe Hassan bin Sabbah, toţi trei deveniţi ulterior importante personalităţi istorice. Ei juraseră ca acela care va urca primul scara ierarhică să-i sprijine pe ceilalţi doi. Nizam al-Mulk a avut şansa să ajungă vizir, însă el a uitat de jurământ. Amintindu-i acest lucru, Khayyam putea, totuşi, să obţină o importantă demnitate statală, dar s-a mulţumit cu o simbrie anuală consistentă. Sabbah, la rândul lui, devine şeful unei bizare secte religioase, cea a *Asasinilor.* Se spune că adepţii lui l-ar fi asasinat pe vizirul Nizam al-Mulk.

Despre savantul Omar Khayyam am aflat câte ceva într-un număr anterior. La vremea sa, nu erau mulţi cei care ştiau că astronomul, atunci când calcula mersul planetelor şi studia influenţa zodiilor, îşi permitea răgazul să cizeleze catrenele (rubaiate), care aveau să-i aducă nemurirea. Însă, pe el nu-l interesa nemurirea sufletului, ci eternitatea fiecărei clipe. El se dorea nemuritor în carne şi oase. Ca poet, Khayyam era un rebel. El înfiera pe faţă ipocrizia clerului islamic. Catrenele lui erau considerate adesea nestemate antiislamice, fapt pentru care ele circulau mai mult clandestin. Simţindu-se neputincios în faţa realităţilor, pentru el viaţa nu era de suportat decât printr-o tragică disperare sau printr-un scepticism ironic. Să-l ascultăm: *Am venit pe lume – mai bogată-i ea?/ Voi pleca din lume – pierderea-o fi grea?/ Vai, cine-mi va spune pentru ce din pulberi/ m-am iscat, şi-n pulberi mă voi spulbera?*

În ceea ce priveşte spiritul sufist, care străbate literatura persană de la un capăt la altul, de el nu este străin nici Omar Khayyam, însă cu propriile amendamente, la fel ca Hafez. Punctul de plecare este chiar autodefiniţia religiozităţii sale: *Ţin într-o mână cupa şi-n cealaltă un Coran./ Ba sunt de partea Legii, ba o calc în chip viclean./ Aşa trăiesc sub cerul azuriu şi diafan:/ nu-s nici păgân cu totul, nici cu totul musulman.*

Laudă şi el vinul interzis de preceptele islamice, proslăveşte şi el hoinăreala liberă a dervişilor. După ocupaţia arabă, vinul este sublimat de toţi poeţii persani clasici, însă Khayyam era un expert al vinului şi al tuturor adevărurilor pe care acesta le deţinea. Pentru iubitorul de poezie, el a rămas simbolul desăvârşit al parfumului rozelor de mai, al ulciorului de lut (neapărat plin cu vin rubiniu), pe care-l bea nu ca rătăcire a sufletului, ci ca înnobilare, spunea el, a scurtului răgaz ce ne-a fost dat între *venire* şi *plecare.* Nu lipsesc, desigur, temele filosofice şi religioase, însă predomină cele pământene, plăcerile omeneşti ascunse într-o cupă de vin sau la sânul unei femei frumoase. Şi, zicea el: *Să bei dintr-un pocal un vin curat – e bine./ Cu zvon de harfe de s-a-ngemănat – e bine./ Cucernicul, care habar n-are ce-i vinul,/ la mii de poşte-atunci dacă-i plecat – e bine.*

Despre stăpânii lumii, religioşi sau laici, el avea o părere bine conturată:

– Mai marii lumii de nimic nu au habar./ Se cred prin asta înţelepţii lumii chiar...

– Fii vesel căci tinereţea n-o să dureze pururi,/ Mereu aceleaşi stele s-or învârti-n azururi./ Din cărămizi făcute din trupul tău, n-ai teamă/ se vor zidi palate pentru neghiobi de seamă.

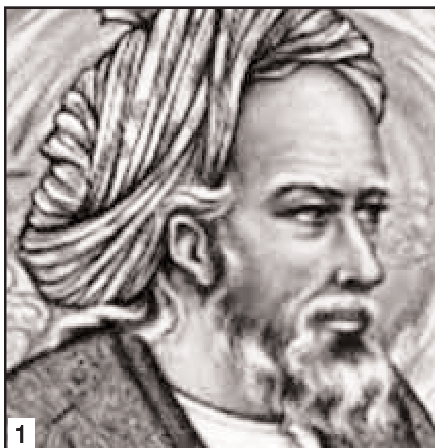
Rubaiatele lui, aşa cum sunt ele pline de dezamăgire, de un scepticism dureros, au, totuşi, o frumuseţe aparte, profunzime, muzicalitate, care au cucerit Europa de la prima lor apariţie, chiar dacă paternitatea le era adesea incertă. Cum să nu rezoneze şi europeanul atunci când versurile lui Khayyam ating corzile cele mai sensibile ale sufletului omenesc, când catrenele lui se constituie, adesea, într-un veritabil *ciclu al vieţii:*

Cartea tinereţii basmul şi l-a spus,/ Primăvara vieţii iernii-i s-a supus./ Pasărea plăcerii, zisă şi-a juneţii,/ nu ştiu când venit-a, nu ştiu când s-a dus.

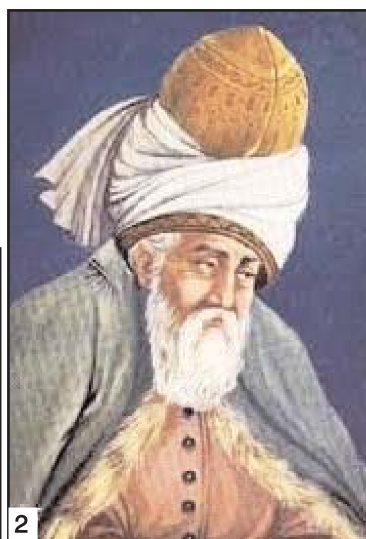
Personal, găsesc încântător ulciorul lui Khayyam, cu întreaga lui filosofie:

– Bucata de argilă/ olarul implora:/ – Ca tine am fost, ai milă,/ Nu mă brutaliza....

– Ştii tu, frumoaso, că ulciorul/ Din care bei înfrigurată/ Este făcut din taina sfântă/ Din taina unui trup de fată?

1

2

Rubaiatele lui pregătesc ieşirea din scenă ca pe ceva normal:

– Când voi muri, cu vin curat spălaţi-mă!/ Slăvind în rugă vinul, îngropaţi-mă!/ De Ziua Judecăţii, căutaţi-mă!/ Şi-atunci din praful crâşmei adunaţi-mă!

Nu ne putem despărţi de Khayyam fără a aminti, măcar în treacăt, că el a fost şi un prozator de clasă, nu însă la nivelul poetului, desigur. Nu voi menţiona decât *Nouruz–Namé,* cartea care strânge laolaltă poveşti încântătoare despre Anul Nou iranian, sărbătorit în prima zi a calendarului solar iranian (21 martie). Apoi, scânteierile de înţelepciune ale lui Omar Khayyam se regăsesc în celebrele sale cugetări, din care să o reţinem pe cea despre destin: *Odată, am cumpărat de la un olar un ulcior, care mi-a spus această taină: Eu am fost şah, în mână am ţinut pocal de aur, iar acum sunt ulcior în mâna oricărui beţiv.* (trad. Otto Starck)

Se spune că timpul se închină în faţa operei lui, cu ale ei laitmotive diafane, încărcate de sensuri dulci ca surâsul, amare ca lacrima, simple ca lumina zilei, adânci ca noaptea fără stele. De la bun început, Khayyam a fost unul dintre cei mai mari poeţi ai Persiei şi ai lumii, însă a rămas un necunoscut timp de şapte secole. Şi, dintr-odată, la mijloc de secol XIX, Khayyam dobândeşte în Europa o popularitate ieşită din comun. Aceasta, pentru că în anul 1851 apare o broşură cu catrene ale lui Khayyam, traduse sau adaptate de englezul Edward Fitzgerald. Apoi, în anul 1859, apare aşa-zisa primă ediţie intitulată *The Rubaiyat of Omar Khayyam,* pe care poetul Alfred Tennyson a comparat-o cu *o planetă egală Soarelui, pe care a lansat-o în spaţiu.* Faptul că Fitzgerald a tradus liber sau a alterat primele catrene oferite europenilor, nu mai este un secret. Se pare că au dreptate acei critici care citesc titlul lucrării astfel: *The Rubaiyat of FitzOmar.* De fapt, chiar Fitzgerald se referă la lucrarea sa cu termenul de *transmodification,* precizând că *puţini sunt aceia care au suferit vreodată cât am suferit eu la traducerea catrenelor lui Khayyam.* Însă, nimeni nu-i neagă lui Fitzgerald meritul de a-i fi asigurat poetului Omar Khayyam gloria mondială şi de a-l fi scos din anonimatul în care se afla în propria ţară.

În România, Omar Khayyam este printre cei mai traduşi poeţi clasici persani. Să ne gândim doar la culegerile realizate, în timp, de Al. Viţianu, Al.T. Stamatiad, Ş. Cioculescu, Al Philippide, I.C. Severeanu, George Dan, George Popa şi Otto Starck. Toţi bărbaţi. Oare setea lor de poezie să aibă legătură cu ulciorul plin de vin rubiniu al poetului persan? Dominaţia bărbătească părea să fie o regulă, însă regulile mai au şi excepţii. În acest caz, excepţie au constituit-o ediţiile *Omar Khayyam,* bilingve (româno-franceze) sau în limba română, semnate de cunoscuta scriitoare Paula Romanescu.

Înainte de a face cunoştinţă cu un alt titan al culturii persane, filosoful şi poetul Rumi, să ne amintim şi de impunătorul Mausoleu al lui Omar Khayyam din Nişapur, cu arcurile sale care sugerează traiectoria planetelor.

În acest serial, întâlnim unele dintre cele mai cunoscute nume cu care poezia persană se identifică. Opera lor continuă şi astăzi să încânte lumea prin acea componentă sublimă a culturii persane, poezia, care se constituie în expresia cea mai înaltă, cea mai rafinată şi cea mai plină de strălucire a geniului iranian. Poezia clasică persană s-a născut sub un dublu blestem; cel politico-militar (ocupaţia arabă şi apoi cea mongolă) şi cel religios. De notat că, atât mazdeismul, anterior cuceririi arabe, cât şi islamul îi tratau pe poeţi ca pe o castă desfrânată. De aceea, mulţi dintre ei lăudau tot ceea ce, pe nedrept, li se imputa şi lăudau ceea ce era prohibit. De aici şi tonalităţile rebele din operele lor. Aceasta explică şi apariţia unei aripi mai moderate a religiei islamice, sufismul, de care sunt legaţi poeţii clasici persani, aproape fără excepţie.

Însă, numai unul dintre ei a dobândit supranumele de *prinţ al poeţilor sufişti,* acela fiind **Mevlana Rumi** (1207-1273; Fig. 2), cel care la naştere primea un nume predestinat, *Jelaluddin,* adică *Înălţarea credinţei.* Încă de mic, el a avut câteva momente de cumpănă, care i-au marcat radical destinul. Primul ar fi refugiul la Konya (Anatolia) din calea hoardelor mongole, conduse de Genghis-Han. Acolo, de la bun început, el a călcat pe urmele tatălui său, renumit teolog şi jurist, supranumit în epocă *sultanul învăţaţilor.* După ce a studiat teologia, Rumi a devenit cunoscut în jurisprudenţa islamică şi, totodată, îndrumătorul a peste 10.000 de discipoli.

Cel de al doilea moment decisiv în viaţa lui este considerat a fi întâlnirea cu maestrul sufist Şams din Tabriz, cel care îi promisese lui Dumnezeu propria-i viaţă dacă îi va scoate în cale o fiinţă inspirată. Şi, i l-a scos pe Rumi (Rumi, apelativ care vine de la Râm sau Roma). Şams i-a aruncat toate cărţile şi l-a supus pe Rumi la o avalanşă de o sută de mii de întrebări din cele mai diverse domenii, pregătindu-l, astfel, să devină un Mevlana, adică un maestru sufi (putea atinge acest grad doar cel care era cuprins într-un lanţ iniţiatic). Prietenia dintre cei doi a fost, adesea, comparată cu cea dintre Socrate şi Platon sau dintre Goethe şi Schiller.

Şams dispare din viaţa lui Rumi atunci când îl simte prea ataşat, chiar dependent de el, intuind şi ostilitatea discipolilor acestuia. Atunci, Rumi, neconsolat, începe să practice dansul mistic, în speranţa regăsirii maestrului în interiorul său. Dansul, numit *sama* sau *sema,* era conceput de Rumi ca o uniune liturgică cu divinitatea, la care se ajungea prin emoţia şi beţia induse de muzică şi dans. Este dansul *dervişilor rotitori,* care aparţineau *Ordinului Mevlevi* (nume ce derivă de la Mevlana Rumi), dans ce începea cu un *concert mistic,* cântat de dervişi, sub îndrumarea unui maestru. Rotirea tot mai ameţitoare a dansatorilor, până la intrarea în transă, semnifica renunţarea la cele lumeşti, pentru a putea renaşte întru Domnul. Rumi dansa şi el şapte zile şi şapte nopţi, timp în care era *vizitat de muză.* Cu inspiraţia dobândită, el se prindea cu un braţ de o coloană şi începea să se învârtă, dictând versuri discipolilor săi, versuri al căror ritm era imprimat de viteza rotirii. Se pare că la aceste dansuri (sau la fenomenul ca atare) se referea şi Mircea Eliade atunci când scria: *poemele epice ale poeţilor antici şi anumite genuri de basme îşi au originea în călătorii în transă sau zboruri mistice.*

→

La pas prin satul global

Practic, teologul şi filosoful Rumi se apucă de scris după dispariţia maestrului Şams. De fapt, prima lui lucrare, *Divan-e Şams e Tabrizi,* tradusă sub titlul *Ode mistice,* este dedicată acestuia. Este un divan de gazeluri, considerat drept *un ocean clocotitor de efuziuni şi gânduri sublime, adresate unei iubite invizibile şi neasemuit de frumoase, cu care mereu se uneşte şi de care mereu se desparte* (din antologia *Privighetorile Persiei*).

Într-un timp relativ scurt, opera lui poetică a dobândit dimensiuni şi valori nebănuite, aducându-i lui Rumi acel renume de *Prinţ al poeţilor sufi.* Astfel că la *Divanul lui Şams* se adaugă cca 3.500 de ode, 2.000 de catrene, 147 de scrisori, dar şi unele lucrări în proză.

El a lăsat, însă, moştenire *Masnavi-e Manavi* (*Poemul spiritual*), operă monumentală, apreciată drept culme a literaturii universale şi una dintre cărţile sfinte ale omenirii. Ea a fost dictată învăţăceilor săi timp de zece ani. Prof. George Grigore, arabist de renume, apreciază *Masnavi* (formă specific persană a poeziei epice şi didactice) drept *un poem fluviu, împărţit în şase cărţi, cuprinzând episoade epice, originale şi preluate, alternând cu meditaţii religioase şi etice... o monumentală sinteză a ideilor mistice, totul într-un sistem bine închegat, după o schemă logică impecabilă.*

Din punct de vedere ideatic, opera lui Rumi este dedicată proslăvirii iubirii divine. După el, toate tipurile de iubire sunt faţete ale iubirii pentru Dumnezeu, pe care Rumi nu-L căuta în afară, ci în sinele său. *Masnavi,* cu cele 424 povestiri ale sale, este o sinteză a existenţei, în evoluţia sa, de la o etapă la alta, prin negarea repetată a celei anterioare. Privită atent, opera lui este reflectarea unor idei religioase contradictorii, pe care nu le lasă, însă, să triumfe una asupra celeilalte.

De regulă, traducerile acestei lucrări în limba română încep cu *Cântecul naiului* (*Nai, Né*, cuvânt persan, care defineşte fluierul din trestie cu şapte găuri), nu doar de dragul coincidenţei de nume, dar, mai ales, pentru frumuseţea versurilor şi miezul acestei povestiri, în care *cântecul tânguitor al fluierului simbolizează pentru sufiţi suferinţa sufletului uman, cauzată de despărţirea sa de obârşia divină, la care doreşte neîncetat să se întoarcă.*

– Auzi cum naiu-n cântec povestea lui şi-o spune!/
De jalea despărţirii, cum altul nu-i – el spune:/
De când am fost din trestii tăiat, le ascult chemarea./
Bărbatul şi femeia îmi jeluiesc plânsoarea (Otto Starck).

Este evident că scriitorii clasici persani s-au cunoscut între ei, s-au inspirat unii de la alţii şi s-au influenţat reciproc. De aceea, şi la Rumi, în frumoasa poveste *Regele, sclava şi vraciul,* îl regăsim pe Avicenna, doctorul care a diagnosticat *boala dragostei.* La Rumi, această temă se traduce într-un dintre cele mai frumoase poeme ale sale:

– Văzându-i suferinţa, el taina i-o ghici,/ dar craiului nimic nu vru a-i povesti,/
Îi înţelese chinul: din inimă venea./ La trup n-avea nimic, doar inima-i bolea...
– Căci pulsul se înteţeşte l-auzul unui nume,/ de-l poartă cel pe care-l doreşti mai mult pe lume.

Apoi, povestea din *Învăţăcelul cel zglobiu* pare ruptă din lumea noastră de astăzi:

– De ia un jude mită când judecă-o pricină,/ cum poate să mai ştie- atunci cine-i de vină.

Distihuri minunate găsim în toate poveştile acestei opere, însă cele mai multe rămân în seama cititorilor. În finalul acestei succinte prezentări să ascultăm cuvintele poetului şi traducătorului Otto Starck pe marginea poveştii *Beduinul şi nevasta: sărăcia exacerbată de sufişti este calea de eliberare a sufleţului aflat în căutare ascetică, ceea ce presupune neglijarea, practic desprinderea de bunurile acestei lumi şi întoarcerea la simplitate, la obârşie.*

Însă, după 50 de ani de refugiu la Konya, a fost şi Rumi chemat la Cel pe care L-a căutat şi L-a iubit toată viaţa. A mers alături de celebrul său părinte, căruia sultanul timpului i-a oferit în dar propria grădină de trandafiri, pentru locul de veci. Acolo, peste mormântul lui Rumi, discipolii săi au ridicat impunătorul *Mausoleu verde* (placat cu faianţă turcoaz), având în faţă o fântână acoperită, numită *Seb-i Arus*, adică noaptea morţii lui Mevlana Rumi (cunoscut de turci sub numele de Mevlana, adică *Maestrul nostru*). Este noaptea de 17 decembrie 1273, care a rămas în anale ca *noaptea miresei* sau *noaptea nunţii,* întrucât sufiştii consideră moartea drept marea sărbătoare a reîntoarcerii spiritului la Dumnezeu şi contopirea cu El. În următoarele şase secole, Mausoleul lui Rumi a devenit un adevărat complex cultural-istoric, cu Muzeu, Moschee, Centru cultural şi Festivalul anual Mevlana, constituindu-se, practic, într-una dintre cele mai importane instituţii de acest gen din ţară şi a doua dintre cele mai vizitate, după *Palatul Topkapî* din Istanbul.

Acolo, la Konya, pe latura estică a grădinii, se află şi mausoleul sultanului Sinan Paşa, cel care, la Călugăreni, în august 1595, scăpa prin fugă din faţa lui Mihai Viteazul.

Marele filosof şi poet persan Rumi este şi el bine cunoscut de cititorii români, fiind prezent în cele mai importante volume de poeme sau antologii de poezie persană, publicate mai ales în deceniile din urmă. După mine, toate au valoarea lor de necontestat. Însă, în această incursiune a mea printre *privighetorile Persiei,* am cunoscut traduceri directe din persană (medievală) ale poetului şi traducătorului Otto Starck, care a adus mai aproape de inimile noastre o poezie izvorâtă din străvechea cultură persană. Arabistul şi scriitorul George Grigore ne asigură că Otto Starck *şi-a asumat o misiune nu uşoară, aceea de a reconstitui, în limba română, rafinamentul unei poezii de înaltă tensiune emoţională şi de a reda cu acurateţe muzicalitatea versurilor şi parfumul originalului persan.*

Serialul *Privighetorile Persiei* ne-a amintit şi de vechimea şi trăinicia legăturilor culturale, pornind de la Dimitrie Cantemir şi până în zilele noastre. Am recitit cu multă plăcere poezia lui George Coşbuc *Puntea lui Rumi* (*Balade şi idile*, 1893), care începe cu *Rumi adunase-n creier/ Toată cuminţia lumii...* Eminescu, la rândul lui, foarte prezent în contextul acestor legături literare, nu a ezitat să atace şi forma gazelului, în două compoziţii poetice pe teme orientale, care, spun specialiştii, se apropie în formă, dar nu şi în conţinut, de gazelul persan. Însă, ce versuri! *Corabia vieţii-mi grea de gânduri,/ De stânca morţii risipită-n scânduri,/ A vremii valuri o lovesc şi sfarmă/ Şi se izbesc într-însa rânduri, rânduri.*

Semn(al) de carte

Marin Aiftincă, *Misterul artei şi experienţa estetică,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2016, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită

Situată la intersecţia esteticii cu filosofia artei şi a valorii, cartea de faţă aduce în atenţie unele teme fundamentale, de la misterul artei, la experienţa estetică, de la esenţa şi funcţiile artei la valorile estetice şi sensul esteticului, încercând să propună răspunsuri sau numai să formuleze interogaţii. Se regăseşte aici rezultatul unor preocupări teoretice relativ îndelungate, cărora le-am dăruit o parte din energiile mele spirituale.

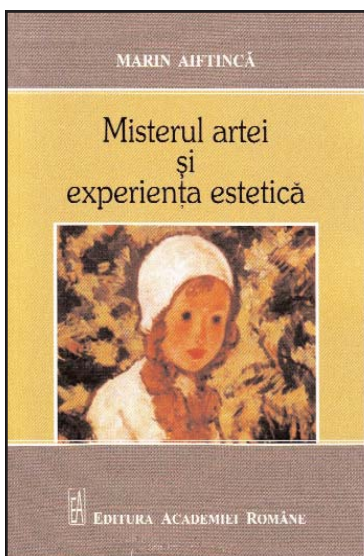
Unele teme şi concepte, ca acelea ce vizează orizontul metafizic al valorii şi particularităţile valorii estetice, autonomia esteticului şi eteronomia artei, fapt estetic şi fenomen artistic, gratuitatea simbolului estetic etc., le-am tratat în strânsă legătură cu gândirea lui Blaga, Vianu şi Ralea, care au înscris în estetica filosofică contribuţii româneşti semnificative care îşi păstrează, în mare parte, actualitatea.

(Autorul, în Prefaţa la ediţia I, 2007)

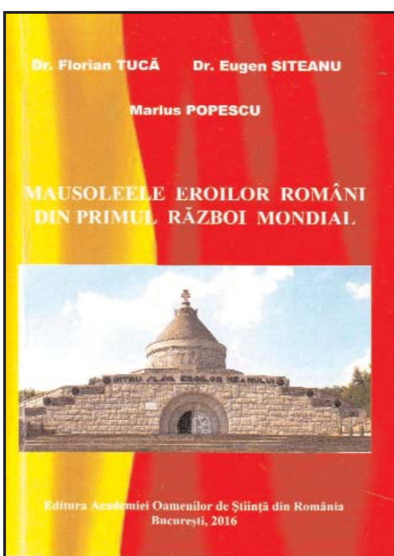
Florian Tucă, Eugen Siteanu, Laurenţiu Domnişoru, Marius Popescu-Călăraşi, *Cei opt mareşali ai României,* Editura Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Bucureşti, 2014

România a avut opt mareşali. Iată care sunt aceştia, în ordinea în care ei au primit această înaltă demnitate: regii României Carol I, Ferdinand I şi Carol al II-lea, foştii militari de carieră Alexandru Averescu şi Constantin Prezan, regele Alexandru I al Iugoslaviei, regele Mihai I şi Ion Antonescu, adică cel de-al treilea militar de carieră. (...) Regele Carol I a primit titlul nu de la statul român, ci de la cel german şi cel rus, în cazul său fiind vorba de titlul de „feldmareşal" al Germaniei şi de „mareşal" al Rusiei. (…) Pentru fiecare mareşal în parte se consemnează, printre altele: anul şi locul de naştere, studiile urmate, funcţiile îndeplinite, gradele şi decoraţiile pe care le-a primit; decretul regal sau de stat prin care s-a acordat titlul de mareşal, „Bastonul de Mareşal" şi textul complet al actelor de identitate al fiecărui mareşal în parte, adică al „Cărţii de Mareşal".

(Autorii, în Prefaţă)

Florian Tucă, Eugen Siteanu, Marius Popescu, *Mausoleele eroilor români din Primul Război Mondial,* Editura Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Bucureşti, 2016

Publicarea, după 12 ani de când România a fost primită în NATO, a unei cărţi despre eroi şi mausolee dovedeşte că păstrarea memoriei patrioţilor şi eroilor este mereu vie în conştiinţa românilor şi a cetăţenilor statelor aliate şi mereu necesare în educaţia din şcoli, universităţi, din armată. Prin lucrarea de faţă, autorii au scos din negura uitării o parte dintre cuvintele scrise, în anii ce au trecut, de un număr de personalităţi româneşti şi aliate. Sunt onorat să scriu această prefaţă. (...) Cartea este interesantă, foarte bine documentată, conţinând chiar şi un capitol în care sunt prezentate grafic principalele campanii, operaţii şi bătălii din Războiul de Întregire din anii 1916-1919, şi plină de fior patriotic şi de dragoste pentru eroii neamului nostru şi de aceea o recomand cu căldură cititorilor tineri şi bătrâni deopotrivă.

În capitolele cărţii sunt prezentate cele 23 de mausolee ale eroilor români din Primul Război Mondial, identificate de autori pe timpul cercetărilor şi investigaţiilor făcute de aceştia nu numai în lucrările istorice, ci şi pe teren. Pentru fiecare mausoleu, deci în fiecare capitol, autorii au prezentat localitatea în care este respectiva operă comemorativă de război, data când a început construcţia şi data încheierii acesteia, din iniţiativa cui s-a construit mausoleul respectiv, cine a realizat lucrarea (construcţia), inscripţiile şi descrierea elementelor din compunerea mausoleului, precum şi câteva fotografii ale acestuia. (Gen. Anghel Andreescu, în Prefaţa cărţii)

La curtea epigramei

Cincinat Pavelescu - Peregrinul

Elis RÂPEANU

Dacă s-ar aduna paginile care s-au scris despre Cincinat Pavelescu, s-ar alcătui tomuri întregi şi încă se mai pot scrie altele. Cel pe care acad. Al. Philippide îl considera ca membru marcant în *legiunea de onoare a epigramiştilor*, s-a bucurat şi de alte caracterizări care, în consonanţă, realizează armonia unui portret ilustru: *trubadur întârziat, suflet înflăcărat şi mereu tânăr* (Constantin Bobescu), *magistratul-poet, egal de apreciat pentru lirismul său vaporos ca şi pentru verva-i epigramatică, un trubadur modern, un improvizator talentat, un liric plin de graţie, un epigramist redutabil* (Victor Eftimiu, *Amintiri şi polemici*, Cultura Românească, S.A.R., 1942), *răsfăţat al muzelor, atât în poezie cât şi în epigramă* (Nicolae Moisin, în *Perpetum comic '88*, p. 174), *un om al cetăţii Braşov, dar în contact permanent cu cele din jur, n-a fost om politic, dar a avut marea calitate de a tăia aripi* – „îmi vreau ţara în linişte, fericire şi lumină" (Cf. Vasile Netea pe internet), *epigramist notoriu, era dorit şi savurat pentru verva-i îndrăcită şi cultura-i vastă, îmbibatul de clasicism, atacă orice conversaţie academică şi, cu drept cuvânt, fusese în România mică centrul de gravitate, idolul şi eroul oricărei serate literare* (Iurie Colesnic, *Viaţa Basarabiei,* p. 33), *maestru al zicerii, e în atitudinea lui, în glasul său, în unda de lirism sau în improvizaţia promptă cu care tresare, ceva din vechea legendă a trubadurului peregrin şi viersuitor* (Perpessicius); *situaţia d-lui Cincinat Pavelescu în literatura noastră este într-adevăr unică; ea are ceva din gloria poeţilor în acelaşi timp curteni şi populari* (Tudor Vianu, *Ramuri*, Craiova, 1926); *epigramist universal şi poet care-şi aşteaptă Schubertul său* (Radu D. Rosetti); *Rapsodul Cincinat şi-a convertit lira spre o specie care să ţintească racile, prin intermediul moralizator al literaturii. Nu a putut ajunge decât extrem de rar pamfletar. Era prea melancolic şi senin spre a se manifesta în acest gen* (Victor Crăciun) etc.

În legătură cu naşterea lui Cincinat Pavelescu, mai exact, cu locul său de naştere, nu toţi exegeţii sunt de acord. Astfel, până la apariţia ediţiei din 1972, *Restitutio,* alcătuită de Victor Crăciun şi George Zarafu, şi chiar după aceea, s-a afirmat că marele epigramist a văzut lumina zilei la Milcov, pe o moşioară a părinţilor săi, lângă Râmnicu Sărat. T. Măinescu, în prefaţa la volumaşul *Epigrame* apărut la Ed. Tineretului în 1966, scrie că s-a născut la Milcov, istoricul Nicolae Simache, cel despre care elevii citau epigrama

Dup-un colţ de stradă
Apare un nas
Hop şi Domn' Simache
Dup-un sfert de ceas!

(idee preluată din Cyrano de Bergerac) susţine, de asemenea, că Cincinat s-a născut la Milcovul. Dar iată că Victor Crăciun şi Gheorghe Zarafu afirmă în ediţia mai sus amintită că s-a născut la Bucureşti, lucru care a şocat, pentru că nu aduceau niciun argument în favoarea acestei afirmaţii. Şi totuşi, ei au avut dreptate: la Muzeul Literaturii Române există o scrisoare despre care am aflat de la Ion Munteanu. Cincinat Pavelescu, aflat la Paris, îi trimite lui Corneliu Moldoveanu, la Bucureşti, o lungă scrisoare, în care dă şi unele note autobiografice – aşa cum i se ceruse. Începe cu un catren despre el însuşi:

Eu am trăit de azi pe mâine
Făr' să mă gudur, nici să cer,
M-am mulţumit c-un colţ de pâine
Şi-un colţ de cer!

Apoi continuă: „Sunt născut la 28 octombrie 1872, în Bucureşti. Pe vremea aceea, tatăl meu, inginerul Ion Pavelescu, era director la Tarapanaua unde se fabricau banii. Mama era fata unui boier român, D. Bucşan. Am început să scriu versuri de timpuriu. Dar n-am publicat decât după ce luasem bacalaureatul. Am început dreptul în ţară şi l-am continuat la Paris. Licenţa mi-am luat-o la Bucureşti. Am fost întâi numit supleant la Tribunalul Ilfov… apoi la Piatra Neamţ, la R. Sărat, Bucureşti, Buftea, Slănic, Constanţa, Sinaia şi, în fine, destituit în timpul războiului…" Scrisoarea e datată 2 iulie 1923, Paris. Chiar dacă poate părea un act de mare cutezanţă din partea noastră, punem sub semnul întrebării veridicitatea celor afirmate de Cincinat în scrisoare. Deşi condiţiile de viaţă – domiciliul familiei, şcoala în Bucureşti – ar putea fi argumente în sprijinul naşterii sale în Capitală, nu este exclus ca epigramistul să se fi lăsat învins de moda vremii (cu ecou până-n zilele noastre): era de „bon ton" să te naşti la oraş şi nu „la ţară" şi, se pare, n-ar fi singurul caz de acest fel în cultura noastră (v. Vasile Alecsandri, Corneliu Medrea ş.a.). Această problemă va fi soluţionată numai atunci când se va descoperi, în arhive, certificatul lui de naştere (după cum afirmă prof. Virgiliu Z. Teodorescu).

Adus o viaţă zbuciumată, de peregrin prin ţară şi prin străinătate. Cea mai stabilă perioadă din viaţă a fost perioada studiilor – primare, gimnaziale şi liceale – pe care le-a făcut la Bucureşti. Tot la Bucureşti urmează Facultatea de Drept, când îi cunoaşte pe Macedonski şi pe Caragiale. Între 1894 şi 1896, Cincinat merge la Paris, unde-şi pregăteşte doctoratul cu teza (tipărită în 1897) *Despre agenţii diplomatici.* În 1896, la întoarcerea în ţară, se căsătoreşte cu domnişoara Maria Anastasiu-Cristu, la Râmnicu Sărat, eveniment consemnat în ziarul *Libertatea* din acelaşi oraş. Nunta a avut loc în saloanele doctorului Octavian Blazianu, întemeietorul orchestrei filarmonicii râmnicene.

La aproape 27 de ani îşi începe cariera la Plăineşti – lângă Râmnicu Sărat, ca ajutor de judecător. De aici e mutat la ocolul Marginea din acelaşi judeţ. Încep astfel peregrinările prin ţară (Corabia-Romanaţi, Neamţ, Râmnicu Sărat, Snagov, Slănic-Prahova, Sinaia etc.).

În decursul anilor, funcţia de jurist l-a „plimbat" pe aproape toate meleagurile ţării; începând cu aşezări mici, precum Frunzăneşti (lângă Olteniţa) până la oraşe mari, ca Braşovul, poate că nu există localităţi prin care să nu fi trecut, în exercitarea profesiei. În timpul războiului s-a refugiat la Iaşi, lăsându-şi toată averea la Sinaia, unde ocupanţii nemţi au dat foc cărţilor lui. Făcând un ocol prin Petersburg şi prin Suedia, ajunge la Paris, unde scoate, în 1920, hebdomadarul *Le Courrier franco-roumain, politique, économique et littéraire.* Scriitorul deţinea funcţia de director, iar Pompiliu Păltânea pe aceea de redactor-şef. Dintre articolele din această publicaţie, semnate fie Cincinat, fie CP, fie numai C, menţionăm „Les hôtes de Paris – Nicolas Iorga", „Sous l'Arc de Triomphe", „Connaissons-nous pour nous aimer", „Mlle Hélène Vacaresco aux Anales", „La commémoration de la mort de Baudelaire" etc. Aici se recăsătoreşte cu artista franceză Alice Viardot García dintr-o celebră familie de muzicieni, fiica unei soliste de operă şi nepoata scriitorului rus Ivan Turgheniev (Cf. Iurie Colesnic, *Viaţa Basarabiei,* p. 40), intrând, astfel, în familia ministrului Muncii din Franţa. În exilul său la Paris, Cincinat ajunge să discute cu mari personalităţi din această ţară. Corespondează cu cei din România şi, în timp ce alţii făceau mult tam-tam fără nicio eficienţă, el aduce servicii reale României. Contribuie efectiv la crearea unei atmosfere favorabile românilor, în ajunul încheierii Păcii de la Paris. Dar revista *Le Courrier franco-roumain* sucombă din lipsă de fonduri. Printre scrisorile trimise în ţară pentru a cere ajutor financiar se numără şi cea către Alexandru Marghiloman, fost ministru, dar totul e-n zadar. (Cf. Al. Raicu, *Cincinat Pavelescu şi „Curierul Franco-Român",* în *Almanahul literar '80*, pp. 33-34). În scrisoarea adresată unui prieten îşi exprimă dezamăgirea, subliniind situaţia materială dezastruoasă: „În timpul războiului am fost pus în disponibilitate de guvernul de sub ocupaţie. N-am fost repus în magistratură şi nici n-am obţinut încă lefurile neprimite, de la plecarea mea din Sinaia. Am fost renumit în urmă într-o misiune de consilier juridic. N-a ţinut decât două luni. Azi scot un ziar apreciat în toată lumea. Toţi cred că sunt numit de guvern şi înecat în subvenţii şi eu nu primesc nimic. Am ipotecat o casă a soţiei mele Alice, ca să pot fonda acest ziar care face atâtea servicii ţării. Iată viaţa mea întreagă! Bilanţul e trist. La activ nimic." (Cf. I.C. Popescu-Polyctet, *Reliefuri,* Craiova, f.a., p. 27).

Tudor Măinescu (în prefaţa la Cincinat Pavelescu, *Epigrame,* 1966) consideră lipsa de sprijin, la Paris, din partea guvernului, drept pedeapsă pentru epigrama în care-şi permitea să facă aluzie la viaţa intimă a reginei:

Ferdinand de când e rege,
Ce să spun, nu prea alege,
Nici la vin, nici la femei;
Doar regina bea Ştirbei.

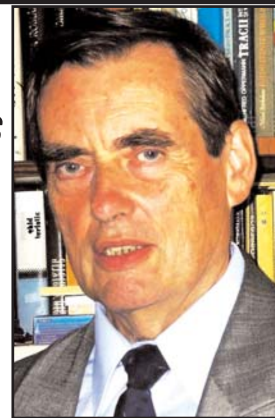
Revine în ţară şi, în 1925, îi apare la Craiova volumul de *Epigrame*, lăudat de personalităţi de seamă ale criticii literare, autorul fiind socotit *maestru al epigramei româneşti.*

I se oferă un post în magistratură la Chişinău, în acea parte a ţării care, „încetul cu încetul, se deşteaptă redevenind o provincie românească. Chişinăul i s-a părut un oraş extrem de liniştit, poate chiar trist. În viaţa lui locuise la Paris, văzuse alte capitale europene şi, evident, în sufletul lui a pogorât întristarea şi nostalgia" (Cf. Iurie Colesnic). Din însemnările lui Cezar Stoica, fost viceprimar al Chişinăului, redate de Iurie Colesnic, reţinem fraza „L-am reîntâlnit des pe Cincinat, dar pe figura lui am întrezărit o uşoară umbră de amărăciune că, în societatea de la Chişinău, nu putuse străluci ca dincolo de Prut." Poate că este şi aceasta o explicaţie a faptului că liricul îşi manifestă, cu precădere, pana în poezie, stimulată poate şi de constanta admiraţie a femeilor frumoase: „a petrecut multe clipe în casa aristocratului Pantelimon Sinadino a cărui soţie – Xenia – era pictoriţă, iar fiica lor, Alexandra, o fiinţă extrem de gingaşă şi frumoasă", căreia îi dedică versuri în română şi franceză. În 1927, magistratul din Chişinău primeşte Premiul Naţional de Poezie, fiind propus Academiei de către poetul Octavian Goga. „Pe lângă glorie, acest premiu i-a adus şi o substanţială susţinere materială, permiţându-i să-şi achite o parte dintre datorii. În 1928 a mai avut o bucurie literară de proporţii: Editura Cartea Românească, în colecţia Pagini alese, i-a tipărit un volum." Iurie Colesnic îşi încheie astfel articolul din *Viaţa Basarabiei:* „Au trecut anii şi poate că a sosit momentul ca la Chişinău să instalăm o placă comemorativă în casa în care a locuit Cincinat şi pe Palatul Justiţiei unde el şi-a demonstrat aptitudinile de magistrat. Altfel, urmele lui în urbea noastră se vor pierde pentru totdeauna."

→

Ipoteza autodistrugerii

Dan D. FARCAȘ

Articolele pe care le-am publicat, de aproape doi ani, pe această pagină ar putea fi rezumate în următoarele fraze: În Universul aflat în jurul nostru trebuie să existe nenumărate civilizații, născute pe alte planete; totuși, cu toate eforturile făcute, știința noastră nu a sesizat niciun semn care să poată fi atribuit, fără dubii, unei asemenea civilizații.

Calculele arată că imensitatea Universului exclude ipoteza că apariția omenirii pe Pământ ar fi fost un eveniment unic și, cu atât mai puțin, că am fi primele inteligențe apărute în Cosmos. Azi știm că în jurul nostru există sisteme solare extrem de asemănătoare cu cel în care trăim noi înșine, dar care sunt chiar și cu un miliard de ani mai bătrâne decât noi. Care să fie atunci explicația „giganticei tăceri”?

Să fi existat oare, la un moment dat, niște civilizații tehnologice undeva, pe alte planete, și acestea să fi dispărut? Chiar toate, fără excepție?

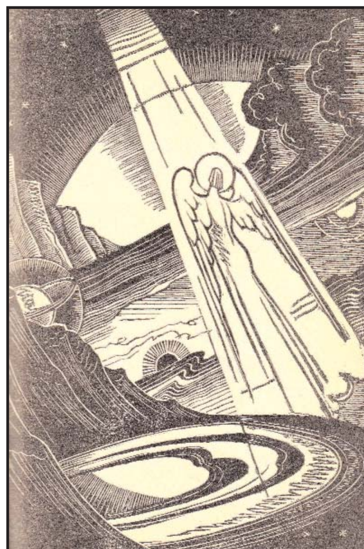
Fără îndoială, stadiul de evoluție la care noi înșine am ajuns nu garantează că, de acum încolo, vom supraviețui fără probleme. N-ar fi nici măcar total exclus ca civilizațiile să dispară în mod obligatoriu, după un timp mai lung sau mai scurt, din cauze pe care nu le cunoaștem suficient.

O astfel de cauză ar putea fi o catastrofă naturală. Prăbușirea pe Pământ a unui asteroid cu diametrul de câțiva kilometri, eveniment deloc imposibil, deși extrem de rar, ar însemna aproape sigur sfârșitul multor specii, între care s-ar putea afla și omul. Dar în Univers se mai produc, din când în când, și explozii imense, cum sunt cele ale supernovelor, răspândind raze ucigașe (gamma etc.), capabile să distrugă orice formă de viață superioară, pe o rază de mii de ani-lumină. Și încă nu cunoaștem întreaga listă a amenințărilor de acest tip. Totuși, faptul că pe Pământ viața evoluată a supraviețuit sute de milioane de ani, în ciuda tuturor catastrofelor naturale produse între timp, ne mai dă o speranță că poate și noi am putea scăpa, măcar în parte, în cazul unei asemenea nenorociri.

Dar o civilizație tehnologică s-ar putea și sinucide. De pildă, datorită industriei, a transportului auto etc., a crescut mult nivelul dioxidului de carbon din atmosferă. Ca o consecință, căldura venită de la Soare se întoarce tot mai greu în spațiul cosmic, iar temperatura medie la suprafața globului a început să crească. Urmările au prins deja să se vadă: veri foarte calde, ierni capricioase, furtuni de o violență nemaiîntâlnită, topirea calotelor de gheață de la poli și de pe crestele munților, extinderea deșertului acolo unde înainte fuseseră pământuri cultivate sau savane ș.a.m.d. Peste un secol, creșterea apelor mării ar putea îneca țări întregi, iar în final, în mod paradoxal, prin blocarea unor curenți oceanici, ne-am putea pomeni cu o nouă eră glaciară.

Pădurile, care moderau odinioară clima și diminuau inundațiile și alunecările de teren, au fost tăiate în bună parte, din rațiuni economice egoiste. În alte părți, ele au murit otrăvite de emanațiile industriale sau au căzut pradă unor incendii fără precedent, cauzate, direct sau indirect, tot de noi.

Din cauza avioanelor, a spray-urilor, a refrigeratoarelor etc. stratul de ozon din stratosferă s-a diminuat, în doar câțiva ani, într-o măsură alarmantă. Acest strat apăra viața de pe Pământ de radiațiile nocive venite din Cosmos, iar diminuarea lui va duce la sporirea cancerelor, a malformațiilor și chiar la dispariția unor specii.

Un alt pericol, deloc de neglijat, vine din faptul că, din cauza ambalajelor și a deșeurilor (inclusiv chimice, nu-cleare etc.), Pământul e pe cale să devinăo imensă ladă de gunoi. Natura nu este în stare să facă curat cu viteza cu care noi murdărim mediul înconjurător. Iar acumularea unor compuși chimici de mare toxicitate pe planeta avea, în timp, consecințe dezastruoase asupra fondului biologic al întregii omeniri, ducând poate chiar la imposibilitatea de a mai avea urmași viabili.

Un alt pericol vine din partea experimentelor genetice. Obținerea unor avantaje de moment (de pildă, crearea unor „super-cereale”, „superfructe”, „superlegume”, „supervite” ș.a.m.d., dar și a unor „supraoameni”, cu impunerea lor ca modele pentru întreaga populație, ar putea fi urmată, la alte câteva generații, de o degenerare ireversibilă a speciei umane. Dar experimentele genetice, scăpate de sub control, ar putea crea foarte ușor și viruși sau alte soiuri de microorganisme pentru care nicio ființă umană nu va poseda imunitate și pentru care nu vom avea niciun leac…

Pericolele de mai sus par însă neglijabile, comparativ cu cele de natură militară. Carl Sagan aprecia, în 1983, că probabilitatea autodistrugerii unei civilizații este cu atât mai mare cu cât sunt mai mari tendințele ei expansioniste, în particular, cele de cucerire a Cosmosului. El estima că șansele de supraviețuire ale omenirii vor fi, până la sfârșitul secolului 21, de 40%, iar pe termen lung, de 1%. El scria deja în cartea sa *The Cosmic Connection* (1974), că „aversiunea noastră față de oamenii de altă limbă, altă culoare a pielii sau care se îmbracă diferit, agresivitatea, supunerea față de ritualuri și față de stăpâni, puteau prezenta o anumită valoare în epocile în care un mic trib își apăra identitatea amenințată de fiare și de străini; dar în epoca noastră astfel de năravuri au devenit nu doar anacronice, ci și extrem de periculoase”.

Dacă 10% din arsenalul nuclear existent pe glob ar exploda, în cadrul unui război (declanșat eventual dintr-o greșeală), foarte puțini oameni ar mai supraviețui (poate niciunul); civilizația s-ar reîntoarce cu sute de ani în urmă, cerul ar rămâne întunecat, iar temperatura medie ar scădea cu 5-20 de grade, instalându-se, ani de zile, o „iarnă nucleară”, care ar secătui rezervele alimentare. Dacă, odată cu terminarea „războiului rece”, acest pericol a mai scăzut, el nu a dispărut complet. Este suficient să ne gândim că există grupuri teroriste cărora nu le-ar păsa dacă, în numele unui crez, întreaga umanitate ar fi exterminată (spunând că Cel de Sus va ști să-i aleagă pe cei buni de cei răi). Ei vor putea fabrica în curând bombe atomice proprii, dar ar putea încerca să ajungă și la „butonul nuclear” al marilor puteri. Cele întâmplate pe 11 septembrie 2001 au fost semnalul simbolic al intrării în secolul actual, prefigurând ororile din ce în ce mai mari la care ne vom putea aștepta de-a lungul său.

Și e bine să nu uităm că marile pericole menționate mai sus, experimentele genetice, armele nucleare, și chiar avioanele cu care poți distruge clădiri emblematice etc., sunt invenții ale secolului 20. Știința și tehnologia secolului 21 vor găsi (pe lângă nenumărate realizări minunate) și multe alte metode noi și mai eficace de distrugere, față de care armele nucleare ori pandemiile artificiale vor părea jocuri de copii. Iar dacă omenirea va trece peste aceste încercări, va veni și secolul 22, apoi 23 ș.a.m.d., până va fi descoperită „arma absolută”. N-ar fi imposibil ca atunci supraviețuirea omenirii să depindă de viteza cu care va fi reușit să colonizeze, între timp, spațiul cosmic, astfel încât în ziua în care, de pildă, o minte diabolică va reuși să rupă în bucăți Pământul, ori va reuși să-l transforme într-un glob de foc, să existe, măcar în colonii spațiale depărtate, suficienți supraviețuitori, iar aceștia să fie ceva mai înțelepți...

(Va urma)

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

În 1929, spre finele anului, Cincinat Pavelescu a fost transferat din Basarabia, fiind numit procuror la Curtea de Apel din Brașov. Era omul care, acolo unde ajungea, dădea o notă deosebită atât justiției, cât și vieții culturale. Aici impresionează cultura nu numai prin creațiile sale sau prin prezența la întrunirile și seratele literare, ci și ca director al revistei *Brașovul literar,* pe care-o înființează în 1931. Revista avea și un cerc literar care ținea șezători publice. La aceste întruniri veneau și Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu, Corneliu Moldovanu, George Gregorian, Dragoș Vrânceanu ș.a. În 1932, Societatea Scriitorilor Români, înființată în 1908, al cărei fondator și președinte a fost, precum și revista pe care o conducea i-au organizat sărbătorirea a 60 de ani. Avea să mai trăiască doi ani în urbea de la poalele Tâmpei, unde „peregrinul” și-a găsit ultimul refugiu: se stinge pe 30 noiembrie 1934, de cancer pulmonar. Presa din țară anunță tristul eveniment – prilej pentru elogierea activității și personalității lui. Și în ziarul *Prahova* nr. 4, 15 decembrie 1934, secretar de redacție fiind epigramistul Leonida Secrețeanu, apare un articol care-l elogiază. Emil Hanganu, în volumul *Epigrame,* apărut la Craiova, publică o epigramă de 11 versuri foarte scurte, adresate lui I.C. Popescu-Polyctet care voia să fie considerat al doilea Cincinat:

A fi poet
Și magistrat
Doar Polyctet
Și Cincinat
Au fost în stare.
Dar Cincinat
Când a aflat
De-asemănare
A-nmărmurit
Și a murit
De indignare.

Este înmormântat la Cimitirul Bellu. Printre alții, a vorbit și Tudor Măinescu (1892-1977), pe atunci judecător la Vidra, care și-a încheiat cuvântarea funebră cu următoarele cuvinte: „Fii liniștit, Maestre, pe cererea ta de transferare la București, zeii s-au îndurat și au scris *se aprobă!* Ești la București!” În sfârșit, se stabilește pentru vecie, în Capitală, peregrinul care scria-ntr-o poezie

Am colindat întreaga țară,
Cinstit c-o leafă de aprod,
Purtând sub robă o chitară
Și-o inimă în loc de COD.

Orizont SF

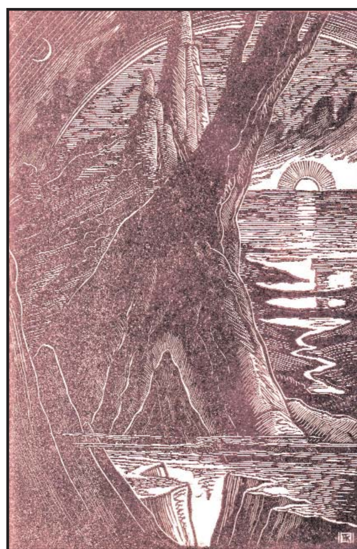

Epopei poporaniste

Mircea OPRIŢĂ

Nu avem despre Cleant Spirescu alte date decât cele furnizate de scrierile sale redactate în tiparul poemului epic. La începutul secolului XX, când era în vogă o anume literatură didactică şi moralist-educativă destinată distracţiei şi cultivării lejere a ţăranului român, autorul s-a specializat în subiecte „populare", versificate în regimul platitudinii fluente şi cu înclinaţie spre surprinderea aspectelor groteşti din istorioarele personajelor pe care şi le imaginează în perimetrul satului nostru tradiţional: „baba Floarea", „Ion şi Nuţa" etc. Pentru un confecţioner de asemenea broşurele vag amuzante şi complet lipsite de valoare literară, reorientarea spre teme mitologice şi spre provocările ştiinţei, spre cosmogonia filosofică, apare oarecum pe neaşteptate. Cu tot efortul de readaptare, rezultatele nu întrec nivelul superficialităţii şi al ambiţiilor fără temei. Poemul *Atlantis sau Epoca de aur* (1929) figurează în versuri monotone o utopie regresivă inspirată din legenda atlantă, aşa cum a fost lăsată ea posterităţii de dialogurile platoniciene. Atlantida este văzută asemenea unei Sodome pline de un irezistibil magnetism pentru lumea preistorică în care şi-a impus dominaţia. Lucru cu atât mai grav şi inacceptabil, cu cât societatea atlantă este şi performera unei ştiinţe de vârf, exprimată prin numeroase aplicaţii tehnice. Astfel, palatul marelui preot Magor adună între zidurile sale invenţii remarcabile: „Cinema-n culori mai are, gramofon perfect, de preţ,/ Telefon cu fir şi fără, aparatul cel nou sismic,/ Radio-televizorul şi luneta cu tub prismic". Enumerarea aparatelor de confort domestic ale atlanţilor nu se opreşte însă aici: „...Mai sunt pompe şi turbine/ Cum şi mari frigorifere ce funcţionează bine". Sau, alimentate de energia captată din îmbelşugatele căderi de apă: „Spaţioasele subsoluri, împărţite-n multe ramuri,/ Au maşine şi motoare, acumulatori, dinamuri."

În ciuda faptului că relaţiile sclavagiste fac dificilă viaţa locuitorilor cu pielea pigmentată (negri, mulatri, galbeni, roşii), singurii fericiţi fiind „nababii" şi împăratul negru Neg, care „viaţa în orgii îşi desfăta", învăţaţii vremii sunt respectaţi în dubla lor calitate, de „preoţi ai ştiinţei" şi de slujitori ai „credinţei adevărului". Ca să nu mai vorbim de priceperea lor în treburi practice, ori chiar militare: în lupta Atlantidei cu alte împărăţii, savantul Ascol foloseşte invenţii „cu puteri distrugătoare", între care oamenii zburători. Ştiinţa cu caracter ocult a atlanţilor îi prilejuieşte autorului lungi filosofări rimate despre materia astrală, despre spaţiu şi timp (noţiuni considerate artificiale şi iluzorii) şi face, de asemenea, referiri la lumile locuite ale Universului. Acestea din urmă vor fi, în mod hotărât, neasemănătoare cu modelul ştiut al vieţii de pe Pământ, întrucât: „...pe-alte planete, ale lor inteligenţe/ Sunt, în mediul de-acolo, de-alte soiuri şi esenţe".

Cu tot acest răsfăţ de tehnicitate anticipată (gramofon, telefon, cinematograf în culori, lămpi cu radiu, „luneta cu tub prismatic" etc.), atlanţii trăiesc un schematic conflict al Binelui cu Răul, exprimat la nivel politic în înfruntarea dintre „partidul cenuşiu", sprijinitor al împăratului Neg, şi „partidul albastru", din opoziţie. În societatea lor desfrâul şi corupţia înfloresc până la vârful ierarhiei imperiale, condamnând fără drept de apel lumea aceasta la ruină şi la dispariţie fizică. Li se opune însă, în bunele tradiţii utopice, omul de ştiinţă: savantul răzvrătit Volunt, prin care idealismul abstract şi virtuţile morale ameninţate fac o ultimă încercare de a schimba cursul deraiat al evenimentelor. Instrumentul de influenţare socială este de natură chimică: un ser subtil, cu calitatea de a anihila subit relele din caracterul uman, deschizând astfel calea spre purificarea speciei şi spre conservarea în eternitate a strălucirii continentului atlant. Ceea ce în poemul lui Cleant Spirescu chiar reuşeşte, conducând la instaurarea râvnitei Epoci de Aur. Un paradis provizoriu care nu va putea evita, totuşi, seismul mitic despre care Antichitatea ne-a lăsat nişte tulburi – şi tulburătoare – mărturii.

Cosmos sau Cântarea stelelor (1935) este un alt poem discursiv, mult diluat, căzut într-atâta în „filosofie spiritualistă", în misterios şi ocult, încât imaginea produsă pentru un Univers al obiectelor şi forţelor colosale riscă să fie luată temeinic în stăpânire de nişte iremediabile confuzii. Cosmologia figurată aici implică o metafizică a sufletului incorporat rând pe rând în animale, cu participarea unor frecvente moralizări creştine, amestecate cu emanaţii ale ocultismului. După un tablou al descompunerii materiei stelare în molecule simple şi chiar în fragmente de atomi, găsim în poem şi accente optimist-utopice, rezervate destinului uman. Astfel, în ciuda tuturor dificultăţilor întâlnite pe traseu, omenirea „...prin dureri purificată va renaşte până-n clipa/ Când pe globul vostru-a-ntinde moartea pentru veci aripa". Sugestia unui final descrescător al civilizaţiei umane, corespunzând viitorului îndepărtat şi pe deplin epuizat de energii, este vagă în aceste comune sonorităţi ideatice, săltăreţ rimate. Cam în aceeaşi perioadă, însă, ea devenea viziune pregnantă, însoţită de o avantajoasă calitate artistică, la Felix Aderca, în romanul *Oraşele scufundate.*

Semn(al) de carte

Viorel Pătraşcu, *Tranziţia spre nimic,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2013

Dr. Viorel Pătraşcu rămâne, după 20 de ani de presă şi opt volume de tablete condimentate, un artizan al genului scurt. Domnia Sa spune despre aceste pastile, pilule, buline de publicistică literară că ar fi dulci-amare. Eu prefer să mă gândesc la ele ca la scorţişoară, pentru că au deja o personalitate puternică, o aromă tare, dinaintea căreia ezitările, balansul, dulcele-amarul nu-şi mai au rostul.

Volumul de faţă, al nouălea, reuneşte 242 de astfel de tablete, publicate în ultimii doi ani în cotidianul *Argeşul* şi în revista *Viaţa medicală.* Excelenţa în materie este un dat al medicului-scriitor. Cultivat în timp – de la prima carte, *Teroriştii sexului,* au trecut aproape 20 de ani –, datul sau darul l-au creat pe cronicarul zilelor noastre. Valoarea de document a tabletelor este incontestabilă. Evoluţia mentalităţilor, a tiparelor sociale, a personajelor, pe care le vezi defilând când ţanţoş, când umil, când ipocrit-sfătos sub ochii tăi, este surprinsă de autor cu nerv şi cu graţie, în acelaşi timp.

Nervul vine din frazarea concisă, dublată de oralitate şi de felul particular în care dr. Pătraşcu intră în pielea personajului. Se pliază pe vocabularul şi pe mentalul interlocutorului, îl provoacă şi deschide canalul de comunicare empatică, reuşind să ajungă astfel la detaliul, la nuanţa esenţiale.

(Denisa Popescu, în Cuvânt-înainte)

Sterian Pricope, *Istorii neconvenţionale din Muscel,* vol. 1–4, Editura Larisa, Câmpulung Muscel, 2013 – 2016

Intenţia mea se vrea plasată între istorie şi jurnalism. Istorie, fiindcă se referă la trecut, fără să urmăresc să-i concurez pe istorici, ci doar să suplinesc şi să împlinesc cumva eforturile lor, alăturând, ca într-un puzzle, date şi informaţii scoase la iveală în diverse momente şi locuri pentru a completa, cât mai exact, subiectul ales. Scopul meu nu a fost să reiau teme binecunoscute în Muscel, ci să le îmbogăţesc şi să le nuanţez prin ceea ce nu se ştie sau se ştie mai puţin aici. Iar jurnalism, fiindcă am ales şi am încercat să prezint subiectele într-o manieră cât mai captivantă pentru publicul larg şi le-am raportat la timpul prezent, pentru a populariza astfel mai eficient istoria acestor locuri. Nu e vorba de tabloidizarea istoriei şi nici de dărâmarea unor mituri, ci de o altă perspectivă de a privi oamenii şi faptele lor. (Autorul, în Prefaţa primului volum).

O îmbinare fericită de date documentare precise, de intuiţie psihologică şi de artă literară admirabil realizată stilistic caracterizează evocările sale.

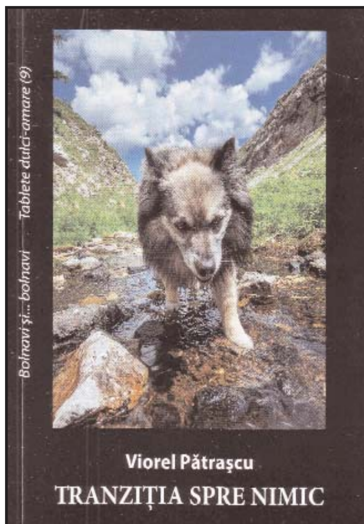
Portretele schiţate de domnul Sterial Pricope au linii ferme, umbre şi lumini, nuanţe, puterea de a-l atrage pe lector, dar mai ales de a-l minuna şi entuziasma în legătură cu ceea ce descoperă în text.

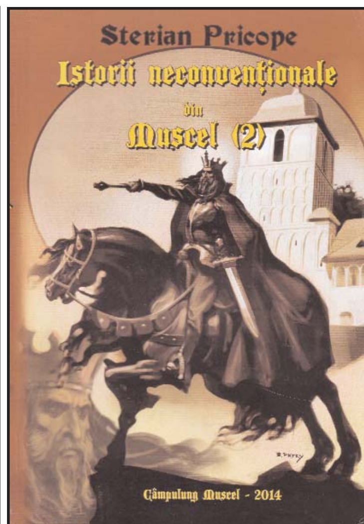
Să fii istoric ferm ancorat documentar în diversele etape ale trecutului, dar în acelaşi timp un scriitor de mari resurse expresive în actul evocărilor portretistice nu este la îndemâna oricui! (Mihail Diaconescu, în Prefaţa volumului IV)

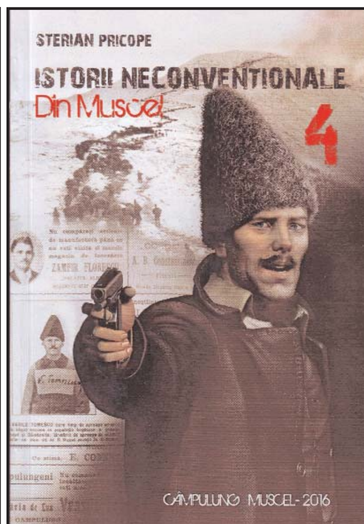
Aureliu Goci, *Mircea Eliade. Spaţiul ancestral şi dominantele mitului urban,* Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2016

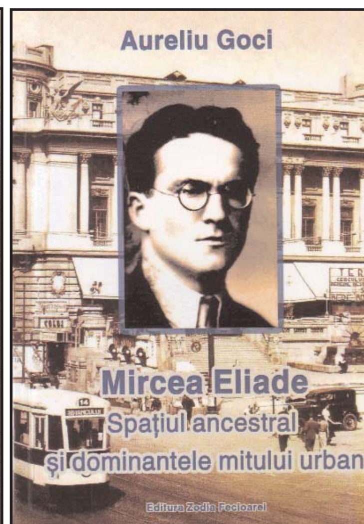
Odată cu mileniul al III-lea şi secolul XXI, se pare că a trecut vremea scriitorilor uriaşi, a geniilor, autori de cărţi fundamentale care marchează decisiv fenomenul literar. Fenomenul literar se află el însuşi într-o elitistă perioadă de eclipsă, (...) prin eflorescenţa vizualităţii şi imaginii, nefavorabile lecturii. Ecranul deschis unei percepţii colective parazitează lectura cărţii.

Cu toate acestea, opera bipolară a lui Mircea Eliade rămâne încă performantă şi solicitată de cititorul anonim. Proza sa de teritorialitate ficţională şi eflorescenţă spaţială se va reproiecta şi se va reactiva în dominantele specifice ale timpului post-apocaliptic, în noi coordonate milenariste. (Autorul, pe coperta a patra a cărţii)

Ars longa...

Theodor Kiriacoff-Suruceanu

Theodor Kiriacoff-Suruceanu, grafician, ilustrator de carte, scenograf și acuarelist, s-a născut la Chișinău, la 24 octombrie 1900 (după unele surse, 1901), într-o familie cu origini nobiliare. Era urmaș direct al lui Casian Suruceanu, ctitorul Mănăstirii Suruceni și nepotul primului arheolog basarabean, membru de onoare al Academiei Române, Ion Suruceanu. A urmat gimnaziul și Școala de Belle Arte la Chișinău, avându-i ca profesori pe Șneer Kogan, Auguste Baillayre și Alexandru Plămădeală. Călătorii de studii în Franța, Germania, Belgia, Italia (1930-1940). Debutează cu lucrări la Expoziția Basarabeană din București (1921), a avut prima expoziție personală, în 1922, la sediul Școlii de Belle Arte din Chișinău. Prolific și imaginativ, a fost considerat „copilul teribil" al artei basarabene interbelice.

A făcut decorurile pentru o serie lungă de spectacole și montări de operă la Teatrul Național din Chișinău (1924-1929), la cel din Iași (1929), la Teatrul de Operă și Balet din București (din 1938), la Teatrul din Valea Jiului (1945-1958). În 1935 expune în cadrul Expoziției Internaționale de Scenografie de la Praga, iar în 1936 organizează o expoziție personală la Berlin. După Al Doilea Război Mondial a locuit la București, iar presa vremii îi consemnează contribuția activă la numeroase spectacole de teatru și operă. A pictat plafonul Teatrului din Timișoara.

A murit la 28 aprilie 1958, la București, este înmormântat la Cimitirul Bellu. Are numeroase lucrări în colecții de stat și particulare.

Am cunoscut la Chișinău unul dintre cele mai puternice talente ale noii generații de pictori: pe Theodor Kiriacoff, autorul unor decoruri de teatru minunate... (Adrian Maniu: „Un mare pictor basarabean – Kiriacoff", *Rampa*, nr. 3265, 5 decembrie, 1928, p. 1)

Am avut ocazia să văd în anul trecut un număr de lucrări inedite de-ale lui Kiriacoff, conservate într-o colecție privată la București. În jur de 150 de piese: schițe de decorații, peisaje, portrete, afișe, scene fanteziste, notații vizuale de călătorie etc. Printre acestea se remarcă un *Autoportret,* cu nelipsitul său monoclu, o acuarelă luminoasă și foarte expresivă, amintind de chipul său foarte galant, remarcat în atâtea și atâtea fotografii de epocă, în care-i plăcea ostentativ să pozeze și să fie alături de cei din ambianța sa. Avea o imaginație teribilă, dublată de un spirit ludic pe măsură. Desigur că e prematur să recurgem la o analiză cât de cât scrobită, căci se prea poate ca timpul să ne ofere destule surprize pe măsura celei trăite anul trecut. Dar niște preliminarii tot se pot formula. Fiind elevul unor profesori precum Șneer Kogan și Auguste Baillayre, cărora desigur că le-a purtat respectul cuvenit, a învățat de la ei ce era mai bun în materie de artă europeană din deceniile de debut ale secolului XX. Cu acesta din urmă a păstrat o relație de amiciție întreaga viață. (...) Se știe că ambii au trăit la București, după ce nu au mai putut reveni în Basarabia, și deși Baillayre a avut o existență quasi-anonimă în România, discipolul său s-a remarcat în forță la Teatrele Naționale din Iași, București, Timișoara și Opera Română. (Vladimir Bulat, 2011)

Paginile interioare ale revistei reproduc o parte dintre gravurile lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu care ilustrează volumul M. Eminescu, *Poezii,* apărut în 1943 la Editura Cartea Moldovei, Iași, sub îngrijirea lui Gh. Scorpan. (Ne-a semnalat cartea și gravurile dna profesoară Eufrosina Otlăcan.)

În fotografie (sursa, Internet, la fel ca pentru informațiile anterioare) apar profesorii și elevii Școlii de Belle Arte din Chișinău, la o șuetă dansantă. Primul din stânga, rândul întâi, este Alexandru Plămădeală, al treilea din stânga pe rândul întâi este Șneer Kogan, iar în rândul trei, al treilea din dreapta este August Baillayre. Pe rândul de sus, al treilea din dreapta, cu monoclu și lavalieră, este Theodor Kiriacoff-Suruceanu. (Redacția)

Semnează în acest număr

- Mihai NADIN – prof. univ., SUA
- Gabriela CĂLUȚIU-SONNENBERG – scriitor, Spania
- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Radu PINTEA – scriitor, București
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu-Severin
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Mircea DUȚU – prof. univ., București
- Nora OANCEA – muzeograf, Brașov
- M.N. RUSU – scriitor, S.U.A.
- Gen. Florian TUCĂ – București
- Col. Laurențiu DOMNIȘORU – Curtea de Argeș
- Acad. Alexandru BOBOC – București
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Mihai SPORIȘ – publicist, Râmnicu Vâlcea
- Magda GRIGORE – scriitor, Pitești
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Aureliu GOCI – scriitor, București
- Eliza ROHA – scriitor, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Pierluigi FRISCO – informatician, Olanda
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca